

OMAEHTOISEN AIKUISOPISKELUN VAIKUTUKSET

Vapaan sivistystyön opintojen merkitys ja
vaikutukset aikuisten elämässä

Jyri Manninen
Saara Luukannel

Vapaan sivistystyön yhteisjärjestö – Samverkande bildningsorganisationerna VSY

Taitto: Ateljee Heijastus

ISBN-952-5349-16-0

ISBN-978-952-5349-16-0

Priimuspaino Oy
Vantaa 2008

SISÄLTÖ

Tiivistelmä	4
1 Johdanto ja tutkimuksen tavoitteet	6
2 Vapaan sivistystyön rooli aikuiskoulutuksen kentässä	7
2.1 Vapaan sivistystyön oppilaitokset	7
2.2 Vapaan sivistystyön opintoihin osallistuminen	10
3 Vapaan sivistystyön aikuiskasvatustieteellinen tausta	11
3.1 Aikuiskasvatuksen merkitys	11
3.2 Aikuisten osallistumismotiivit ja opiskelun tavoitteet	13
3.3 Koulutuksen vaikutukset ja vaikuttavuus	16
3.4 Koulutuksen vaikutukset aikaisempien tutkimusten valossa	17
4 Tutkimuksen toteutus	20
4.1 Aineistonkeruu	20
4.1.1 Teemahaastattelut	20
4.1.2 Ryhmähaastattelut	21
4.1.3 Verkkokysely	22
4.2 Analyysimenetelmät	25
4.2.1 Laadullisten aineistojen analyysi	25
4.2.2 Määrällisten aineistojen tilastoanalyysimenetelmät	29
4.3 Tutkimuksen luotettavuus	29
5 Tutkimuksen tulokset	31
5.1 Tutkimukseen osallistuneiden aikuisopiskelijoiden taustat	31
5.2 Osallistumissyöt ja opiskelun tavoitteet	36
5.3 Aikuisopiskelun vaikuttavuus	38
5.3.1 Tilastolliset vaikuttavuusjakaumat	38
5.3.2 Opintojen aihe ja opiskelun vaikuttavuus	41
5.3.3 Avointen vastausten analyysit	49
5.3.4 Opiskelun negatiivisia vaikutuksia	57
5.4 Vaikuttavuuden mallinnus	58
6 Johtopäätöksiä ja pohdintaa – vapaa sivistystyö ja sen merkitys	65
6.1 Yhteenvetoa tuloksista – vapaan sivistystyön opintojen vaikutukset	65
6.2 Vapaan sivistystyön merkitys	67
Lähteet	69
Liite 1: Teemahaastattelurunko	72
Liite 2: Verkkokyselylomake	76
Liite 3: Tiedote verkkokyselystä oppilaitoksille	80
Liite 4: Tiedote verkkokyselystä aikuisopiskelijoille	81

TIIVISTELMÄ

Tutkimuksessa arvioitiin vapaan sivistystyön piiriin kuuluvien opintojen vaikutuksia aikuisopiskelijoiden näkökulmasta. Vapaan sivistystyön oppilaitoksissa opiskelu on omaehtoista aikuisiällä toteutettua omiin intresseihin ja opiskelutavoitteisiin liittyvää toimintaa. Opiskelumotiiveissa korostuvat kiinnostavien asioiden oppiminen, sosiaalinen vuorovaikutus ja vaihtelunhalu, mutta opiskelulla voi olla myös ammatillisia tavoitteita.

Tutkimusaineisto kerättiin aikuisopiskelijoiden teemahaastatteluiden (n = 19), opintoryhmien ryhmähaastatteluiden (12 ryhmää, 77 opiskelijaa) ja verkkokyselyn (n = 1744) avulla. Laadullisten haastatteluiden tavoitteena oli määritellä aikuisopiskelun mahdollisia vaikutuksia ja merkityksiä haastateltavien elämäntilanteissa. Verkkokyselyssä näiden aineistosta nousevien vaikutusten ja aikaisempien tutkimusten pohjalta listattiin joukko mahdollisia koulutuksen vaikutuksia, joiden toteutumista omalla kohdallaan vastaajia pyydettiin arvioimaan. Verkkokyselyssä oli lisäksi avoimia kysymyksiä, joihin annettu kirjalliset vastaukset muodostavat yhden keskeisen aineiston.

Yleisimmät vaikutukset ovat innostus jatkaa opiskelua, henkinen hyvinvointi, tietojen ja taitojen lisääntyminen, itsetunnon kehittyminen, jaksaminen, luovuus, itseluottamus ja yleissivistys, joiden kehittymiseen opiskelulla on ollut vaikutusta melko paljon tai paljon 50 – 78 % kohdalla. Vähiten ovat lisääntyneet urallaetenemis- ja toimeentulomahdollisuudet, mutta niidenkin kohdalla on tapahtunut kehittymistä ainakin jonkin verran 30 – 40 % kohdalla. Vapaan sivistystyön opintojen tavoitteenakaan ei aina ole työelämään liittyvien välillisten hyötyjen saavuttaminen.

Tilastollisen aineiston pohjalta päätulos on, että aikuisopiskelu vaikuttaa innostukseen jatkaa opiskelua (93 % vastaajista), osaamiseen (84 %), hyvinvointiin (88 %) aktiiviseen kansalaisuuteen liittyvien taitojen ja ominaisuuksien kehittymiseen (81 %) ja työhön ja toimeentuloon (33 %). Laadullinen haastatteluiden ja verkkokyselyn avointen vastausten aineistolähtöinen sisällönanalyysi tuotti yhteensä 35 pääteemaa, jotka kuvaavat erilaisia aikuisopiskelun vaikutuksia ja merkityksiä. Pääteemat sijoitettiin vielä toisiaan ajallisesti ja käsitteellisesti seuraaviin vaikutusluokkiin, jotka ovat (1) opiskeluprosessiin liittyvät hyödyt, (2) oppiminen ja osaaminen, (3) välittömät hyödyt, (4) rinnakkaisvaikutukset ja (5) seurannaisvaikutukset. Yleisimmin mainitut aikuisopiskelun vaikutukset olivat tekeminen ja osaaminen, kansainvälisyysvalmiudet ja kulttuuriosaaminen, käytännön hyöty, yhteisöön kuuluminen, itsevarmuus/itse-tunto/itseluottamus, elämänpiirin laajentuminen, ystävä- ja tuttavapiirin laajentuminen, henkinen hyvinvointi, elämänsisältö ja -laatu sekä fyysinen hyvinvointi.

Tulokset vahvistavat aikaisempia tutkimustuloksia koulutuksen laajemmista vaikutuksista. Yksilötasolla tällaisia vaikutuksia ovat esimerkiksi fyysinen ja henkinen terveys sekä itsetunnon vahvistuminen. Vapaan sivistystyön opintoihin osallistumisella on selvästi myös sellaisia vaikutuksia, jotka aikaisemmissa tutkimuksissa on liitetty sosiaalisen pääoman (social capital) ja sosiaalisen yhteenkuuluvuuden (social cohesion) kehittymiseen. Tällaisia ovat esimerkiksi yleiset aktiiviseen kansalaisuuteen liittyvät taidot ja asenteet, yhteisöön liittyminen ja yhteisöllisyys sekä verkostojen syntyminen.

Tutkimuksessa vaikutusten tarkastelu keskittyi yksilötason vaikutuksiin, mutta tulosten pohjalta voidaan tehdä johtopäätöksiä myös perheen, lähiyhteisöjen ja yhteiskunnan tason vaikutuksista. Esimerkiksi elämänsisällön ja –laadun, henkisen ja fyysisen hyvinvoinnin sekä arjessa ja työssä jaksamisen lisääntymisellä on heijastusvaikutuksia perheiden ja työyhteisöjen hyvinvointiin ja laajemmin myös yhteiskunnan tasolle, esimerkiksi vähentyneiden sosiaali- ja terveysmenojen muodossa. Vapaan sivistystyön opinnoilla on myös merkittävä rooli elinikäisen oppimisen valmiuksien lisääjänä ja periaatteiden toteuttajana, sillä tuloksissa tulee vahvasti esille opiskeluhaluuden lisääntyminen sekä aikuiskoulutukseen osallistumista tukeva itsetunnon ja itseluottamuksen vahvistuminen. Merkittävää on myös kansalaisyhteiskunnan kehittymistä tukevan aktiivisen kansalaisuuden taitojen kehittyminen. Avointen vastausten pohjalta nousee erityisesti esiin kansainvälistymisvalmiuksien ja kielitaidon kehittyminen sekä mahdollisuus tutustua vieraisiin kulttuureihin. Tällä voi olettaa olevan suuri merkitys, kun aikuisväestö pyrkii sopeutumaan globalisaation myötä lisääntyviin kansainvälisyyden ja monikulttuurisuuden haasteisiin.

1 JOHDANTO JA TUTKIMUKSEN TAVOITTEET

Tutkimuksen tavoitteena on arvioida, minkälaisia vaikutuksia vapaan sivistystyön piiriin kuuluvissa oppilaitoksissa opiskelulla on aikuisopiskelijoiden elämässä. Tällaisia oppilaitoksia ovat kansalaisopistot, kansanopistot, opintokeskukset, kesäyliopistot ja liikunnan koulutuskeskukset. Kyseessä on omaehtoisen aikuiskoulutuksen muoto, jossa osallistuminen perustuu aikuisten itse kokemiin opiskelutarpeisiin ja harrastustavoitteisiin. Vapaa sivistystyö on osa Suomen aikuiskoulutusjärjestelmää ammatillisen koulutuksen ja työvoimakoulutuksen rinnalla.

Tutkimusaineisto on koottu yksilöhaastatteluilla (n = 19), ryhmähaastatteluilla (12 ryhmää, yhteensä 77 aikuisopiskelijaa) ja verkkokyselyllä (n = 1744). Vastaajina on vuonna 2007 vapaan sivistystyön oppilaitoksissa opiskelleita aikuisia. Opiskelun vaikutuksia arvioidaan laaja-alaisesti niin sanotun ”wider benefits” (esim. Schuller 2002) näkökulman pohjalta, eli tarkastelu ei rajaudu vain välittömiin oppimistuloksiin ja hyötyihin, vaan kattaa myös kaikki mahdolliset laajemmat vaikutukset joita omaehtoisella aikuisopiskelulla voi olla.

Tutkimus on aineistolähtöinen ja osin laadullinen, mutta vaikutusten laajuutta arvioidaan myös laajan verkkokyselyyn pohjautuvan tilastoaineiston avulla. Verkkokyselyn pohjana on kuitenkin laadullinen teemahaastatteluaineisto ja siitä nousevat vaikutukset, joten tutkimuksessa on säilytetty ilmiölähtöisyyden ja vastaajien oman kokemusmaailman näkökulmat esimerkiksi pääteemojen nimeämisen suhteen.

2 VAPAAN SIVISTYSTYÖN ROOLI AIKUISKOULUTUKSEN KENTÄSSÄ

2.1 VAPAAN SIVISTYSTYÖN OPPILAITOKSET

Vapaa sivistystyö muodostaa Suomen aikuiskoulutusjärjestelmässä keskeisen omaehtoisen eli aikuisten omiin opiskelumotiiveihin ja osallistumispäätöksiin perustuvan kokonaisuuden omaehtoisen ammatillisen aikuiskoulutuksen rinnalla. OPM:n linjauksissa omaehtoista aikuiskoulutusta on kehitetty viime vuosina niin, että se muodostaa työvoimapolitiittisen ja henkilöstökoulutuksen kanssa toimivan kokonaisuuden. Vuoden 2008 budjetissa vapaan sivistystyön ja yleissivistävän aikuiskoulutuksen osuus on 192 miljoonaa euroa, kun esimerkiksi ammatillinen aikuiskoulutus ja oppisopimuskoulutus kattavat budjetista 332 miljoonaa euroa. Kyseessä on siis merkittävä valtiovallan panostus aikuiskoulutukseen, eikä vastaavantyyppisiä vapaan sivistystyön opintoja löydy samassa mittakaavassa muista Euroopan maista. Vapaan sivistystyön piiriin kuuluvia oppilaitoksia ovat kansanopistot, kansalaisopistot, opintokeskukset, liikunnan koulutuskeskukset (urheiluopistot) ja kesäyliopistot.

Vapaan sivistystyön tarkoituksena on elinikäisen oppimisen periaatteen pohjalta tukea yksilöiden persoonallisuuden monipuolista kehittymistä ja kykyä toimia yhteisössä sekä edistää kansanvaltaisuuden, tasa-arvon ja monipuolisuuden toteutumista suomalaisessa yhteiskunnassa. Vapaan sivistystyön erottaa ammatillisesta koulutuksesta se, ettei se ei ole tutkintotavoitteista eikä sen sisältöjä säädellä lainsäädännössä. (OPM 2008.)

Koulutuksen tavoitteista ja sisällöistä päättävät oppilaitosten ja organisaatioiden ylläpitäjät, joita ovat kunnat, kuntayhtymät, yhdistykset, säätiöt tai osakeyhtiöt. Vapaaseen sivistystyöhön kuuluu sekä erilaisiin arvopohjiin perustuvaa että neutraalia toimintaa. Taustayhteisöt voivat edustaa erilaisia maailmankatsomuksellisia tai uskonnollisia näkemyksiä tai toimia paikallisten ja alueellisten sivistystarpeiden pohjalta. Käytännössä vapaan sivistystyön koulutusorganisaatiot vastaavat varsin itsenäisesti toiminnastaan ja sen kehittämistä. (OPM 2008.)

Vapaan sivistystyön opinnot ovat yleissivistäviä, harrastustavoitteisia ja yhteiskunnallisia opintoja. Opiskelu vaihtelee iltaopiskelusta kokopäiväisiin lyhytkursseihin tai intensiivikursseihin. Kansanopistoissa painottuvat lisäksi pitkäkestoiset, pääosin lukuvuoden pituiset vapaatavoitteiset opinnot. (OPM 2008.)

Seuraava oppilaitostyyppien esittely perustuu opetusministeriön koulutusjärjestelmäkuvaukseen (OPM 2008).

Kansanopistot

Suomessa on 91 kansanopistoa, jotka ovat opetusministeriön hallinnonalaan kuuluvia valtakunnallisia sisäoppilaitoksia. Kansanopistoista suurin osa on erilaisten yhdistysten ja säätiöiden ylläpitämiä ja osa on kuntaomisteisia.

Opistoista on taustaltaan sitoutumattomia (niin sanottuja grundtvigilaisia opistoja) 38 %, kristillisiä 47 % ja erilaisten poliittisten liikkeiden, ammattiliittojen ja kansalaisjärjestöjen ylläpitämiä 12 %. Kolme opistoa keskittyy vammaisten koulutukseen. Kansanopistot päättävät itse opetuksensa tavoitteista, ja voivat painottaa toiminnassaan arvo- ja aatetaustaansa tai sivistystavoitteitaan.

Kansanopistojen pitkäkestoinen koulutus eli linjat kestävät useimmiten lukuvuoden. Lisäksi ne järjestävät eripituisia kursseja kesällä ja viikonvaihteissa. Kansanopistoissa annetaan omaehtoista, yleissivistävää ja tiettyihin ammatteihin perehdyttävää opetusta. Useissa opistoissa on myös ammatillista koulutusta. Opistojen toiminnasta noin kolme neljäsosaa on vapaatavoitteista koulutusta ja loput tutkintoon johtavaa koulutusta, jota järjestetään asianomaisten lakien mukaisesti. Opistot järjestävät myös avointa yliopisto-opetusta yhteistyössä yliopistojen kanssa.

Kansalais- ja työväenopistot

Kansalais- ja työväenopistot eli kansalaisopistot (n 230) ovat etupäässä kunnan omistamia aikuisoppilaitoksia. Osa opistoista on yksityisiä. Opetusta järjestetään jokaisessa kunnassa ja usein toimintaa on hajautettu eri puolille kuntaa. Kansalaisopistojen tehtävänä on vastata alueellisiin ja paikallisiin sivistystarpeisiin ja tarjota mahdollisuuksia omaehtoiselle oppimiselle ja kansalaisvalmiuksien kehittämiseksi. Opetuksen painopiste on erilaisissa taideaineissa, kädentaidoissa sekä kielissä. Kansalaisopistot vastaavat suuresta osasta taiteen perusopetusta. Ne tarjoavat myös avointa yliopisto-opetusta. Opetus järjestetään iltaisin, viikonloppuisin, intensiivikursseina, monimuoto-opetuksena sekä verkkokursseina. Yleisin toimintamuoto on 1-2 kertaa viikossa kokoontuva ryhmä.

Opintokeskukset

Sivistysjärjestöjen ylläpitämät opintokeskukset (11) ovat yksityisiä aikuisoppilaitoksia. Opintokeskusten taustajärjestöistä puolet edustaa puolueita ja ammattiyhdistysliikettä, loput ovat sitoutumattomia kansalaisjärjestöjä. Opintokeskukset organisoivat toimintaa itse ja toimivat yhteistyössä jäsenjärjestöjensä kanssa. Koulutustarjonta muotoutuu taustajärjestöjen aatteiden mukaisesti.

Toimintamuotoja ovat opintokerhot, jonka voi perustaa vähintään viisi samasta teemasta kiinnostunutta aikuista sekä pienryhmäopiskelu, tutkivat opintokerhot ja Internet-kerhot. Opintokeskukset toimivat hajautetusti usein aluekeskustensa avustamina. Opintokerhojen ja kursien toteuttamiseksi järjestetään ohjaajakoulutusta. Opintokeskuksilla on myös harrastuksiin liittyvää toimintaa ja sivistysjärjestöt organisoivat erilaista kulttuuritoimintaa.

Kesäyliopistot

Kesäyliopistot (21) ovat alueellisia koulutusorganisaatioita, jotka järjestävät mm. avointa yliopisto-opetusta, ammatillista täydennyskoulutusta, kielikoulutusta, työvoimapolitiittista aikuiskoulutusta sekä lyhytkestoista vapaatavoitteista koulutusta. Lisäksi ne järjestävät korkeakoulutasoisia taide- ja kulttuurialojen kursseja, seminaareja ja tapahtumia, Studia Generalia -luentoja sekä ikääntyvien yliopistotoimintaa.

Kesäyliopistojen ylläpitäjiä ovat alueelliset yhdistykset ja eräät maakuntaliitot. Kesäyliopistot toimivat hajautetusti muiden oppilaitosten tiloissa. Kaikki kesäyliopistot toimivat ympäri vuoden, mutta toiminta painottuu kesään. Kesäyliopistoissa ei ole ikärajoja tai pohjakoulutusvaatimuksia.

Liikunnan koulutuskeskukset

Suomessa on 11 valtakunnallista ja kolme alueellista liikunnan koulutuskeskusta, jotka järjestävät liikunta-alan ammatillista perus- ja lisäkoulutusta sekä vapaatavoitteista koulutusta nuorille ja aikuisille. Ne toimivat urheilijoiden valmennuskeskuksina ja muutamat opistot järjestävät myös liikunta-alan ammatillista koulutusta.

Vapaan sivistystyön piiriin kuuluvat myös neuvontajärjestöt (kotitalousneuvontajärjestöt sekä käsi- ja taideteollisuusjärjestöt) jotka ovat valtakunnallisia opetusministeriön hallinnonalan neuvontajärjestöjä, joiden tehtäviin kuuluu myös aikuiskoulutusta. Toiminta perustuu palkattujen työntekijöiden työhön ja jäsenten vapaaehtoistyöhön ja sisältää aikuisille, nuorille ja yrityksille suunnattua neuvontaa, konsultointia ja koulutusta. Neuvontajärjestöt eivät kuitenkaan ole mukana tässä tutkimuksessa toiminnan erilaisen luonteen takia.

Vapaan sivistystyön päälinjat määritellään tietyiksi vuosiksi vapaan sivistystyön keskusjärjestöjen ja opetusministeriön välisissä neuvotteluissa. Esimerkiksi kansalaisopistojen vapaan sivistystyön suuntaviivoissa vuosille 2005 - 2008 (www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Koulutus/aikuiskoulutus_ja_vapaa_sivistystyoe/lomakkeet_ja_paeaoekset/asiakirjat/ktol.pdf) kansalaisopistojen vapaan sivistystyön koulutustarjontaa on pyritty lisäämään erityisesti seuraavilla painopistealueilla:

- kieli- ja kulttuurikoulutus ja muut yhteiskuntaan integroivat opinnot maahanmuuttajille;
- terveyttä edistävät opinnot;
- tietoyhteiskunnan perusvalmiuksien parantamista koskevat koulutuskokonaisuudet suunnattuna erityisesti eläkeläisille, maahanmuuttajille ja muille perusvalmiuksia vailla oleville
- kansalaistaitoja ja kansalaisyhteiskuntaan osallistumisen valmiuksia lisäävät opinnot.

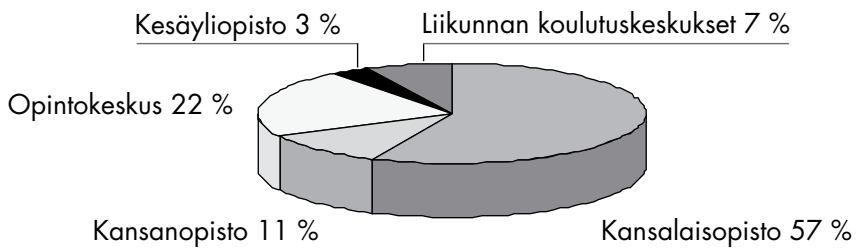
Opetustunneista vuonna 2005 suurin osa (53 %) järjestettiin kulttuurialalla. Lisäksi vapaan sivistystyön opetustunnit jakautuvat pääasiassa kahdelle muulle koulutuslalle, joita ovat humanistinen ja kasvatusala sekä sosiaali-, terveys- ja liikunta-ala, jotka kattavat yhteensä 87 % kaikesta vapaan sivistystyön opetuksesta (Kumpulainen 2007).

2.2 VAPAAN SIVISTYSTYÖN OPINTOIHIIN OSALLISTUMINEN

Suomessa aikuiskoulutukseen osallistui vuonna 2006 tilastokeskuksen otantatutkimuksen ennakkotietojen mukaan 51 % aikuisikäisistä eli 18 - 64-vuotiaista henkilöistä. Harrastuksiin ja vapaa-aikaan liittyvään aikuiskoulutukseen osallistutaan hieman vähemmän, osallistumisprosentti on vuodesta 1980 lähtien ollut 18 %. Naisista omaehtoiseen koulutukseen osallistuu vuodesta toiseen perinteisesti 25 % ja miehistä 11 %.

Vapaan sivistystyön piiriin laskettavaan koulutukseen osallistuttiin tilastojen mukaan vuonna 2005 yhteensä 1 674 119 kertaa (bruttoluku), nettoluku eli päällekkäiskoulutuksesta puhdistettu osallistumisluku oli 1 066 932. Naisia kaikista osallistujista (netto) oli noin 70 prosenttia. Määrällisesti ylivoimaisesti suurin oppilaitosmuoto ovat kansalaisopistot, joissa vuonna 2005 opiskeli 57 % vapaan sivistystyön opiskelijoista. (Kumpulainen 2007.)

Kuvio 1. Vapaan sivistystyön oppilaitosten suhteelliset opiskelijamäärät vuonna 2005 (Kumpulainen 2007)

3 VAPAAN SIVISTYSTYÖN AIKUISKASVATUSTIETEELLINEN TAUSTA

3.1 AIKUISKASVATUKSEN MERKITYS

Suomalaisessa aikuiskoulutusjärjestelmässä vapaalla sivistystyöllä on pidempi historia kuin ammatillisella koulutuksella. Ammattitaidon hankkiminen perustui pitkään mestari - kisälli - oppipoika -järjestelmään, jota säätelevä laki on peräisin vuodelta 1621, mutta varsinaiset ammattioppilaitokset syntyivät vasta vuonna 1914 teollisuuden omien ammattikoulujen myötä (Kauppi 1989). Vapaan sivistystyön juuret ulottuvat kirkon organisoimiin aikuistenkin lukutaitoa sananlevityksen ohella edistäneisiin kinkereihin ja herätysliikkeisiin, joiden rinnalle 1800-luvulla syntyi useitakin eri lähtökohdista kansansivistystä edistämään pyrkiviä liikkeitä. Taustalla oli usein raittiusaate, kansallisuusate tai työväenliike, ja tavoitteena kansan sivistystason nosto joko yhteiskunnan rauhan säilyttämiseksi tai yhteiskunnallisen muutoksen aikaansaamiseksi. (Kauppi 1989; Tuomisto 1992.)

Ammatillisen koulutuksen ja työvoimakoulutuksen rinnalla vapaalla sivistystyöllä on vakiintunut asema ja rooli, joka kuitenkin usein koetaan uhatuksi. Taustalla on usein kilpailu koulutuksen resursseista, jotka taloudellisen kilpailukyvyyn tehostamistavoitteiden myötä tuntuvat ohjautuvan välitöntä taloudellista ja ammatillista hyötyä tuottavaan ammatilliseen koulutukseen. Samalla vapaan sivistystyön oppilaitokset joutuvat perustelemaan olemassaoloaan ja tarpeellisuuttaan. Painotusero näkyy myös aikuiskasvatustieteen yliopisto-opetuksen ja tutkimuksen painotuksissa, joissa työelämän aikuiskoulutus on pitkään ollut keskeisessä asemassa (ks. Manninen, Kauppi, Puurula & Kontiainen 2003).

Myös elinikäisen oppimisen retoriikassa painotus on siirtynyt 1960-luvun humanistisista kansansivistysihanteista 2000-luvun kilpailukykyä, talouden kehitystä ja yksilön työllistettävyyttä korostavaan kielenkäyttöön. Kun 1970-luvulla puhuttiin *elinikäisestä oppimisesta*, siihen liitettiin humanistisen sivistysihanteen, tasa-arvon ja ihmisenä kasvun periaatteet (esim. Faure 1972). Euroopan Komission muistiossa elinikäisestä oppimisesta (2000) korostetaan kuitenkin kansakunnan (EU) ja yritysten kilpailukykyä ja yksilöiden työllistettävyyttä. Työllistettävyys ja oman elannon ansaitseminen on nostettu jopa synonyymien asemaan elinikäisen oppimisen kanssa (Lifelong Earning, Lifelong Employability; Longworth & Davies 1996, 64). Humanistinen sivistysihanne ei kuitenkaan ole kokonaan jäänyt kovien arvojen jalkoihin, sillä useimmissa osaamistarpeiden ennakkoinneissa (esim. Lindqvist & Manninen 1998) korostuu tois-
tuvasti ja voimakkaasti yleissivistyksen, kulttuurien välisen vuorovaikutuksen ja kommunikaatiotaitojen merkitys teknis-taloudellisen rationaalisuuden vastapainona.

Aikuiskasvatuksen keskeisistä ajattelijoista useimmat ovat puhuneet enemmän juuri omaehtoisen ja yleissivistävän oppimisen ja opiskelun puolesta. Grundtvigin dialogipedagogiikan oppijälähtöisten tavoitteiden korostaminen näkyy myös amerikkalaisen aikuiskasvatuksen kehityksessä, erityisesti Eduard Lindemanin (1926) ja Malcolm Knowlesin (1984) kirjoituksissa. Jack Mezirow (1990; 1995) puhuu puolestaan tiedostamisen ja vääristyneistä ajattelu- ja toimintamalleista vapautumisen merkityksestä.

Erityisesti Lindeman (1926; ks. Manninen 1992; Brookfield 1983, 1984; Steward 1987) puhui voimakkaasti vapaan sivistystyön tyyppisen aikuiskasvatuksen puolesta. Hän hyväksyy ammatillisen koulutuksen, mutta vain jos se auttaa työn tekijää tiedostamaan työnsä merkityksen, mutta täsmällisemmin määriteltynä **aikuiskasvatus alkaa siitä, missä ammatillinen koulutus loppuu**. Aikuiskasvatuksen tarkoitus on luoda merkitys elämiselle. Lindemanin mukaan aikuiskasvatuksen tulisi kohota 'leipä ja voi-linjalta' (Lindeman 1926, 64) yksilön kehittymiseen ja elämisen mielekkyyden lisäämiseen. Lindeman on siten samoilla linjoilla antiikin kreikkalaisten kanssa, jotka hylkäsivät orjille suunnatut ammattiin tähtäävät *artes serviles* (orjien taidot) tyyppiset opinnot vapaille kansalaisille sopimattomina, ja korostivat niiden sijaan vapaiden taiteiden (*artes liberales*, vapaat taiteet, joihin kuuluivat mm. taide ja musiikki, mutta myös matematiikka) opiskelua (Harva 1983, 48).

Lindeman oli filosofi ja sosiaalityön professori, pitkän linjan itseoppinut aikuisopiskelija ja -kasvattaja. Merkittävimmän elämäntyönsä Lindeman teki työläisten ja sosiaalityön parissa, painottaen aina aikuiskasvatuksen merkitystä demokraattisen yhteiskunnan luomisessa. Suurimmat vaikutteensa Lindeman sai Deweyn pragmatismista sekä Euroopasta, erityisesti Englannin ja Tanskan kansansivistystyöstä, jonkin verran myös Saksasta.

Lindeman oli koulutusoptimisti ja idealisti, mutta samalla hyvin käytännöllinen ja persoonallinen aikuiskasvattaja. Lindemanin mukaan muutosta ei synny ajattelemalla, toivomalla tai sattumalta - vain kovalla työllä ja opiskelun ja toiminnan yhdistämisellä voidaan saavuttaa todellisia muutoksia. Usko kasvatuksen yhteiskuntaa muuttavaan voimaan oli läpitunkeva. Lindemanin pääteos *The Meaning of Adult Education* (1926) ja siinä esitetyt ajatukset on helppo kuvata termeillä pragmatismi, humanismi, kasvatusoptimismi ja demokratia. Kirjan kantava teema on yleissivistävän aikuiskasvatuksen merkityksen korostaminen ja aikuisten sekä nuorten kapea-alaisen kouluttamisen kritisointi. Lindeman kritisoi kouluoppimisen perinteistä sosiaalistamistehtävää ja aikuisten ajattelumallien siirtämistä jälkipolville. Näkemys oppimisesta ”prosessina, joka päättyy kun oikea elämä alkaa” saa jyrkän tuomion.

Lindemanin ajattelu korostaa yksilönkehitystä ja sitä kautta tapahtuvaa yhteisön kehittymistä. Perinteinen kasvatusta valmistava yksilö elämiselle, aikuiskasvatus on taas väline elämisen kehittämiseen. Yksilön kehityksen kautta saadaan aikaan yhteisön kehittyminen, jos lyhyentähtäimen tavoitteeksi asetetun yksilönkehityksen pohjalta päästään sitä toteuttamaan. Tähän päästään Lindemanin mukaan kehittämällä kollektiiviseen oppimiseen perustuvia oppimismenetelmiä.

Lindeman määrittelee myös eräänlaisen aktiivisen kansalaisen ideaalimallin, jonka mukaan älykkyys, valta, itsensä toteuttaminen ja vapaus ovat merkityksellisiä vain, jos ne muodostavat toiminnallisen kokonaisuuden, kokonaispersoonallisuuden. Tätä kautta korostuu myös aikuiskasvatuksen merkitys sosiaalisen muutoksen välineenä.

Myös Mezirow (1981, 1990, 1995) korostaa kokonaispersoonallisuuden merkitystä ja aktiivisen kansalaisuuden taitoja. Mezirowin teorian pohjalta nousevat koulutuksen tavoitteet (ja itseohjautuvuuden kategoriat) voidaan määritellä seuraavasti (Ahteenmäki-Pelkonen 1993, 31):

1. Kriittinen tiedostaminen
2. Merkitysperspektiivin autenttisuus
3. Diskurssiin osallistuminen
4. Toiminnallinen vastuu

Merkitysperspektiivin autenttisuuden kriteereinä voidaan taas pitää tietopohjan luotettavuutta, kykyä jäsentää erilaisia ja eriaikaisia kokemuksia, vapautta sisäisistä ja ulkoisista pakotteista, kriittistä reflektiivisyyttä sekä avoimuutta vaihtoehtoisille näkemyksille (Ahteenmäki-Pelkonen 1993, 31).

3.2 AIKUISTEN OSALLISTUMISMOTIIVIT JA OPISKELUN TAVOITTEET

Vapaaehtoisuuteen perustuvassa aikuisopiskelussa korostuvat voimakkaasti opiskelun tavoiteproblematiikka ja koulutukseen osallistumisen syyt. Tutkimuksissa on esimerkiksi pyritty selvittämään aikuisopiskelun motiiveja (esim. Houle 1961; Manninen & Birke 2005), tavoitedimensioita (Tuomisto 1992; Manninen 1996) ja aikuiskoulutukseen osallistumista yleensä (Rinne, Kivinen & Ahola 1992; Manninen, Manninenmäki, Luukannel & Riihilä 2004).

Aikuiskoulutuksen tavoitteisiin ja osallistumissyihin liittyvät jäsenyykset ja mallit (Tuomisto 1992; Manninen 1996) voi tiivistää seuraaviin dimensioihin.

Omaehtoisuus vs. velvoiteluonteisuus	
Opiskelupäätös on opiskelijan omaehtoinen valinta ja perustuu itse asetettuihin tavoitteisiin ja koettuihin tarpeisiin. Kyseessä on yleensä harrastus- tai sivistystavoitteiset opinnot, mutta myös ammattitaitoon liittyvä opiskelu voi olla omaehtoista.	Opiskelu on velvoiteluonteinen tehtävä, ja tavoitteet on määritelty siten että ne palvelevat yhteisön tai organisaation tavoitteiden saavuttamista. Kyseessä voi olla esimerkiksi työpaikan henkilöstökoulutus tai tiettyjen pätevyyksien hankkimiseksi määrätty koulutus (esim. hygieniapassi)
Väline vs. itseisarvo	
Koulutuksen tavoitteena on sen seurauksena saatavan uuden osaamisen tai tutkinnon tuottama välineellinen hyöty, esimerkiksi palkankorotus, työpaikka tai ajokortti. Koulutuksen arvoa määrittelee siitä myöhemmin saatava välineellinen hyöty.	Koulutus itsessään nähdään ja koetaan arvokkaaksi ja hyödylliseksi, esimerkiksi oppimisen ilon, sosiaalisen vuorovaikutuksen ja mielekkään ajanvietotavan ansiosta. Koulutuksen arvoa määrittelee sen kyky tuottaa uutta osaamista ja tarjota mielekästä ajankäyttöä.
Yksilö vs. yhteisö/organisaatio	
Koulutuksen keskiössä on yksilön osaaminen ja kehittyminen, ja pääpaino opiskelussa on yksilön taitojen ja tietojen lisäämisessä.	Koulutuksen tavoitteena on kouluttaa ryhmiä ja yhteisöjä, ja pääpaino on yhteisöllisessä vuorovaikutuksessa ja tiedonrakentamisessa.
Muutos vs. sopeutuminen	
Koulutuksen tavoitteena on aikaansaada muutosta - joskus radikaaliakin - yksilön tai yhteisön ajattelu- ja toimintatavoissa, tai muuttaa ja kehittää olemassa olevia rakenteita. Toimintaa leimaa kriittisyys ja muutoshakuisuus.	Koulutuksen tavoitteena on sopeuttaa yksilöitä tai yhteisöjä vallitseviin olosuhteisiin ja nykyiseen tilanteeseen, esimerkiksi tarjoamalla selviytymistä ja sopeutumista tukevia taitoja ja tietoa. Toimintaa leimaa staus quo -ajattelu ja rauhallinen kehitys.

Dimensioiden pohjalta voidaan tuottaa myös erilaisia nelikenttiä. Esimerkiksi Tuomisto (1992) on arvioinut omaehtoisuus/velvoiteluonteisuus ja väline/itseisarvo -dimensioiden avulla erilaisia aikuiskoulutuksen tavoitekenttiä. Vastaavasti kahta jälkimmäistä dimensiota voidaan käyttää jäsentämään hyvin erityyppisiä aikuiskoulutustilanteita, joissa tavoitteena voi olla esimerkiksi yhteisötason muutokseen pyrkiminen (esimerkiksi organisaation kehittäminen) tai yksilötason sopeuttava koulutus (esimerkiksi työttömien työnhakukurssit) (Manninen 1996).

Vapaan sivistystyön opinnoissa korostuu luonnostaan omaehtoisuus ja myös opiskelun itseisarvoisuus, vaikka opiskelulla voi olla myös välineellisiä tavoitteita (esimerkiksi saaristolaisuuskoulutuksen tai atk-ajokortin suorittaminen). Kahden seuraavan dimensioon osalta vapaan sivistystyön opintojen yhteydessä ei voi havaita oletusarvoista painottumista jompaankumpaan luokkaan, sillä vaikka yksilöopinnot ovat luonteva osa esimerkiksi kansalaisopintojen opetustarjontaa (esimerkiksi saventalon, avoimen yliopiston opetus), on esimerkiksi opintokerhoissa tarjolla myös yhteisöllisesti orientoituneita opintoja (ay-toiminta, kuorolaulu).

Muutosta tuottava koulutus vaatii yleensä erityisiä menetelmiä ja tavoitteenasettelua, joka saattaa olla ristiriidassa opiskelijan koettujen tarpeiden ja siten omaehtoisen osallistumisen periaatteen ja mallin kanssa. Radikaalin muutoksen aikaansaaminen vaatii yleensä tilanteiden ja ajattelutapojen kriittistä tiedostamista, jolloin koetut tarpeet eivät voi toimia opiskelun lähtökohtana (ks. Manninen 1993; 1996; 1998; Manninen, Kauppi & Kontiainen 1989).

Aikuisten syitä osallistua aikuiskoulutukseen on tutkittu paljon. Tulokset noudattelevat aina vanhaa Houlen (1961) laadulliseen haastatteluaineistoon perustuvaa kolmijakoa, joka määrittelee osallistumisen päämotiiviryhmät seuraavasti:

- 1) Päämääräsuuntautuneet (goal-oriented) aikuisopiskelijat
 - opiskelevat saavuttaakseen tietyn päämäärän tai tavoitteen; menetelmät ja sisällöt valitaan sen mukaan, miten ne palvelevat asetetun tavoitteen saavuttamista.
- 2) Toimintasuuntautuneet (activity-oriented) aikuisopiskelijat
 - osallistumisen tavoitteena on itse toiminta, ei niinkään tavoitteen saavuttaminen. Koulutukseen osallistutaan, koska halutaan tavata muita ihmisiä, viettää vapaa-aikaa tai vaihtelun vuoksi.
- 3) Oppimissuuntautuneet (learning oriented) aikuisopiskelijat
 - opitaan oppimisen vuoksi. Näillä osallistujilla on halu tietää ja kasvaa oppimisen avulla.

Suuntautumistavat eivät ole toisiaan pois sulkevia vaan limittäisiä, ja ne voivat myös muuttua opiskelun edetessä. Esimerkiksi tutkintoa suorittamaan tullut opiskelija saattaa kiinnostua opiskeltavasta asiasta myös sisällöllisesti, jolloin oppimissuuntautuneisuus alkaa painottua enemmän kuin alkuvaiheessa.

Aulis Alanen (1985) jakaa osallistumisen tavoitesuuntaukset Houlen jaottelun pohjalta uudelleen, oppimistavoitteisiin ja viihteellisiin tavoitteisiin. Oppimistavoitteet pitävät sisällään kehittymisen ja käytännöllisen hyödyn ja viihteelliset tavoitteet puolestaan viihtyisän yhdessäolon ja irtautumisen arkirutiineista. Opintoihin osallistuminen ei yleensä ole puhtaasti oppimistavoitteista tai viihteellistä eikä puhtaasti kehitymis- tai hyötytavoitteellista, vaan pikemminkin on tavallista, että osallistujien tavoitteet ovat eriasteisesti kehitymis-, hyöty- tai viihtymispainotteisia. (Alanen 1985, 126.)

Vapaan sivistystyön vaikutusten arviointia voidaan jäsentää näiden yleisten aikuis-koulutukseen osallistumisen motiivien avulla. Osallistumisen ja koulutusryhmien tavoitteet vaihtelevat vapaan sivistystyön alueella paljon. Esimerkiksi harrastusryhmissä toimintasuuntautuneiden osallistumissyiden ansiosta myös koettuina vaikutuksina noussevat esiin sosiaalinen yhdessäolo, henkisen hyvinvoinnin lisääntyminen ja yleinen mielihyvä, kun taas päämäärä- ja oppimissuuntautuneiden opiskelijoiden kansoittamissa opintoryhmissä painotus saattaa olla uusien taitojen kehittymisessä, osaamisen lisääntymisessä ja käytännön hyödyissä.

3.3 KOULUTUKSEN VAIKUTUKSET JA VAIKUTTAVUUS

Koulutuksella ja opiskelulla on aina vaikutuksia, joita voidaan paikantaa yksilön, perheen, yhteisön, työpaikan ja yhteiskunnan tasolla. Yksilön oppiminen voi esimerkiksi lisätä ammattitaitoa ja hyvinvointia, ja siten myös perheen toimeentulomahdollisuuksia ja viihtyvyyttä. Yhteisöön vaikutus näkyy tällöin tasapainon ja yleisen hyvinvoinnin lisääntymisenä, ja yhteiskunnan tasolla osaamisen taso nousee ja kansallinen kilpailukyky lisääntyy, samalla kun esimerkiksi sosiaali- ja terveyspalveluiden tarve vähenee. Työorganisaatioissa koulutuksen vaikutuksia voidaan vastaavasti tarkastella yksilön ammattitaidon, tiimin ja koko organisaation näkökulmista, esimerkiksi asian- tuntijuuden lisääntymisenä ja leviämisenä koko organisaation voimavaraksi (Manninen & Linnakylä 2007) tai yritystoiminnan kehittymisen kannalta (Valjakka 2003).

Vaikutukset ovat yleensä tavoiteltuja ja positiivisia, mutta koulutuksella voi olla myös ennakoimattomia tai tahattomia ja jopa negatiivisia vaikutuksia. Esimerkiksi Irlannissa köyhien asuinalueiden ihmisille suunnattu koulutushanke nosti osallistujien tulotaso, mutta se johti siihen, että koulutetut muuttivat uuden varallisuuden turvin korkeamman tulotason asuinalueille, jolloin köyhät asuinalueet kurjistuivat entisestään.

Kun arvioidaan erilaisia koulutuksen vaikutuksia kokonaisuutena, puhutaan yleensä koulutuksen vaikuttavuudesta. Raivolan (2000) mukaan koulutuksen vaikuttavuus voidaan määritellä ”yksilön ja yhteisön oppimisen tuotosten avulla syntyväksi yksilölliseksi, organisatoriseksi tai yhteiskunnalliseksi relevanssiksi eli tarkoituksenmukaisuudeksi, käyttöön sopivuudeksi, hyödyllisyydeksi ja mielekkyydeksi”. Relevanssin ilmeneminen käytännössä vie usein aikaa, eli oppimisen ja koulutuksen hyötyjen konkretisoituminen ei tapahdu hetkessä.

Koulutuksen vaikuttavuuden arvioinnin perinteinen malli on Kirkpatrickin (1994) tasomalli, jonka mukaan koulutuksen vaikutuksia voidaan tarkastella ketjuna. Ketju alkaa koulutuksesta, ja sen vaikutusten arvioinnin ensimmäinen taso on osallistujatytyvyisyys. Tämä ns. reaktiotason mittaus toteutetaan yleensä palautelomakkeilla välittömästi koulutustilanteen jälkeen, ja siinä arvioidaan lähinnä koulutustilanteen käytännön järjestelyjä ja osallistujan kokemuksia koulutustilanteeseen osallistumisesta. Varsinainen vaikutusten ja vaikuttavuuden arviointi alkaa, jos arvioidaan, minkälaista oppimista koulutus on saanut aikaan, minkälaisia muutoksia se on aiheuttanut yksilön toiminnassa, mitä hyötyä siitä on ollut osanottajan lähi(työ)yhteisölle, ja mitä

vaikutuksia sillä on viime kädessä ollut koko organisaation tai yhteiskunnan tasolla. Kirkpatrickin malli (Kirkpatrick 1994; Valjakka 2003). voidaan kuvata seuraavasti:

Koulutus

- reaktiot
- oppiminen
- muutokset työkäyttäytymisessä / yksilön toiminnassa
- muutokset organisaatiossa / yhteisössä / perheessä
- muutokset työn tuloksellisuudessa ja organisaation tuloksissa / yhteisöjen ja yhteiskunnan toiminnassa

Tässä tutkimuksessa ei arvioida reaktioita (koulutuspalautteita) tai oppimistakaan (mitä opittu ja miten hyvin) varsinaisesti, vaan keskitytään aikuisopiskelun aikaansaamiin laajempiin vaikutuksiin. Tavoitteena on siten paikantaa oppimistulosten (esimerkiksi kielitaidon kehittyminen, laulutaito) ja välittömien opiskelutavoitteiden saavuttamisen sijasta laajempia vaikutuksia, joita opiskelulla ja oppimisella on havaittavissa. Tällaisia ovat esimerkiksi opiskelun myötä kehittyneet muut taidot, tiedot ja osaaminen, ja erityisesti eräänlaiset sivu- ja seurannaisvaikutukset, joita opiskelulla on mahdollisesti ollut osallistujien elämässä ja välillisesti lähipiirissä. Aikaisempien tutkimusten (esim. Schuller ym. 2002; Dehrman & Stacey 1997; Feinstein ym. 2003) mukaan tällaisia vaikutuksia ovat esimerkiksi ns. pehmeät taidot kuten vuorovaikutustaidot, sosiaaliset taidot, henkinen kasvu, yleiset kansalaisuuteen liittyvät taidot ja asenteet, yhteisöön liittyminen ja yhteisöllisyys, fyysinen ja henkinen terveys ja oppijaminäkuvan vahvistuminen.

3.4 KOULUTUKSEN VAIKUTUKSET AIKAISEMPIEN TUTKIMUSTEN VALOSSA

Koulutuksen laajempia vaikutuksia on perinteisesti tutkittu lähinnä koulutettujen urakehityksen (Haapakorpi 2002), palkkakehityksen tai työllistymisen (Manninen & Luukannel 2002) näkökulmista. Tarkastelut kattavat pääsääntöisesti vain tutkintotavoitteisen koulutuksen vaikutusten arvioinnin, johon osallistumista tilastoidaan toisin kuin vapaan sivistystyön opintoihin osallistumista. Suuri osa aikuisopiskelusta jää siten käytännössä vaikuttavuustutkimusten ulkopuolelle, tai tutkimukset rajoittuvat pakostakin otantaperustaisiin tutkimusasetelmiin, joissa etsitään yleensä yhteyttä osallistumisaktiivisuuden ja tiettyjen elämäntilanne-, persoonallisuus- ja osaamissomuuttujien välille. Hyvä esimerkki tällaisista tutkimuksista on kansainvälinen vertaileva aikuisten lukutaitotutkimus IALS, jossa on löydetty korrelaatio esimerkiksi aikuiskoulutukseen osallistumisen ja hyvän lukutaidon välille. Tämän tyyppisten poikileikkausaineistojen ongelmana on, ettei korrelaatioista voi tehdä kausaalipäätelmiä (eli lisäksi aikuiskoulutukseen osallistuminen lukutaitoa, vai hakeutuuko aikuisopin-tojen pariin todennäköisemmin sellaisia ihmisiä, joilla on parempi lukutaito).

Koulutuksen laajempien vaikutusten tutkimusta on tehty erityisesti Lontoon yliopistossa (Centre for Research on the Wider Benefits of Learning, www.learningbenefits.net), jossa koulutustason ja aikuiskoulutukseen osallistumisen vaikutuksia on arvioitu hyvin laajasti erilaisten aineistojen ja tutkimusasetelmien avulla. Käytetyt menetelmät sisältävät sekä laadullisia haastatteluaineistoja että laajoja rekisteriaineistoihin perustuvia tilastollisia analyyseja. Tutkimusten (Feinstein ym. 2003; Schuller ym. 2002) perusteella on esimerkiksi osoitettu, että aikuiskoulutuksella on vaikutusta aikuisiässä tapahtuviin käyttäytymis- ja asennemuutoksiin, useisiin terveyteen ja sosiaaliseen hyvinvointiin liittyviin tekijöihin sekä terveyskäyttäytymiseen (tupakointi, alkoholin käyttö) ja henkiseen hyvinvointiin. Mielenkiintoista tuloksissa oli se, että alkoholin käyttöä vähensi vain ei-tutkintotavoitteiseen koulutukseen osallistuminen, kun taas ammatilliseen koulutukseen osallistuminen päinvastoin lisäsi sitä.

Saman tutkimuksen mukaan koulutukseen osallistuminen lisää myös sosiaalista pääomaa vähentämällä ennakkoluuloja ja rasismia sekä lisäämällä aktiivista kansalaisuutta (äänestyskäyttäytyminen, osallistuminen yhdistys- ja järjestötoimintaan). Vapaan sivistystyön tyyppiseen koulutukseen osallistumisen vaikutukset olivat erityisen suuria alemman koulutustason (ISCED 2) omaavilla aikuisilla.

Keskeinen vaikutusmuuttuja tutkimuksissa (esim. Schuller 2002) on ollut itseluottamus (self-efficacy), jolla on merkitystä missä tahansa aikuiselämän tilanteissa. Tulosten mukaan aikuisopinnoissa onnistuminen lisää itseluottamusta, ja koulutustason nousu puolestaan edistää haastavampien työtehtävien saamista, mikä edelleen lisää itseluottamusta. Itseluottamuksella on lisäksi merkitystä, kun aikuinen tekee päätöksiä aikuiskoulutukseen osallistumisesta (katso esimerkiksi Rubenson 1979; Manninen & Birke 2005; Manninen 2006). Itseluottamuksen lisääntyminen aikuisopintoihin osallistumisen myötä on siten koulutuspoliittisesti ja aikuiskasvatustieteellisesti keskeinen tekijä, kun etsitään syitä aikuiskoulutukseen osallistumisen kasautumiselle hyväosaisiin ja hyvin koulutettuihin ryhmiin. Samalla matalan osallistumiskynnyksen ja suorituspainesta vapaamman vapaan sivistystyön koulutustarjonnan merkitys lisääntyy, sillä se tarjoaa vähemmän koulutetuille ja heikomman opiskelijaminäkuvan omaaville aikuisille hyvän itseluottamuksen kehittämisen foorumin.

Suuri osa tutkimuksista käsittelee koulutuksen ja terveydentilan välisiä yhteyksiä. Tilastollinen tosiasia koulutustason ja terveydentilan yhteydestä on ollut pitkään tiedossa, mutta uusimmissa tutkimuksissa (esim. Hammond 2002) on paikannettu myös aikuiskoulutukseen osallistumisen vaikutusmekanismeja terveydentilan paranemiseen. Koulutukseen osallistumisen ja fyysisen terveydentilan paranemisen suoria yhteyksiä on havaittu vain iäkkäämpien aikuisten kohdalla, mutta vaikutukset henkisen hyvinvoinnin alueella ovat selviä (Schuller ym. 2002). Tulosten mukaan aikuisopiskelu auttaa välttämään tai vähentämään masennusta, ja osaamisen (kielelliset valmiudet) ja itseluottamuksen lisääntyminen auttaa aikuisia myös kommunikoidaan tehokkaammin asiantuntijoiden kanssa ja hankkimaan myös terveyteen liittyvää tietoa omatoimisesti. Koulutus lisää myös itsetuntemusta, autonomian tunnetta ja itseluottamusta.

Schuller ym. (2002) raportoivat myös koulutuksen negatiivisista terveysvaikutuksista, joita voivat olla itsetuntemuksen lisääntymisen aikaansaama identiteetikriisi ja sen mahdolliset heijastumat perheen dynamiikkaan. Opiskelun aiheuttama stressi voi olla myös terveyshaitta. Työvoimakoulutuksen yhteydessä on havaittu, että koulutuksella voi olla yksittäistapauksissa myös henkistä hyvinvointia heikentävä vaikutus, jos työttömyys näyttää jatkuvan koulutusjakson jälkeen (Manninen 1993).

Pienten lasten vanhemmilla, erityisesti äideillä, on todettu koulutukseen osallistumisen tarjoavan vaihtelua, rutiineja ja seuraa, joka vahvistaa heidän aikuisidentiteettiään. Raportoidut vaikutukset vaihtelevat lievistä hyödyistä aina mielenterveyden säilyttämiseen. Koulutus tukee myös vanhemmuutta tarjoamalla lastenhoitoon liittyvää itsetuottamusta, taitoja ja tietoa (Schuller ym. 2002). Myös vanhempien mahdollisuudet tukea lasten opiskelua lisääntyvät ja samalla suhtautuminen lasten koulunkäyntiin muuttuu myönteisemmäksi, jos itse osallistutaan aikuiskoulutukseen.

Koulutus tarjoaa myös joissakin tapauksissa (kotiäidit, työttömät) ajankäytön struktuurin, sosiaalisen vuorovaikutuksen mahdollisuuksia ja tulevaisuuden tavoitteita, joilla voi olla suuri merkitys vaikeiden elämäntilanteiden yli pääsemisessä (Schuller ym. 2002; Manninen 1993).

Koulutuksella on vaikutusta sosiaalisen pääoman (social capital) ja sosiaalisen yhteenkuuluvuuden (social cohesion) kehittymiseen, mitä selittää erilaisten metataitojen kehittyminen. Tällaisia ovat esimerkiksi kansalaisaktiivisuuden merkityksen tiedostaminen ja siinä tarvittavien erityis- ja perustaitojen kehittyminen (Schuller ym. 2002, iv). Opiskeluryhmissä tapahtuu myös negatiivisten asenteiden ja ennakkoluulojen vähenemistä, jota on selitetty monikulttuuristen ryhmien mahdollistamien tapaamis- ja vuorovaikutusmahdollisuuksien syntymisellä. Koulutus mahdollistaa myös sosiaalisten verkostojen laajentamisen tai luomisen.

Koulutuksen vaikutuksia onkin tarkasteltu viime vuosina entistä useammin sosiaalisen pääoman käsitteen kautta. Määritelmällisesti se tarkoittaa yksilöiden välisiä yhteyksiä, näistä muodostuvia sosiaalisia verkostoja ja niissä vaikuttavia vastavuoroisuuden ja luottamuksen normeja (Putnam 2000, 19). Koulutuksella tuntuisi aikaisempien tutkimusten mukaan olevan juuri vaikutusta tällaisten verkostojen ja niitä ylläpitävien normien syntymiseen, eli koulutusta ja aikuisopiskelua voidaan pitää merkittävänä aktiivisen kansalaisuuden kehittäjänä.

4 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

4.1 AINEISTONKERUU

Tutkimuksessa on hyödynnetty erilaisia toisiaan tukevia laadullisia ja määrällisiä aineistoja. Kyseessä on niin sanottu aineistotriangulaatio (Denzin & Lincoln 1994), jolla voidaan varmistaa mahdollisimman luotettava kuva tutkittavasta ilmiöstä, tässä tapauksessa vapaan sivistystyön opintoihin osallistumisen vaikutuksista aikuisten elämässä. Tutkimus käynnistyi laadullisen aineiston keruulla, mikä tapahtui yksilöhaastatteluiden (n= 19) ja ryhmähaastatteluiden (12 ryhmää, 77 aikuisopiskelijaa) avulla. Tavoitteena oli laadullisen aineiston avulla nostaa esille erilaisia vaikuttavuusteemoja ja vaikutuksia, joita aikuisopiskelulla näyttäisi olevan. Laadullisen aineiston alustavan analyysin pohjalta kehitettiin kyselylomake, joka toteutettiin verkkokyselynä laajemmalle vastaajajoukolle (n = 1773).

Aineistonkeruu on kuvattu tarkemmin menetelmittäin seuraavassa.

4.1.1 Teemahaastattelut

Tutkimuksen pohja-aineisto koostui yksilökohtaisista teemahaastatteluista, joita tehtiin yhteensä 19 aikuisopiskelijalle. Haastateltavat poimittiin pääkaupunkiseudun (Helsinki, Espoo, Vantaa) ja Tampereen seudun vapaan sivistystyön piiriin kuuluvista oppilaitoksista. Pääasiassa teemahaastatteluihin valikoitui aikuisopiskelijoita, joiden viimeisin opiskelupaikka oli ollut kansalaisopisto, mutta mukana on myös muutama kesäyliopiston ja kansanopiston toimintaan osallistunut. Haastateltujen ikäjakauma oli suuri, nuorin haastateltavista oli 26 -vuotias ja vanhin 69. Mukana oli 14 naista ja viisi miestä. Kolmella iäkkäämmällä henkilöllä oli koulupohjana keski- tai oppikoulu, muilla ylioppilastutkinto. Ammatillisen koulutuksen osalta vallitsevana oli korkeakoulututkinto (10), kolmella oli opistotasoinen tutkinto, yhdellä ammatillinen koulutus. Lopuilla (5) haastateltavista ei ollut ammatillista koulutusta lainkaan. Amatit vaihtelivat laitoshuoltajasta eläkkeellä olevaan rehtoriin. Suurin osa (11) haastatteluista oli työssä, opiskelijoita oli kaksi, työttömän yksi henkilö, ja loput (5) olivat eläkkeellä.

Haastateltujen viimeisimpien opintojen aiheet on listattu seuraavassa. Lähes kaikilla oli lisäksi taustalla pidempi opiskelu-ura vapaan sivistystyön opintojen parissa.

- englanti (3)
- espanja (3)
- italiankielinen ruokakurssi
- johdatus oikeustieteen opintoihin
- keramiikkaryhmä
- NLP / Itsetuntemus
- Paikkatietosovelluksia MapInfon avulla
- pianon soitto
- puutarhasuunnittelu

- puutyöt
- ranskan alkeiskurssi
- senioriherrojen ruokakurssi
- Sukututkimus (2)
- taiteen perusopintoja, kuvanveistoa, keramiikkaa
- vanhojen puuhuonekalujen entisöinti
- viron kieli

Haastattelurunko löytyy liitteestä 1. Haastattelua ennen haastateltaville lähetettiin ennakkomateriaalia, jonka avulla vastaajia pyrittiin orientoimaan haastattelun teemoihin, ja muistelemaan samalla omia opintojaan vaikuttavuuden näkökulmasta.

Menetelmänä teemahaastattelu on laadullinen aineistonkeruumenetelmä, joka mahdollistaa yksilölähtöisen mutta samalla systemaattisen aineistonkeruun. Haastattelun teemat on ennakkoon määritelty, mutta kysymysten tarkka muoto ja järjestys voi vaihdella, jolloin esimerkiksi yksilölliset erot ja ennakoimattomat ilmiöt voidaan paremmin huomioida haastattelutilanteessa esimerkiksi tarkentavien kysymysten avulla (vrt. Holstein & Gubrium 1995, 14).

4.1.2 Ryhmähaastattelut

Ryhmähaastattelu (Moilanen 1995; Morgan 1998) eroaa yksilöhaastatteluista lähinnä siinä, että haastattelutilanteessa ryhmä voi vaikuttaa yksittäisen henkilön haastattelutilanteessa esille tuomiin asioihin. Tästä voi olla sekä hyötyä että haittaa. Haitallista ryhmän vaikutus voi olla silloin, jos ryhmäpaine estää tuomasta esille asioita, joita yksilö kuitenkin pitää merkittävinä tai joilla on relevanssia tutkittavan ilmiön kannalta. Toisaalta ryhmätilanteessa keskustelu ja muiden kokemusten kuuntelu auttaa yleensä muistamaan ja tiedostamaan sellaisia asioita, joita yksilöhaastattelussa ei tule mieleen.

Tässä tutkimuksessa ryhmähaastattelut kohdistettiin opintoryhmiin, joissa osallistujat tunsivat toisensa jo entuudestaan. Ryhmällä oli myös yhteinen kokemustausta (yhteisen aiheen opiskelu) johon haastattelun teemat liittyivät. Siten tässä tapauksessa voi olettaa ryhmähaastattelun tuottavan hyvin informaatiota tutkittavasta ilmiöstä eli opiskelun vaikutuksista ja hyödyistä. Ryhmähaastattelujen tavoite oli myös täydentää yksilöhaastattelujen antamaa kuvaa, jolloin tulosten vertailu mahdollistaa myös haastattelujen luotettavuuden arvioinnin. Ryhmä- ja yksilöhaastatteluiden tulokset olivat tässä tutkimuksessa identtisiä, joten haastattelujen voi olettaa onnistuneen hyvin.

Ryhmähaastatteluihin poimittiin eteläsuomalaisia vapaan sivistystyön piirissä toimivia opintoryhmiä lähinnä ryhmien saavutettavuuden perusteella (halukkuus ja mahdollisuus osallistua ryhmähaastatteluun). Ryhmien poiminnassa pyrittiin painottamaan muita kuin kansalaisopistoryhmiä, koska yksilöhaastatteluissa kansalaisopisto-opiskelijat olivat painottuneet muita enemmän. Ryhmähaastatteluihin valikoitui siten pääasiassa opintokeskusten puitteissa toimivia ryhmiä yhteensä 12 kappaletta. Ryhmissä oli paikalla yhteensä 77 henkilöä. Ryhmien oppilaitostyyppit, opintojen aiheet ja ryhmähaastatteluun osallistuneiden määrät on kuvattu seuraavassa listassa:

- Kansanopisto: kasvatustieteen perusteet (6)
- Opintokeskus: ammattiosastojen kehittämiskoulutus (4)
- Opintokeskus: keskustelukerho (yhteiskunnalliset asiat) (8)
- Opintokeskus: keskusteluklubi (yhteiskunnalliset asiat) (4)
- Opintokeskus: kutomakerho (4)
- Opintokeskus: lakikurssi: kansainvälinen ja kansallinen laki (englanniksi) (9)
- Opintokeskus: maahanmuuttajien yhteiskuntakoulutusta (perustietoja suomalaisesta yhteiskunnasta, atk, kielikoulutusta) (4)
- Opintokeskus: muistikerho (4)
- Opintokeskus: raamattupiiri englanniksi (7)
- Opintokeskus: sukututkimuskurssi (4)
- Opintokeskus: unkarin keskusteluryhmä (3)
- Työväenopisto: seniorikirjoittajien kurssi (14)

Ryhmähaastattelut toteutettiin samantyyppisen haastattelurungon (liite 1) avulla kuin yksilöhaastattelutkin, mutta ryhmähaastattelussa keskityttiin vain opiskelun koettuihin hyötyihin ja vaikutuksiin, joita tarkasteltiin juuri kyseisen opiskeluryhmän näkökulmasta.

4.1.3 Verkkokysely

Lomaketutkimusten etuna on suurempien vastaajaryhmien tavoittaminen ja siten myös suurempien aineistojen saaminen. Tutkimustuloksilla on silloin parempaa määrällistä edustavuutta, ja tuloksia voidaan myös luotettavammin yleistää. Myös ilmiöiden määrällistä painottumista saadaan selville. Lomakkeilla kerättyjen aineistojen huono puoli on vastausten pinnallisempi luonne, eli lomakkeella ei yleensä saada yhtä syvällisiä vastauksia kuin esimerkiksi teemahaastatteluilla.

Laadullisten ja määrällisten tutkimusmenetelmien eroihin liittyvässä keskustelussa on usein unohdettu, että ne palvelevat hieman erityyppisiä tiedontarpeita, eikä toista metodologista lähestymistapaa voi siten pitää toista parempana. Tutkimuksille voidaan yleisesti asettaa kolme toisistaan hieman poikkeavaa tehtävää (Alasuutari 1999). Ensimmäinen tehtävä on **paljastaa** jotain uutta olemassa olevasta todellisuudesta. Kyseessä voi olla esimerkiksi jonkin ilmiön olemassa olon paljastaminen. Tämä voi tapahtua pienienkin, yleensä laadullisten aineistojen avulla. Toinen vaativampi tehtävä on ilmiön pysyvyyden ja laajuuden **todistaminen**, mikä vaatii yleensä laajempia tilastollisia aineistoja. Kolmas tehtävä on ilmiöiden ja niiden syiden **ymmärtäminen ja selittäminen**, mikä taas vaatii syvällisiä laadullisia aineistoja ja teoreettista otetta.

Tässä tutkimuksessa laadullinen haastattelu- ja ryhmähaastatteluaineisto pyrkii ”paljastamaan” aikuisopiskelun vaikutuksia ja hyötyjä, ja verkkokyselyllä on analyysia täydentävä rooli, jossa havaittujen vaikutusten yleisyyttä päästään arvioimaan ja ”todistamaan”. Kyselyn avulla on siten tarkoitus arvioida laadullisilla aineistoilla havaittujen hyötyjen ja vaikutusten yleisyyttä ja esiintymistä laajemmassa kohderyhmässä. Vaikutusten ja niiden syntymiseen liittyvien prosessien ymmärtämiseen ja selittämiseen pyritään aineistojen syvällisempien analyysien avulla.

Käytännössä verkkokyselylomakkeen (liite 2) sisältö ja kysymykset määriteltiin siis haastattelutulosten pohjalta. Esimerkiksi lomakkeessa tarjottu lista opiskelun vaikutuksista perustui pääasiassa haastatteluista esille nousseisiin teemoihin. Listalle oli otettu mukaan lisäksi muutamia aikaisemmissa tutkimuksissa (esim. Schuller ym. 2002; Dehrman & Stacey 1997) esille tulleita vaikutuksia.

Lomakkeella olleiden väittämien ja niihin liittyvien suljettujen vastausvaihtoehtojen lisäksi lomakkeeseen otettiin mukaan myös avoimia kysymyksiä, joihin vastaajat voivat kirjoittaa omasanaisen laadullisen vastauksen. Näiden avointen vastausten analyysi on työlästä, mutta niiden avulla saadaan hyvää laadullista ja määrällistä lisäinformaatiota tutkittavasta ilmiöstä. Lomakkeen keskeiset avoimet kysymykset muodostivat jatkumon, jossa vastaajia pyydettiin arvioimaan opiskelun myötä tapahtunutta oppimista, sen tuottamaa hyötyä, laajempia vaikutuksia ja muita vaikutuksia. Kysymys-sarja ja siihen tullut yksi esimerkkivastaus on kuvattu alla.

- Mitä olet oppinut viimeisen vuoden aikana vapaan sivistystyön opinnoissa?
 - ”ompelemaan saumurilla, ruoanlaittoa ja leivontaa”
- Mitä hyötyä näiden asioiden oppimisesta on ollut?
 - ”uskallan kokeilla jotain uusia juttuja kotona”
- Mitä laajempia vaikutuksia opiskelulla ja oppimisella on ollut?
 - ”lapset saavat monipuolisempaa ruokaa, osaan ommella saumurilla jolloin voin korjata kotona vaatteita”
- Mitä muita vaikutuksia vapaan sivistystyön opinnoilla on ollut elämässäsi?
 - ”sosiaalisen kanssakäymisen mahdollisuus”

Strukturoitujen eli suljettujen, valmiita vastausvaihtoehtoja tarjoavien kysymysten tavoitteena oli saada yhteismitallista ja vertailtavaa tietoa opiskelun vaikutuksista. Numeerisessa muodossa oleva aineisto mahdollistaa myös tilastollisten analyysimenetelmien käytön, jolloin tutkittavasta ilmiöstä saadaan myös tilastollista kuvausta.

Käytännössä vastaajien pyydettiin lomakkeella arvioimaan, onko vapaan sivistystyön puitteissa tapahtunut opiskelu edistänyt erilaisia lomakkeessa listattuja asioita. Vastaajalle oli tarjolla valmiit neliportaiset vastausvaihtoehdot asteikolla ”ei lainkaan” - ”edistänyt paljon”. Esimerkki verkkolomakkeen mittarista on seuraavassa kuviossa:

Arvioi, onko vapaan sivistystyön puitteissa tapahtunut opiskelu edistänyt seuraavia asioita sinun kohdallasi:

	ei lainkaan	edistänyt jonkin verran	edistänyt melko paljon	edistänyt paljon
Henkinen hyvinvointi	☐	☐	☐	☐
Fyysinen terveydentila	☐	☐	☐	☐
Tiedot	☐	☐	☐	☐
Taidot	☐	☐	☐	☐
Luovuus	☐	☐	☐	☐
Jaksaminen	☐	☐	☐	☐

Kuvio 2. Esimerkki verkkolomakkeen kysymyksistä

Verkkolomake avattiin vastaajille marraskuussa 2007 ja vastausaika päättyi tammi-kuun lopussa 2008. Verkkokyselystä lähetettiin VSY:n ja sen kaikkien jäsenorganisaatioiden kautta oppilaitoksille tiedote ja markkinointimateriaalia, jota pyydettiin jakamaan opiskelijoille sekä sähköisesti että paperiversioina (liitteet 3 ja 4). Kyselyn vastauskutsuja linkkeineen sijoitettiin myös suoraan VSY:n, sen jäsenorganisaatioiden ja oppilaitosten omille verkkosivuille. Oppilaitoksia myös pyydettiin tarjoamaan vastausmahdollisuuksia sellaisille aikuisopiskelijoille, joilla ei ole mahdollisesti omaa tietokonetta käytössä.

Verkkokyselyyn tuli määräaikaan mennessä yhteensä 1774 vastausta. Aineiston tarkastuksen yhteydessä kävi ilmi, että kyselyyn oli vastannut myös muutamia opiskelijoita, joiden opiskelupaikka oli joku muu kuin vapaan sivistystyön piiriin kuuluva oppilaitos (mm. lukiolaisia, yliopisto-opiskelijoita). Nämä vastaukset poistettiin aineistosta, jolloin hyväksytyjä vastauksia jäi jäljelle 1744 kappaletta. Vastaajien sijoittuminen eri oppilaitostyyppisiin on kuvattu seuraavassa taulukossa, jossa vertaillaan samalla vastaajien taustoja eri oppilaitostyyppien tilastoituihin osallistujamääriin (Kumpulainen 2007).

Taulukko 1. Verkkokyselyyn vastanneet aikuisopiskelijat

Opiskelupaikka	Kyselyyn vastanneet		Tilastoidut osallistujamäärät 2005 (Kumpulainen 2007)	
	n	%	n	%
Kansalaisopisto	1 147	65,8	604 127	57
Kansanopisto	138	7,9	113 416	11
Opintokeskus	207	11,9	238 354	22
Kesäyliopisto	251	14,4	34 852	3
Liikunnan oppilaitos	1	0,1	76 183	7
yhteensä	1 744	100,0	1 066 932	100

Kuten taulukosta käy ilmi, on kansalaisopistovastaajien ja erityisesti kesäyliopistovastaajien suhteellinen osuus hieman suurempi kuin kyseissä oppilaitoksissa opiskelevien osuus kaikista vapaan sivistystyön puitteissa opiskelevista. Kansanopistojen ja opintokeskusten vastaajien suhteellinen osuus on vastaavasti pienempi, ja liikunnan oppilaitoksista saatiin vain yksi vastaus. Vastaajamäärät eivät kuitenkaan ole niin paljon vääristyneitä, että sillä voisi olettaa olevan suurta vaikutusta tuloksiin. Opintokeskusten pienempää vastaajamäärää kompensoi jonkin verran ryhmähaastatteluiden painottuminen juuri opintokeskusten järjestämiin ryhmiin.

Kysely on saavuttanut hieman paremmin sellaisia oppilaitostyyppisiä, joiden organisaatio tukee paremmin sähköistä tiedottamista. Verkkokyselyä koskeva viesti on siten saavuttanut helpommin kiinteän oppilaitosverkoston omaavat organisaatiot (kansalaisopistot, kesäyliopistot), kun taas Opintokeskusten toiminta perustuu pääasiassa opintopiireihin ja -ryhmiin, joiden saavuttaminen esimerkiksi kotisivujen tai sähköpostilistojen avulla on sattumanvaraisempaa.

4.2 ANALYYSIMENETELMÄT

4.2.1 Laadullisten aineistojen analyysi

Tutkimuksen laadulliset aineistot muodostuvat yksittäisille aikuisopiskelijoille tehdyistä teemahaastatteluista, opintoryhmille tehdyistä ryhmähaastatteluista ja verkkokyselyn avoimiin kysymyksiin saaduista vapaamuotoisista vastauksista.

Teema- ja ryhmähaastattelut on litteroitu analyysia varten. Analyysi on toteutettu aineistolähtöisenä sisällönanalyysina (esim. Silverman 1993), eli haastatteluista ei ole etsitty vaikutuksia ja hyötyjä jonkun ennakkoon valitun teorian ja valmiiden teemojen avulla, vaan analyysin tuloksena syntyvät teemat ovat syntyneet puhtaasti aineiston pohjalta. Analyysissa paikannettiin haastatteluvastauksista yksittäisiä lausumia, joissa ilmeni opiskelun vaikutuksia ja hyötyjä. Lausumista muodostettiin teemoja, joiden alle sijoitettiin samaan aihealueeseen liittyviä lausumia.

Teemahaastatteluiden tulosten analyysin tukena on käytetty myös haastatteluissa käytettyä taulukkoa, jossa vastaajia pyydettiin erittelemään opiskelun hyötyjä ja laajempia vaikutuksia työelämän, yksilönä kehittymisen ja aktiivisen kansalaisuuden näkökulmasta. Alla on kuvattu esimerkkinä erään espanjan kieltä opiskelleen 32 vuotiaan naisen vastauksia. Vastauksissa esiintyvät lausumat on tummennettu.

Taulukko 2. Esimerkki yksilöhaastattelujen analyysista

	Mitä hyötyä siitä on ollut?	Mitä laajempia vaikutuksia opiskelulla on ollut?
Työelämään liittyen? Työhön ja ammattiin liittyvät vaikutukset	Ei suoraan, mutta espanja on ainoa romaaninen kieli, jota olen opiskellut. Nyt pystyy ymmärtämään jotain ranskasta ja italiasta. Joskus tulee vastaan dokumentteja, jolloin kielitaidosta on ollut välillistä hyötyä työhön.	Laajempi vaikutus on se, että on tietoa romaaniesta kielestä. Edellisessä työpaikassa tuli vastaan papereita ranskaa tms, joita pystyin osittain ymmärtämään.
Yksilönä? Ihmisenä ja yksilönä kasvaminen ja kehittyminen	On ollut hyötyä, osaa keskustella espanjaksi. Olen käynyt Espanjassa ja Venezuelassa, kielitaidosta oli hyötyä. Kielitaidon kehittäminen on tärkeää ja mukavaa.	Laajempi vaikutus on se, että on tietoa romaanisesta kielestä, se on hyödyllistä. Ymmärtää paremmin espanjan ja vaikka portugalilaisien tekstejä. Kun nyt oli muutaman vuoden tauko opiskelussa, niin on hyvä huomata, että kykenee vielä opiskelemaan kieliä. Ja tietynlainen tuntu siitä, että kehittää itseään tuollakin alalla.
Kansalaisena? Yhteiskuntaan osallistumisen erilaisiin rooleihin liittyvä vaikutukset	Olin aikaisemmin työssä kansalaisjärjestössä, niin siellä kielitaito oli enemmän työhön liittyvää, aktiiviseen kansalaisuuteen liittyvää. Nyt ei ole ihan suoraan käyttöä espanjalle aktiivisena kansalaisena.	ei

Lausumista alkaa hahmottua erilaisia teemoja, kuten *kielitaidon kehittyminen, opiskelun ilo, itsetunnon ja opiskelijaminäkuvan vahvistuminen ja itsensä kehittämisen halu.*

Vastaavalla tavalla purettiin ryhmähaastatteluiden tuloksia taulukkomuotoon, ja poimittiin aineistosta vaikutuksiin ja hyötyihin liittyviä lausumia. Seuraavassa aineistoesimerkissä kuvataan sukututkimuskurssin opintoryhmän ryhmähaastattelun otetta, jossa puhutaan opiskelun yksilötason hyödyistä. Esille nousevat lausumat on tummennettu. Ryhmän jäsenet on eroteltu vain puhujan sukupuolen mukaan, koska ryhmähaastatteluisia eivät kiinnostuksen kohteena ole tietyn yksittäisen vastaajan kokemukset.

- mies: *Tämä sukututkimuksen kurssi on konkreettinen siinä mielessä, että sukututkimusta on vaikea tehdä, jos ei osaa käyttää siinä tietokonetta. Näillä aikuiskasvatustopiston kursseilla **on oppinut sen tekniikan**. Omaan sukutarinaan voi sitten syventyä. Minun on pitänyt kouluttautua itseni tukihenkilöksi.*

- mies: *atk on tässä valtavan tärkeää. Ne on pitänyt kaikki oppia kantapäähän kautta. Huomaa sellaisen asian, että jos ei sitä viikottain tee, niin kuukauden kuluttua ei muista enää kyseistä asiaa. Sen pitäisi tulla rutiiniksi. Kursseilla oli opetusta, **miten netistä haetaan arkistotietoa**. Muutakin **tietoa opeteltiin hakemaan**.*

- mies: *Vaikka kurssilla oli useita iäkkäämpiä ihmisiä, niin perustiedot oli hallinnassa.*

- nainen: *Mä olen saanut paljon hyötyä siitä, että **opin lukemaan kirkonkirjoja, löydän arkistosta tietoa**. On mielenkiintoista lukea niitä mikrokortteja. Mulle tietokone töissä on niin tavallinen väline. Mä olen niin alussa vielä sukututkimuksessa, ja **olen saanut ahaa-elämyksiä arkistossa**.*

- mies: *Siinä vaiheessa jos haluaa kuvia, niin silloin tarvitsee välttämättä tietokonetta.*

- mies: *Kouluttajamme sanoi, että **todellinen tieto löytyy arkistoista**, joku on ne sieltä siirtänyt nettiin. Siinä voi tulla virheitä. Mitä alkuperäisempään paperiin pääsee käsiksi, sitä parempi ja sitä oikeampaa tietoa. Virheitä sielläkin on.*

- nainen: *Olen syntymäajalla hakenut tietoa tietokannasta ja mennyt sitten niiden tietojen kanssa arkistoon. Sitten olen verrannut hautakiven tietoa arkistotietoon.*

Lyhyestä ryhmäkeskustelun pätkästä nousee esille jo paljon lausumia, jotka liittyvät laajempiin teemoihin *atk-aidot, tiedonhakutaidot, oppimisen ilo* ("ahaa-elämyksiä") ja harrastukseen liittyvä *yleissivistys* ("todellinen tieto löytyy arkistoista").

Verkkokyselyn avointen vastausten analyysi oli työläin vaihe, sillä se haluttiin tehdä mahdollisimman systemaattisesti ja analyttisesti. Laaja (n= 1744 vastaajaa) laadullinen aineisto tarjoaa hyvän mahdollisuuden opiskelun vaikuttavuuden syvälliseen ja samalla määrällisesti edustavaan analyysiin.

Avoimet vastaukset on purettu lausumiksi ja teemoiteltu laadullisen sisällönanalyysin avulla pääteemojen alle. Teemaan sijoittuvien lausumien määrä on laskettu, samoin teemaan sijoittuvien lausumien prosenttiosuudet kaikista lausumista ja teeman maininneiden vastaajien prosenttiosuus. Yhdessä vastauksessa voi olla useiden eri pääteemojen alle kuuluvia lausumia. Esimerkiksi seuraavassa on purettu yhden vastaajan vastaus kysymykseen "mitä hyötyä näiden asioiden oppimisesta on ollut" eri pääteemojen alle sijoittuviin lausumiin.

Taulukko 3. Esimerkki avointen vastausten analyysistä

Vastaus	Lausumat	Pääteemat
<i>Kaikki on ollut sivistävää, hauskaa, virittävää ja innostavaa. Kieliopinnoista on hyötyä myös matkustellessa, on mukava kommunikoida alkuasukkaiden kanssa</i>	<i>Kaikki on ollut sivistävää</i>	Yleissivistys
	<i>, hauskaa</i>	Oppimisen ilo
	<i>, virittävää ja innostavaa.</i>	Uusia virikkeitä
	<i>Kieliopinnoista on hyötyä myös matkustellessa, on mukava kommunikoida alkuasukkaiden kanssa</i>	Kv-kulttuuriosaaminen

Myös tämä analyysivaihe on tehty aineistolähtöisesti, eli teemoja ei ole valittu etukäteen esimerkiksi jonkun teorian mukaan. Ne muodostuvat analyysin edessä suoraan vastausten pohjalta, eli ensimmäisestä vastauksesta poimitaan ensimmäiset pääteemat, ja niitä määritellään lisää seuraavien vastausten pohjalta niin kauan, että kaikissa vastauksissa mainitut lausumat ovat sijoitettavissa jonkun pääteeman alle.

Vastausten suuren määrän (n = 1744) vuoksi analyysissä on käytetty niin sanottua saturaatioperiaatetta, jonka mukaan aineistonhankintaa tai analyysia jatketaan niin pitkään kuin uudet vastaukset tuovat lisäinformaatiota tuloksiin. Tässä analyysissä saturaatiopiste pääteemojen **määrittelyn** osalta saavutettiin siinä vaiheessa, kun uudet vastaukset eivät enää tuottaneet uusia pääteemoja, eli kaikki lausumat olivat sijoitettavissa jo olemassa olevien pääteemojen alle. Yleensä tämä saturaatiopiste saavutetaan analyysissä varsin pian. Esimerkiksi tässä analyysissä pääteemoja ensimmäisen avoimen kysymyksen (”mitä hyötyä oppimisesta on ollut?”) vastausten pohjalta syntyi yhteensä 23 kappaletta. Viimeinen muodostettu pääteema oli ”tukea työnhakuun” ja se muodostettiin vastaajan numero 196 kohdalla.

Pääteemojen määrälliseen painottumiseen liittyvä saturaatiopiste on vaikeampi saavuttaa, sillä sen kohdalla pitää arvioida, tuoko analyysin jatkaminen pääteemojen **painottumiseen** uutta tietoa, eli muuttuvatko pääteemojen painotusten keskinäiset prosenttiosuudet (eli teeman alle sijoittuvien lausumien suhteelliset määrät) uusien vastausten analyysin mukana. Tässä analyysissä saturaatiopiste määriteltiin siten, että 100 seuraavan vastauksen analysoiminen muutti lausumien prosenttiosuuksia enää alle yhden prosentin verran. Esimerkiksi 900 vastauksen analyysi tuotti toiseksi suurimman pääteeman eli kv-kulttuuriosaamisen prosenttiosuudeksi 15,1 %, ja sadan seuraavan vastauksen lisääminen 14,7 %, jolloin prosenttilukujen ero on vain -0,4 %. Saturaatiopisteeksi määriteltiin siten 1000 vastausta, joissa mainittiin yhteensä 1310 lausumaa. Käytännössä on siis hyvin epätodennäköistä, että analyysin jatkaminen muuttaisi enää tuloksia pääteemojen painottumisen osalta, ja vielä vähemmän pääteemojen määrän (23) suhteen.

4.2.2 Määrällisten aineistojen tilastanalyysimenetelmät

Aineiston määrällinen osa eli valmiisiin vastausvaihtoehtoihin perustuvat numeeriset vastaukset analysoitiin tilastollisten analyysimenetelmien avulla SPSS-ohjelmalla. Analyysissa on käytetty tavanomaisia aineiston kuvaamiseen soveltuvia analyyseja (frekvenssit, keskiarvot ym.), muuttujien välisiin suhteisiin liittyviä tarkasteluja (ristiintaulukointi) sekä syvemmälle meneviä monimuuttujamenetelmiä kuten faktori-analyysia. Analyysien toteutusta on kuvattu tarkemmin tulososan yhteydessä.

Käytännössä tässä tutkimuksessa on analysoitu tilastollisesti opintoihin osallistumisen motiiveja ja opiskelusta saatuja hyötyjä ja vaikutuksia, ja vertailtu näitä oppilaitostyyppin, opintojen aiheen ja erilaisten vastaajien taustatekijöiden (esimerkiksi sukupuoli, ikäryhmä) suhteen.

4.3 TUTKIMUKSEN LUOTETTAVUUS

Tilastollisten analyysimenetelmien kohdalla tutkimuksessa on tehty normaaleja reliabiliteettitarkasteluja (onko aineisto kerätty virheettömästi) mm. faktorianalyysin tuottamien summamuuttujien osalta. Validiteettia (onko saatu todellisuutta vastaavia tuloksia) ja erityisesti tutkimuksen laadullisen osuuden luotettavuutta voidaan arvioida seuraavien Lincolnin & Guban (1985) esittämien kriteerien avulla.

Totuusarvo, vastaavuus (credibility, "sisäinen validiteetti")

Tulosten osalta voidaan arvioida, kuinka hyvin tutkijan esittämät tulokset kuvaavat tutkittavien aitoja käsityksiä ja kokemuksia, eli kuinka hyvin tutkija on onnistunut analysoimaan ja kuvaamaan sen ilmiön, joka on tutkimuksen kohteena.

Tässä tapauksessa tuloksia voidaan arvioida esimerkiksi sen suhteen, ovatko aineistosta nousevat aikuisopiskelun vaikutuksen ja hyödyt juuri niitä, joita esiintyy myös todellisuudessa. Virhetulkintoja voi aiheuttaa esim. se, jos vastaajat eivät jostakin syystä mainitse kaikkia vaikutuksia (muistamattomuus, salailu, ei tiedosteta) haastattelussa. Myös aineiston vääristyminen esimerkiksi jonkin merkittävän vastaajaryhmän poisjäämisen tai yliedustuksen vuoksi saattaa aiheuttaa tulosten totuusarvon heikkene- mistä. Kyselyaineiston vastaajajakauma on riittävän samanlainen eri oppilaitostyyppiin sijoittuvien tilastoitujen aikuisopiskelijamäärien kanssa (ks. edellinen luku), joten tätä ongelmaa aineistossa ei pitäisi olla.

Siirrettävyys, sovellettavuus (transferability, "ulkoinen validiteetti")

Kvantitatiivisessa tutkimuksessa tulosten yleistettävyys koko populaatioon (tässä kaikki vapaan sivistystyön oppilaitosten toimintaan osallistuneet) varmistetaan satunnaisotannalla ja isolla aineistolla. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa tulosten siirrettävyys on mahdollista vain samankaltaisiin ympäristöihin/tilanteisiin, joissakin tapauksissa vain tutkittuun ryhmään.

Tässä tutkimuksessa teema- ja ryhmähaastattelujen tulokset soveltuvat ja ovat yleis- tettävissä vain haastateltujen oppilaitoksiin, koska opiskelu erityyppisissä oppilaitok-

sisä on hieman erilaista. Verkkokyselyn tuloksia voidaan sen sijaan yleistää varsin hyvin koskemaan vapaan sivistystyön oppilaitoksia yleensä, etenkin jos tarkastellaan tuloksia oppilaitos- tai opintoaihekohtaisesti.

Pysyvyys, tilannetekijöiden arviointi (debendability, "reliabiliteetti")

Laadullisessa tutkimuksessa tulosten samana pysyminen (esim. kahden eri haastattelukierroksen välillä) ei ole yleensä mahdollista, eikä sen arviointi siten järkevää (muutoksia aiheuttavat esim. asioiden muuttuva tiedostaminen, vuorovaikutustilanne, ilmiön itsensä muuttuminen, haastattelutekniikan oppiminen, jne). Tässä yhteydessä on arvioitava tutkimusta kokonaisuutena ja eriteltävä tuloksiin mahdollisesti vaikuttaneita tekijöitä (ilmiön luonne itse, tutkimustilanne, tutkija).

Tulosten pysyvyyttä tukee se, että tässä tutkimuksessa eri menetelmillä (yksilöhaastattelut, ryhmähaastattelut ja verkkokysely) saadut tulokset ovat yhteneviä, eli aineistonkeruumenetelmästä riippumatta saadaan samanlaiset tulokset.

Neutraalisuus ("objektiivisuus")

Tässä arvioidaan tutkijoiden viitekehyksen vaikutusta tuloksiin. Kyse on tutkijan luotettavuudesta, uskottavuudesta, rehellisyydestä ja tasapuolisuudesta. Kysymyksessä on myös riippumattomuus esimerkiksi tutkimuksen rahoittajatahosta tai tutkimuskohteesta, neutraalisuus ja tietty etäisyys.

Laadullisessa tutkimuksessa tunnustetaan se tosiasia, että tutkimus on aina arvoihin sitoutunutta, ja näennäisen objektiivisuuden vakuuttelun sijasta tulisi raportoida tutkijan intressit ja esimerkiksi kysymystenasettelua ohjanneet arvot. Tässä tutkimuksessa on kyse Vapaan sivistystyön yhteisjärjestö ry:n tilaamasta ja rahoittamasta tutkimuksesta, jonka on toteuttanut riippumaton yliopistollinen tutkimusorganisaatio. Tutkimussuunnitelmaa on hiottu yhteistyössä VSY:n kanssa, mutta aineistonkeruu ja analyysit on toteutettu itsenäisesti.

Tutkimuksen tavoitteiden ja kysymyksenasettelun taustalla on ollut yleisiä aikuiskasvatukseen käytäntönä ja tieteenalana liittyviä arvoja ja arvostuksia, esimerkiksi sivistyksen, omaehtoisen aikuisopiskelun ja itsensä kehittämisen merkityksen korostaminen. Nämä elinikäisen oppimisen periaatteet ovat VSY:n toiminnan peruskiviä, jotka myös tutkimuksen toteuttajat kokevat omikseen, jolloin on vaara, että tutkimuksessa on löydetty juuri sellaisia tuloksia vapaan sivistystyön opintojen vaikuttavuudesta kuin on haluttu etsiäkin. Tätä vaaraa on pyritty vähentämään riittävän laajalla aineistolla, aineistolähtöisellä laadullisella analyysillä, analyysien tarkalla kuvauksella ja tulosten kuvaamisella siten, että lukija voi arvioida tehtyjen johtopäätösten oikeellisuutta.

5 TUTKIMUKSEN TULOKSET

Tutkimuksen päätulos on, että vapaan sivistystyön opintoihin osallistumisella on selviä ja laajoja vaikutuksia ja hyötyjä aikuisten elämässä. Hyödyt ja vaikutukset liittyvät oppimiseen ja osaamiseen sekä opiskelun ja oppimisen tuottamiin välittömiin hyötyihin, opiskelun rinnakkaisvaikutuksiin ja seurannaisvaikutuksiin. Tulokset vahvistavat siten aikaisempien tutkimusten (Schuller ym. 2002; Dehrman & Stacey 1997; Feinstein ym. 2003) kuvaa, jonka mukaan aikuisopiskelulla on laajaa vaikuttavuutta sekä yksilö- että yhteisötasolla.

Eri aineistot (yksilö- ja ryhmähaastattelut sekä verkkokysely) tuottavat samanlaisen kuvan opiskelun vaikutuksista ja hyödyistä. Laadullisilla ja määrällisillä aineistoilla saadut tulokset esitellään sen vuoksi limittäin, eli tilastollisten analyysien tulosten esittelyä syvennetään yksilö- ja ryhmähaastattelujen sekä avointen vastausten analyysien avulla.

5.1 TUTKIMUKSEEN OSALLISTUNEIDEN AIKUISOPISKELIJOIDEN TAUSTAT

Ryhmä- ja yksilöhaastatteluihin osallistuneiden taustatietoja kuvailtiin jo aikaisemmin raportissa aineiston analyysimenetelmien kuvauksen yhteydessä. Haastatteluiden lisäksi aineistoa kerättiin verkkokyselynä toteutetulla kyselyllä. Verkkokyselyyn vastasi 1744 vapaan sivistystyön oppilaitoksissa opiskelevaa aikuista. Vastaajista selvä enemmistö eli 75,7 % oli naisia, mikä kuvastaa myös vapaan sivistystyön osallistujarakenteita. Oheisessa taulukossa on kuvattu verkkokyselyyn vastanneiden taustoja koulutuksen, elämäntilanteen ja ikäryhmän suhteen. Kuten luvuista käy ilmi, on yli puolella lukiotason peruskoulutus, ja suurin osa on työssä olevia. Myös eläkeläisten määrä on suuri. Selvästi suurin yksittäinen ikäryhmä aikuisopiskelijoissa ovat 50 - 63-vuotiaat.

Taulukko 4. Verkkokyselyyn vastanneiden taustatiedot (n= 1744)

Peruskoulutus		Ikäjakauma	
Kansakoulu	16,6%	alle 29-vuotiaat	12,1%
Oppikoulu	13,7%	30 – 39-vuotiaat	13,3%
Peruskoulu	15,7%	40 – 49-vuotiaat	19,7%
Lukio	54,0%	50 – 63-vuotiaat	36,6%
Tilanne vastaushetkellä		yli 64-vuotiaat	18,3%
Työssä	50,5%		
Työtön	6,1%		
Opiskelija	10,7%		
Kotona	3,1%		
Eläkkeellä	28,8%		

Miehiä on enemmän vanhemmissa ikäryhmissä, ja esimerkiksi yli 64-vuotiaiden ikäluokassa opiskelevia miehiä on kaksi kolmea naista kohti. Esimerkiksi alle 29-vuotiaissa aikuisopiskelijoissa suhde on 1:5 naisten eduksi. Miesten suhteellinen osuus on naisia selvästi suurempi eläkkeellä olevien ryhmässä. Miesten opiskeluharrastus näyttäisi siis lisääntyvän iän myötä, kun taas naisten ryhmässä myös nuoremmat osallistuvat vapaan sivistystyön opintoihin. Oppilaitostyypeittäin iäkkäämmät aikuisopiskelijat keskittyvät kansalaisopistoihin ja opintokerhoihin, kun taas kansanopistoissa painottuvat nuorten ikäryhmät. Kesäyliopisto on varsin ”tasa-arvoinen” ikäjakauminen suhteen, siellä vain yli 64-vuotiaiden osuus on muita selvästi pienempi.

Ammatillisen koulutuksen tason mukaan vastaajat jakautuvat melko tasan viiteen lähes yhtä suureen ryhmään. Ilman ammatillista koulutusta tai pelkän ammatillisen kurssin varassa olevia vastaajista on 21 %, ammatillinen perustutkinto on 19 %, opistotasoinen tutkinto 23 %, ja ammattikorkeakoulu- tai yliopistotasoinen tutkinto 35 % vastaajista.

Aineistojen analyysin ja tulosten raportoinnin pohjaksi seuraavassa kuvataan muutama yksilöhaastatteluihin pohjautuva ”kokonainen” opiskelijakuvaus, joista käy ilmi vapaan sivistystyön opintoihin liittyvä moninaisuus. Opintojen aiheet ovat hyvin moninaisia, ja opiskelusyyt vaihtelevat. Myös opiskelun vaikutukset ovat moninaisia.

Katri - entisöintiä ja oikeustiedettä

Tekniikan alalla työskentelevä 44-vuotias Katri harrastaa monenlaisia asioita kuten käsitöitä, luonnossa liikkumista ja erilaisiin asioihin tutustumista (”tajunnan laajennusta”).

Vapaa-aikanani olen opiskellut vuosien mittaan erilaisia asioita, esimerkiksi jo vuonna 1983 olin työväenopistossa käsityökursilla ja vuonna 1984 opiskelin espanjan kieltä. Välillä oli sitten rauhallisempia vuosia, kunnes taas innostuin vuonna 2001 aikuisopiston huonekalujen entisöintikursista, ja sitä aihetta opiskelen edelleen. Vuonna 2002 olin aikuisopiston pajupunonnan kursilla, ja v. 2007 opiskelin entisöinnin lisäksi oikeustieteen perusteita.

Opiskelumotiivejaan hän kuvaa seuraavasti:

Silkka oppimisen ilo on jo iso juttu. Eipä tarvinnut paljon mieltä, mistä keksisi ajanvietettä... Entisöinti varsinkin on hauska ja mukava harrastus, jossa näkee kätensä tuloksia.

Vastaaja kokee, ettei näillä taidoilla ole työelämässä merkitystä, mutta yksilötasolla opiskelu on mielekästä. Uuden oppiminen ja erilaisiin asioihin tutustuminen on ”tajunnan laajennusta”.

Teoriapuolen luennot yhdessä käsillä itse tekemisen kanssa ovat palkitsevia. Pidän ryhmässä opiskelusta, koska kaipaan vuorovaikutusta ja mahdollisuutta ”lisäselviytyksiin”. Entisöinti on todella loistava vastapaino työlle. Se on piristävää, ja lisäksi

tästä aiheesta on mukava oppia uusia asioita. Entisöitävän esineen pitkäjänteinen ja hidas rapsutus on hyvä harjoitusta kärsivälliselle luonteelleni, tässä olen pakosti kehittynyt kärsivällisemmäksi.

Oikeustieteen opinnoista on ollut hyötyä myös kansalaisena:

Oikeustieteen perusteiden tuntemus on hyvää kansalaistaitoa. Haluan tietää omat oikeuteni. Lakien tutkiminen on helpompaa kuin ennen, pystyn entistä helpommin puuttumaan esim. virkamiesten satuiluihin. Jos haluaa vaikuttaa yhteiskunnallisten asioiden hoidossa, niin on hyvä tietää lain perusteet. Tuulimyllyjä vastaan ei kannata taistella ilman oikeita aseita. Lakiopinnot ovat mielenkiintoisia. Kansalaisena voin vaikuttaa paremmin, kun tiedän enemmän. Olen oppinut tekemään muistutuksia ja valituksia kunnallisiin elimiin. Virkamiehistä ja poliitikoista tulee rebellisiä.

Asko - atk-osaamista

Asko on 27-vuotias atk-alalla työskentelevä mies, joka osallistuu Kesäyliopiston atk-alan kurssille. Muuten hän ei ole opiskellut ammattiopintojen lisäksi vielä paljonkaan. Vapaa-aika menee harrastuksiin (liikunta, musiikki, matkailu ja lukeminen). Opiskelumotiivina on halu kehittyä ammatissa. Tietotekniikassa on aina uutta opittavaa, ja kesäyliopiston kurssi tuntui mielenkiintoiselta. Kurssista on suoraan hyötyä työssä:

Tästä tietotekniikkaan liittyvästä ohjelmakoulutuksesta on hyötyä työyhteisössä. Sain jonkin verran uusia käyttötapoja muutenkin hyvin hallitsemani ohjelmiston käyttöön, kovin haastava kurssi ei ollut. En ole vielä ehtinyt soveltaa oppimaani käytännön työssä, aikaa on koulutuksesta kulunut vasta niin vähän. Toivon kuitenkin, että jatkossa työskentelyni tehostuu näissä asioissa. Toivon myös pystyväni tukemaan muuta työyhteisöä ko. ohjelman käytössä.

Pystyn suoriutumaan työtehtävistäni paremmin. Työyhteisö hyötyy yksilöidensä osaamistason noususta. Ja laajemmin ajateltuna työyhteisö pystyy suoriutumaan paremmin tehtävistään.

Vastaaja kokee saavansa myös yksilönä hyötyä opiskelusta ammattitaidon kasvaessa. Hän on paremmin tietoinen siitä, mikä on oma osaamistaso verrattuna yleiseen, ja hän on samalla päivittänyt omaa osaamistaan. Hän tuntee hallitsevansa aihealueen hyvin.

Anna - italian ruokakulttuuria

Anna on 28-vuotias nainen, joka työskentelee suunnittelutehtävissä ja osallistuu italiantieliselle ruokakurssille. Hän on aikaisemmin ollut työväenopistossa erilaisilla liikuntakursseilla (vatsatanssi, aerobic ja jumppa) ja opiskellut italian kieltä. Opiskelun motiiveja hän kuvaa seuraavasti:

Olen matkustellut Italiassa, ja siellä on ystäviä. Haluan tutustua maahan, kieleen ja kulttuuriin. Italiankielisellä ruokakurssilla halusin oppia laittamaan paremmin italialaista ruokaa. Halusin saada lisää ruoka- ja juomakulttuurin tuntemusta. Opiskelen harrastuksen vuoksi eikä todistuksen saanti ei ole tärkeää tällä hetkellä.

Opiskelusta ei ole hyötyä työssä, mutta henkilökohtaisesti kurssi on lisännyt osaamista ja kulttuurituntemusta.

Kurssilla opin italialaisen ruuan valmistusta ja italian kieltä. Hyötyä kurssista ei ollut kovin paljon ruuan valmistukseen, sillä minulla oli jo perustietoa italialaisesta ruuasta. Osasin jo aika paljon ennestään, teen ihan arkena joskus italialaista ruokaa. Opin kuitenkin monipuolisempaa ruuanlaittotaitoa, ja sain uusia ideoita. Kulttuurin tuntemus lisääntyi.

Ruokakurssilla tutustuttiin eri maakuntiin ja opeteltiin tekemään niiden ruokalajeja. Samalla opittiin sanastoa. Jokaisen kurssi-illan päätteeksi söimme siis alkupää- ja jälkiruuan. Kurssi oli toteutettu italialaisittain ja oli oikein mukava kokemus. Tunnelma oli leppoisaa. Italialainen opettaja oli hyvä. Oli mukavaa tutustua samantyyppisiin ihmisiin.

Vastaajaa pyydettiin arvioimaan, onko hän oppinut jotain sellaista, jolla on laajempaa merkitystä?

Ehkä jotain. Minusta on kiva opiskella ja oppia uusia asioita. Erilaiset harrastukset yleensä kiinnostavat. Minulla on läheinen ystävä Italiassa, ja se on innostanut tutustumaa kulttuuriin ja kieleen. Kun on tutustunut vieraan maan ihmisiin, niin haluaa tietää maasta enemmän. Kun ajattelen itseäni kansalaisena, niin mielestäni opiskelu pitää ihmisen virkeänä ja vireänä.

Pirkko - puutöitä ja entisöintiä

Pirkko on 64-vuotias nainen, joka on eläkkeellä koulun johtotehtävistä. Hän on opiskellut työväenopistossa ruotsia ja kansantansseja jo 1980-luvulla, ja nyt viimeiseksi puutöitä ja entisöintiä vuodesta 2006 alkaen. Opiskelumotiiveja hän kuvaa seuraavasti:

Ensinnäkin olen aina ollut kiinnostunut kädentaitojen kehittämisestä ja käsitöiden tekemisestä. Menneinä vuosikymmeninä se on pääasiassa ollut vaatteiden valmistusta joko ompelukoneella, neulomalla tai virkkaamalla. Vanhat rakennukset ja esineet ovat ilahduttaneet aina, ja olen jopa harrastanut vanhojen esineiden ja huonekalujen keräilyä, sekä vanhojen rakennusten hankkimista (mökkitontin rakennukset). Tämä on johtanut haluun oppia entisöintiä, mikä taas puolestaan edellyttää joskus korjaustöitä. Puutyökurssi tukee entisöintityötä. Lisäksi olen kiinnostunut yleensäkin puun työstämisestä. Mm. Eeva Rynnäsen työt ovat ihailtavia. Sorvikin olisi käytettävissä ja mökkitontilla runsaasti vanhaa hirttä ja lautaa.

Vastaaja kokee opiskelun hyötynä sen, että ”kädentaidoissa olen vallannut uuden alueen”.

Puutyö- ja entisöintikursseilla olen oppinut puun käsittelyä ja koneiden käyttöä. Arkailu sahan tai höylän edessä on vähentynyt, kun olen oppinut puuntyöstökoneiden oikean käytön. Kurssilla saamiani oppeja olen käyttänyt omien huonekalujen korjauksessa ja entisöinnissä.

Iloa on tuottanut paitsi taitojen karttuminen myös havainto, että vielä ikäihmisenäkin voi oppia uutta ja nauttia saavutuksistaan. Myös erilaisten ihmisten tapaaminen ja työskentely yhdessä on tuottanut iloa. Aivan konkreettista hyötyä lukuvuoden opiskelusta olivat kunnostetut tarve-esineet. Opiskelulla on ollut myös laajempia vaikutuksia:

Henkilökohtaisesti laajemmin tarkastellen uuden oppiminen on tuonut iloa elämään. Itseluottamus on vahvistunut sekä tunne siitä, että pystyy tarttumaan uuteen asiaan. Tulevaisuuden haaveenani olisi valmistaa pienimuotoisia puukäsitöitä jopa myyntiin. Erityisesti minua kiinnostaa vanhan puutavaran käyttö (hirret ja laudat) uusiin tarkoituksiin.

Paula - puutarhansuunnittelua

45-vuotias Paula on opiskellut aikaisemmin työväenopistossa ranskaa ja grafologiaa, ja on parhaillaan kansanopistossa puutarhakurssilla. Syynä kurssille osallistumiseen on uusi talo, jonka pihaa laitetaan parhaillaan kuntoon, ja vastaaja saa kurssilta apua pihan suunnitteluun. Kurssin hyötyjä hän kuvaa seuraavasti:

Yksilönä kehityin monessa mielessä. Kurssilla annettiin ohjeita ja opastusta, joiden perusteella tehtiin omat suunnitelmat. Minulle kurssin merkitys on siinä, että olen oppinut uuden sisällön, josta en ennen tiennyt paljonkaan. Omaa puutarhaa ei ollut aikaisemmin. Omat tiedot ovat täsmentyneet. Nyt osaan sijoittaa omat suosikkikasvit oikeaan paikkaan. Jos ja kun voin oman suunnitelman perusteella hahmotella omaa pihaa, niin ei tarvitse maksaa suunnittelijalle. Kurssin ansiosta tiedän paremmin, miten oman pihan saa kauniiksi. Toteutuksessa ehkä käytän kuitenkin ammattilaisia.

Laajempana kurssin hyötynä hän on huomannut henkilökohtaisella tasolla ”heräämisen”, eli katselee kasveja nyt uusin silmin.

Olen oppinut tunnistamaan kasveja. Kurssi avasi ihan uuden maailman. Olen lainannut kirjastosta puutarhakirjoja. Matkoilla seuraan enemmän muitten pihvoja ja kuinka ne on laitettu. Ennenkin jo katselin pihvoja, mutta nyt tarkemmin. Nyt huomaan helpommin hyvin laitetut puutarhat. Kurssi oli tavallaan visuaalinen herätys.

Sinikka - keramiikkaa

Sinikka on 37-vuotias nainen, joka on viimeiset kymmenen vuotta opiskellut keramiikan valmistusta. Opiskelumotiivina on harrastus ja myös ryhmä itsessään:

Olen pitkään harrastanut keramiikkaa. Minä haluan toteuttaa omia ideoita. Se on mun luova harrastus. Tämä keramiikanteko on minun lajini. Ryhmä on vanha, ja se on toiminut tiiviisti vuosia. Sinne on ollut hyvä mennä, kun naamat ovat tuttuja. Minulla on siellä ryhmässä hyvä ystävä, jonka kanssa sinne alun pitäen läksinkin. Ydinryhmä siinä on ollut pitkään sama. Jonkinverran on vaihtuvuutta vuosittain. Ja pitkään oli sama vanha taiteilijaopettaja, joka nyt ikävä kyllä jäi eläkkeelle.

Hyötyjä vastaaja kuvaa seuraavasti:

Työelämässä keramiikantekotaidoista ei ole ollut suoranaista hyötyä. Mutkan kautta tietysti kyky toteuttaa luovasti itseään on hyöty. Ja rentouttava harrastus vaikuttaa työelämääinkin tasapainottavasti.

Toki oppimisessa on paljon iloa. En osaa mieltää sitä etenemistä ja osaamista. Olen löytänyt sisältäni pienen keraamikon. Tässä taideharrastuksessa pystyn toteuttamaan itseäni menestyksekkäästi. Se on tyydyttävä harrastus. Tätä on mun oma juttu. Ensimmäisten vuosien työt olivat jo melkein parhaasta päästä. Olen saavuttanut lopputuloksia, jotka ovat enemmän kuin tyydyttäviä. Löytyi tämmöinen oma taiteen harrastamislaji. Tänä on opiskelua työpajassa persoonallisen taiteilijaopettajan johdolla. Koen, että mulla on luovuutta ja haluan toteuttaa omia ideoita.

Olen löytänyt itsestäni sellaisia taitoja ja kykyjä, joita tarvitaan hienojen keraamisten töiden tekemiseen. Siinä korostuvat luovuuden löytäminen ja ideoiden toteuttaminen haluamallaan tavalla.

5.2 OSALLISTUMISSYYT JA OPISKELUN TAVOITTEET

Tutkimuksen yksilöhaastatteluissa ja verkkolomakkeessa kysyttiin vastaajien osallistumissyitä ja opiskelun tavoitteita. Raportissa kuvattiin aiemmin aikuisten osallistumissyiden malleja (esim. Houle), joiden tuloksiin myös tässä tutkimuksessa annetut vastaukset ovat sijoitettavissa sujuvasti. Esimerkiksi seuraavassa vastausesimerkissä tulee hyvin esille toimintasuuntautuneisuus, eli sosiaalisen vuorovaikutuksen ja arjesta irtautumisen merkitys osallistumissyinä:

Ryhmästä, joka aloitti 4 vuotta sitten, on noin puolet jäljellä. Ihmiset sitoutuu pitkällekin kurssille, jatkoihin. Kuvanveisto ja keramiikka –kurssit ovat kivoja. Käsiällä tekeminen on mukavaa. Siinä on se luovuus, aika kuluu ja pääsee irti kaikesta huolista ja ajatuksista. Se pitää hengissä. Kukaan ei ole siellä ryhmässä johtaja eikä sihteeri, vaan kaikki ovat kuvanveistäjiä ja keraamikkoja. Siinä mielessä se on tasa-arvoinen yhteisö. Kuvanveistoon menee kuin kotiinsa. Keramiikkaryhmä on ole niin kiva. (nainen 52 v.)

Seuraavissa lainauksissa tulee esille oppimissuuntautuneisuus, eli kiinnostus itse opittavaa asiaa kohtaan:

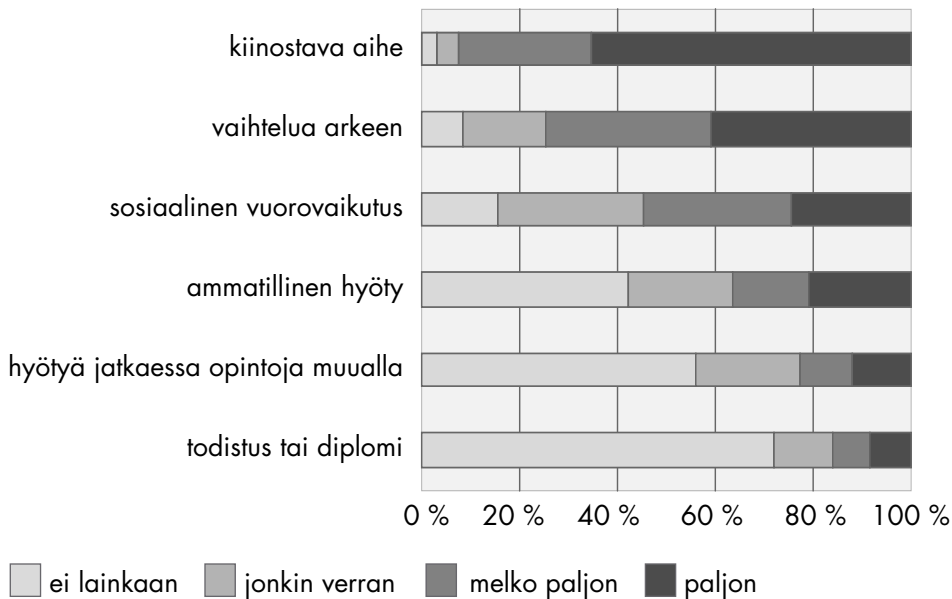
Halu ylläpitää olemassaolevaa kielitaitoa. Jatkumo aikaisempaan kielenopiskeluun, eteneminen samassa tahdissa muiden opiskelijoiden kanssa. Minulla on myös haave Etelä-Amerikkaan matkustamisesta. (nainen 2 32 v.)

En ole koulussa opiskellut englantia. Olin vasta-alkajien kursseilla ensin. Englantia tarvitsee paljon, vaikka matkustaessa ulkomailla. Ammattikirjallisuutta on englanniksi, haluan lukea sitä. (nainen 47 v.)

Välineellisiä opiskelusyitä (esimerkiksi tutkintotodistuksen saaminen) ei haastatte- luissa nouse esille.

Verkkokyselyssä oli mukana myös lista yleisiä osallistumissyitä, joiden painottumista omalla kohdallaan vastaajia pyydettiin arvioimaan. Tulokset on esitetty oheisessa kuviossa. Vastauksissa painottuu selvästi oppimissuuntautuneisuus (kiinnostava aihe) ja toiseksi eniten toimintasuuntautuneisuutta osoittavat osallistumissyöt (vaihtelu ja sosiaalinen vuorovaikutus). Loput, välineellistä suuntautumista edustavat osallistumissyöt jäävät vähemmälle, mutta vapaan sivistystyön opinnoilla on merkitystä joillekin osallistujille myös ammatillisen hyödyn ja jatko-opintojen kannalta. Opiskelusta saatavalla mahdollisella todistuksella tai diplomilla on vähiten merkitystä opiskelun aloittamisen syynä.

Kuvio 3. Osallistumissyiden painottuminen (n= 1744)

Sukupuolten keskiarvojen välillä on kaksi tilastollisesti merkitsevää eroa. Naisilla korostuu hieman enemmän kiinnostava aihe ja opiskelusta saatava todistus. Laadullisessa aineistossa tulosta tukee havainto, että naisilla opiskeluun liittyy miehiä useammin myös jatko-opintotavoitteita, jolloin todistuksilla on merkitystä.

Opiskelupaikan suhteen osallistumissyissä on selkeät, tilastollisesti erittäin merkitsevät ($p < .000$) erot kaikkien muiden paitsi kiinnostavan aiheen suhteen. Todistusten ja diplomien merkitys korostuu kansanopistoissa ja kesäyliopistoissa, joissa opiskellaan usein esimerkiksi akateemisia perusarvosanoja. Niissä korostuu myös ammatillinen hyöty ja jatko-opintoihin saatava hyöty osallistumissyynä. Vähiten todistuksilla on motivoivaa merkitystä kansalaisopistoissa. Opintokeskuksissa painottuu hieman muita enemmän opintojen aihe ja sosiaalinen vuorovaikutus.

Ikäryhmien mukainen vertailu tuottaa myös tilastollisesti erittäin merkittävät erot osallistumissyiden suhteen, mikä on luontevaakin. Nuoremmilla korostuvat kautta linjan välineellisemmät osallistumissyöt (amatillinen hyöty, jatko-opintojen avautuminen ja todistukset), mutta iän myötä painotukset siirtyvät toiminta- ja oppimissuuntautuneeseen ulottuvuuteen.

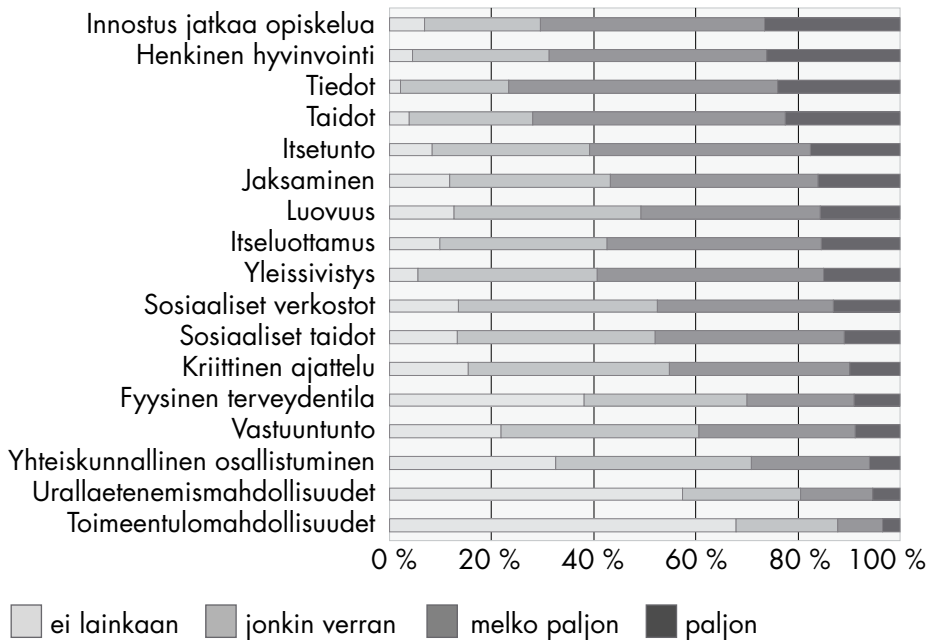
5.3 AIKUISOPISKELUN VAIKUTTAVUUS

5.3.1 Tilastolliset vaikuttavuusjakaumat

Verkkolomakkeessa vastaajia (n=1744) pyydettiin arvioimaan, onko vapaan sivistystyön opinnoissa opiskelu edistänyt lomakkeessa listattuja asioita. Tarjolle listatut asiat oli määritelty teema- ja ryhmähaastatteluiden tulosten ja aikaisempien tutkimusten pohjalta. Vastajat arvioivat kunkin väittämän kohdalla opiskelun vaikutuksia neliportaisella asteikolla ”ei lainkaan - jonkin verran - melko paljon - paljon”.

Tulosten jakauma on esitetty kuviossa 4. Kokonaistarkastelun mukaan vapaan sivistystyön opintoihin osallistuminen näyttäisi lisäävän eniten innostusta jatkaa opiskelua, henkistä hyvinvointia, tietoja ja taitoja sekä itsetuntoa. Reilusti yli 60 % vastaajista on tunnistanut omalla kohdallaan tällaisia vaikutuksia melko paljon tai paljon, ja suurin osa lopuistakin vastaajista jonkin verran.

Listan loppupäähän sijoittuvat toimeentulo- ja urallaetenemismahdollisuuksien sekä yhteiskunnallisen osallistumisen lisääntyminen. Tulos selittyy vapaan sivistystyön opintojen luonteella ja opiskelumotiiveilla. Esimerkiksi savenvalantakurssille tai sukututkimuskurssille osallistuva opiskelija ei ole ensisijaisesti etsimässä amatillista hyötyä, vaan harrastusmahdollisuuksia ja mahdollisesti jopa vastapainoa palkkatyölle. Harva aloittaa myöskään tanssiharrastusta tai kieliopintoja lisätäkseen yhteiskunnallisen osallistumisen määräänsä.

Kuvio 4. Vapaan sivistystyön opintojen kokonaisvaikutukset

Kokonaistarkastelu antaa opiskelun vaikuttavuudesta varsin hyvän kuvan, sillä useimpia vaikutuksia vastaajilla on ollut vähintään jonkin verran. Vähiten kehittyneet alueet selittyvät pitkälti sillä, ettei opintojen tavoite ole alun perinkään ollut lisätä esimerkiksi fyysistä terveydentilaa, jolloin opiskelulta ei voi myöskään odottaa tämän suuntaisia vaikutuksia. Jäljempänä vaikutuksia tarkastellaan opiskelun aiheen mukaan tarkemmin.

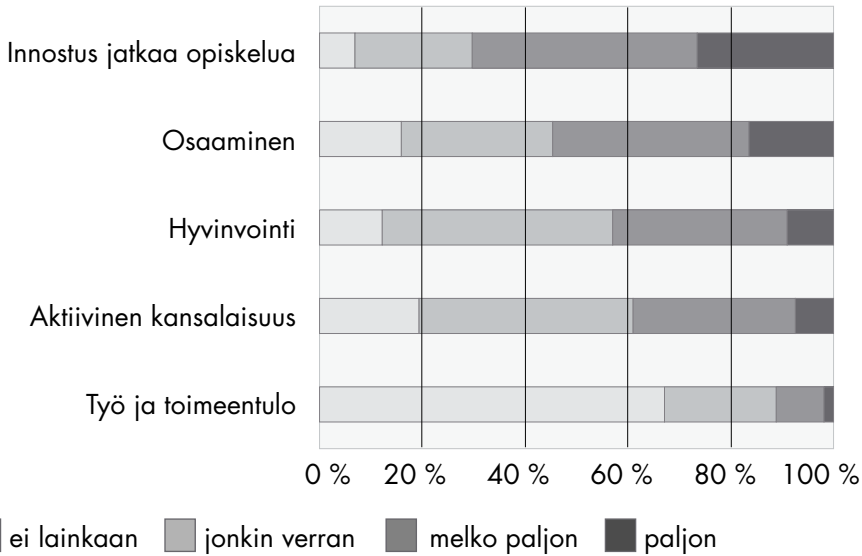
Syvällisemmän analyysin aikaansaamiseksi edellä olevat väittämät tiivistettiin faktorianalyysillä neljään summamuuttujaan. Kaikki muuttujat yhtä lukuun ottamatta sijoittuivat hyvin eri faktoreille, mutta ”innostus jatkaa opiskelua” latautui kaikille neljälle faktorille, joten se on perusteltua säilyttää omana muuttujanaan myös jatkoanalyysissä. Käytännössä se tarkoittaa sitä, että opiskeluhaluuden lisääntyminen tapahtuu samantyyppisenä lähes kaikilla vastaajilla, eikä se siis esimerkiksi painotu vastaajaryhmän tai opintojen tyyppin mukaan, kuten muut vaikutukset.

Vaikutusväittämien sijoittuminen eri faktoreihin (summamuuttujiin) on kuvattu seuraavassa taulukossa.

Taulukko 5. Vaikutusväittämien faktorianalyysin tulokset

Alkuperäiset muuttujat	Faktori I	Faktori II	Faktori III	Faktori IV
	Aktiivinen kansalaisuus			
Vastuuntunto	0,758018	0,213235	0,191736	0,186147
Yhteiskunnallinen osallistuminen	0,741275	0,132513	0,06838	0,239259
Sosiaaliset taidot	0,699607	0,394554	0,231425	0,0344
Sosiaaliset verkostot	0,685475	0,353068	0,157606	0,041166
Kriittinen ajattelu	0,650133	0,158307	0,31263	0,16098
Itseluottamus	0,567162	0,449542	0,317233	0,095625
		Hyvinvointi		
Jaksaminen	0,27562	0,800975	0,164404	0,018235
Fyysinen terveydentila	0,207633	0,773934	-0,14231	0,126193
Henkinen hyvinvointi	0,183323	0,759402	0,271766	-0,04623
Luovuus	0,284592	0,604134	0,374836	0,054009
Itsetunto	0,467038	0,497316	0,370008	0,116307
			Osaaminen	
Tiedot	0,21801	0,114922	0,837228	0,153524
Taidot	0,1372	0,408828	0,707967	0,050559
Yleissivistys	0,400638	0,005165	0,631901	0,176158
				Työ ja toimeentulo
Toimeentulomahdollisuudet	0,178585	0,111736	0,107514	0,880081
Uralla etenemismahdollisuudet	0,19021	-0,01614	0,158911	0,877008

Faktorianalyysin avulla on siis muodostettu neljä uutta opiskelun vaikutuksia kuvaavaa summamuuttujaa (aktiivinen kansalaisuus, hyvinvointi, osaaminen, työ ja toimeentulo), viides muuttuja on edelleen innostus jatkaa opiskelua. Uusien muuttujien avulla on mahdollista syventää aineiston analyysia. Kuviossa 5 on kuvattu summamuuttujien painottuminen aineistossa. Kuvio osoittaa, että vapaan sivistystyön opintoihin osallistuminen lisää hyvin innostusta jatkaa opiskelua, osaamista, hyvinvointia ja aktiivista kansalaisuutta. Työhön ja toimeentuloon liittyvä vaikutus on vähäisempi.

Kuvio 5 Vapaan sivistystyön opintojen vaikuttavuus summamuuttujien tasolla

Tulosta voi pitää hyvänä, sillä sen mukaan vapaan sivistystyön oppilaitokset tukevat merkittäviä EU:n elinikäisen oppimisen politiikan mukaisia linjauksia (innostus jatkaa opiskelua, osaamisen kehittyminen), kansalaisten hyvinvointia ja myös suurena huolenaiheena EU:n tasolla olevaa aktiivista kansalaisuutta. Tässä tutkimuksessa ”aktiiviseen kansalaisuuteen” liittyvät osaamisalueet ja vahvuudet (Vastuuntunto, Yhteiskunnallinen osallistuminen, Sosiaaliset taidot, Sosiaaliset verkostot, Kriittinen ajattelu ja Itseluottamus) ovat yleisiä yhteiskunnalliseen ja paikalliseen osallistumiseen tukevia tekijöitä, joiden kohdalla edistymistä on kokenut vähintään jonkin verran 80 % vastaajista. Tulokset ovat myös aikuiskasvatustieteellisesti mielenkiintoisia, sillä kyseiset aktiivisen kansalaisuuden osatekijät ovat hyvin lähellä myös niitä ominaisuuksia, joita esim. Mezirow (esim. 1985) nimeää aikuisopiskelun tavoitteiksi. Ahteenmäki-Pelkosen (1993) analyysin mukaan aikuisopiskelun tavoitteet voidaan Mezirowin teorian pohjalta tiivistää neljään itseohjautuvan aikuisen ominaisuuteen, joita opiskelun ja oppimisen tulisi kehittää. Näitä ovat kriittinen tiedostaminen, merkitysperspektiivin autenttisuus, diskurssiin osallistuminen ja toiminnallinen vastuu.

5.3.2 Opintojen aihe ja opiskelun vaikuttavuus

Opiskelun vaikuttavuutta voidaan arvioida myös opintojen aiheen suhteen. Vapaan sivistystyön opintojen aiheiden ja teemojen kirjo on varsin laaja, ja voisi olettaa että erityyppisillä opinnoilla olisi myös erityyppisiä vaikutuksia. Tätä arvioitiin vertailemalla sitä, miten erilaiset opintojen aiheet vaikuttavat vaikuttavuusmuuttujiin. Vastaajien viimeksi suorittamien opintojen aiheet luokiteltiin verkkolomakkeen vastausten pohjalta aineistolähtöisesti seuraaviin aihekokonaisuuksiin:

Taulukko 6. Vastaajien opintojen aiheet teemoiteltuina

Opintojen aiheet teemoiteltuina	n	%	Vastausesimerkkejä (mitä olet opiskellut viimeksi?)
Itseilmaisuus, musiikki, tanssi	146	8,8	<i>aikuisbalettia ja jazztanssia; Ilmaisutaidollinen kurssi; musiikin teoriaa ja itseni kehittämistä laulajana</i>
Kädentaidot	159	9,6	<i>Entisöintiä ja verhoilua.</i>
Kielet	399	24,1	<i>Nykykreikan ja venäjän kieliä</i>
Akateemiset aiheet	202	12,2	<i>psykologiaa ja kasvatustiedettä</i>
Atk	176	10,6	<i>ATK- kurssi ikäihmisille, digikamera kurssi.</i>
Ammatilliset aiheet	38	2,3	<i>matkailuoppaan peruskurssi</i>
Liikunta	58	3,5	<i>Työkäisten reumaliikuntaa</i>
Kirjallisuus, kulttuuri, kirjoittaminen	31	1,9	<i>luova kirjoittaminen; kirjallisuuspiiri</i>
Järjestötoimintaan liittyvät aiheet	79	4,8	<i>Sihteerinä yhdistyksessä I ja II</i>
Harrastustoimintaa tukevat opinnot	20	1,2	<i>Saaristolaivurikurssi</i>
Useita aineita	347	21,0	<i>Akvarellin työpaja, italiankieli, senioripilates</i>
yhteensä	1655	100	

Viimeiseen luokkaan on sijoitettu ne vastaajat, jotka ovat viimeisen vuoden aikana opiskelleet samanaikaisesti useampia aiheita, jolloin vaikutuksia ei voi liittää tiettyyn yksittäiseen aiheeseen.

On syytä huomata, että opintojen aiheiden jakauma ei kuvaa vapaan sivistystyön oppilaitosten opetustarjontaa, vaan verkkokyselyyn vastanneiden opiskelijoiden opiskeluaiheiden valintoja. Aineiston luonteen ymmärtämisen kannalta on kuitenkin hyvä tarkastella myös sitä, miten eri oppilaitoksissa viimeksi opiskelleiden vastaajien opintojen aiheet painottuvat oppilaitostyyppin mukaan, sillä tällä on vaikutusta myös oppilaitostyyppin mukaisiin tarkasteluihin, joita tehdään jäljempänä.

Vastaajien viimeksi suorittamien opintojen aiheet painottuvat oppilaitostyyppin mukaan seuraavassa taulukossa kuvatulla tavalla. Analyysi on toteutettu ristiintaulukoinnilla, ja taulukossa kuvatut luvut ovat suhteutettuja residuaaleja, jotka ilmaisevat sen, kuinka paljon tiettyyn taulukon soluun tulee enemmän tai vähemmän havaintoja

kuin siihen kuuluisi, jos havainnot sijoittuisivat soluihin täysin sattumanvaraisesti. Suhteutetun residuaalin arvo ± 1.6 osoittaa ne kohdat, joissa on tilastollisesti merkitsevästi enemmän tai vähemmän havaintoja, ja mitä suurempi kyseinen luku on, sitä suurempi on tilastollinen poikkeama. Selkokielellä tämä tarkoittaa sitä, että tietyn oppilaitostyyppin kohdalla painottuu tietty opintojen aihe, mikäli solun lukuarvo on 1.6 tai enemmän.

Taulukko 7. Vastaajien opintojen aiheiden painotukset oppilaitostyyppitän (suhteutetut residuaalit)

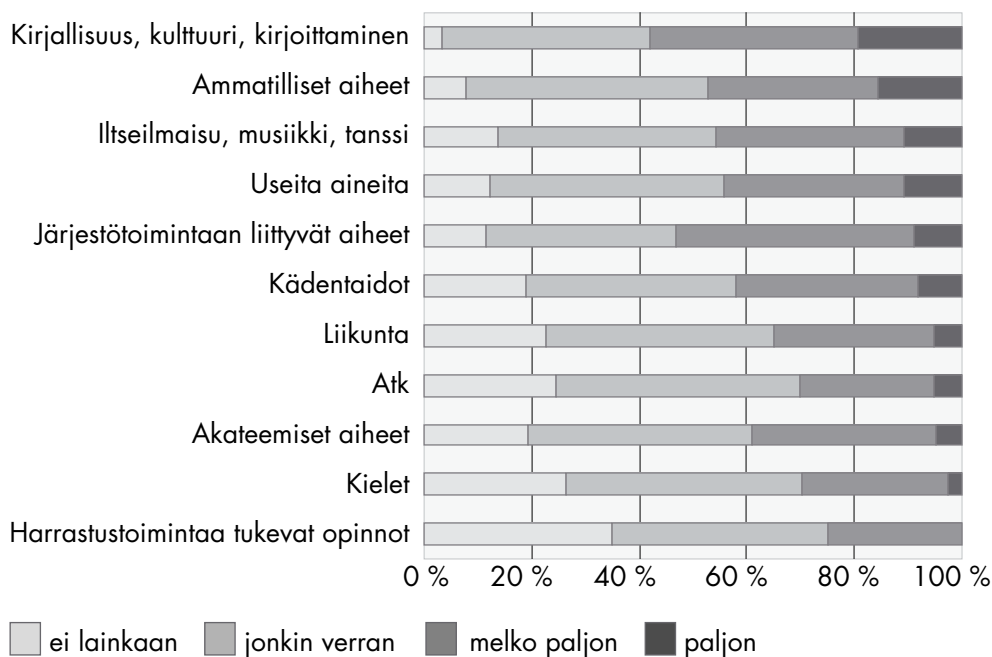
Aihe	Kansalaisopisto	Kansanopisto	Opintokeskus	Kesäyliopisto
Atk	7,8	-2,7	-3,1	-5,6
Kädentaidot	7,1	-2,4	-2,4	-5,5
Kielet	5,1	-2,8	-7,0	1,6
Liikunta	1,8	-1,8	0,2	-1,3
Harrastustoimintaa tukevat opinnot	1,3	-1,3	1,2	-1,9
Itseilmaisu, musiikki, tanssi	-1,3	-1,5	8,5	-4,7
Kirjallisuus, kulttuuri, kirjoittaminen	-2,5	-1,7	4,8	0,2
Ammatilliset aiheet	-6,6	1,8	0,8	6,7
Järjestötoimintaan liittyvät aiheet	-7,3	2,0	11,5	-2,1
Akateemiset aiheet	-16,6	7,9	-2,2	18,2

Analyysin mukaan kyselyyn vastanneilla kansalaisopisto-opiskelijoilla painottuu selvästi sellaiset aiheet kuin atk, kädentaidot, kielet ja liikunta, kun taas kansanopistoissa on opiskeltu ahkerammin ammatillisia, järjestötoimintaan liittyviä ja akateemisia aiheita. Opintokeskustoiminnassa mukana olleilla näyttäisi korostuvan itseilmaisuun, musiikkiin ja tanssiin sekä kirjallisuuteen ja kulttuuriin liittyvät teemat, ja huomattavasti eniten järjestötoimintaan liittyvä opiskelu. Kesäyliopisto-opiskelijoilla korostuvat akateemiset ja ammatilliset aineet ja jonkin verran myös kielet.

Opiskelun vaikutuksia ja hyötyjä voi arvioida nyt vastaajien viimeksi opiskeleman aiheen mukaan, jolloin analyysissä päästään syvemmälle. Ensimmäisestä analyysistä (kuvio 6) käy ilmi, että aktiiviseen kansalaisuuteen liittyviä valmiuksia on lisännyt eniten kirjallisuuteen, kulttuuriin ja kirjoittamiseen liittyvät opinnot, toiseksi eniten ammatilliset opinnot. Itseilmaisu, musiikki ja tanssi nousevat listalla hieman yllättäen seuraaviksi, samalle tasolle useita aineita opiskelleiden ja järjestötoimintaa tukeviin opintoihin osallistuneiden kanssa. Harrastustoimintaa tukevat aiheet kehittävät ak-

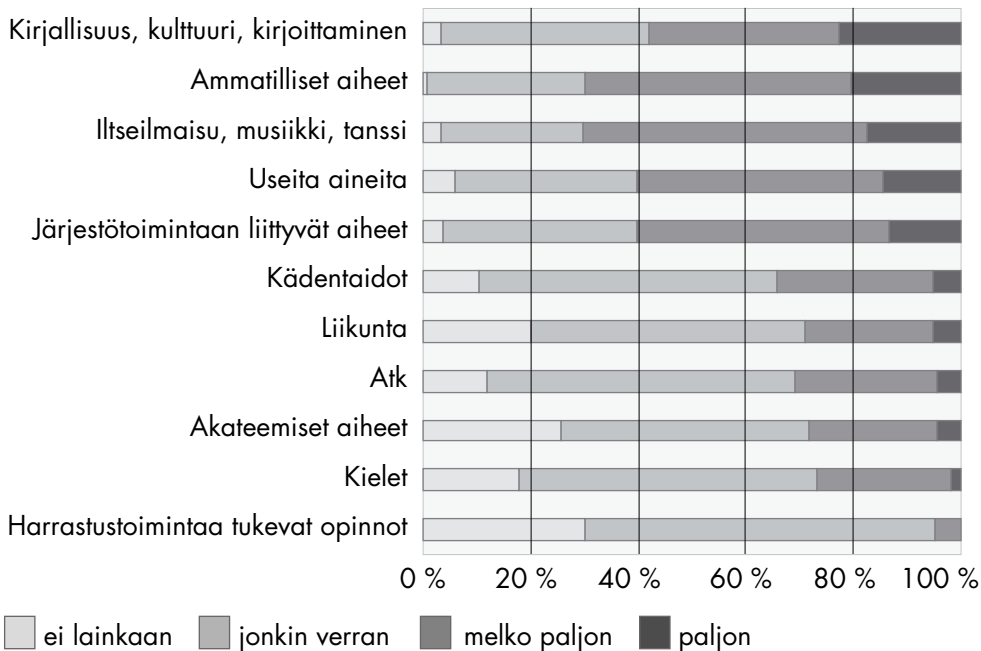
tiiviseen kansalaisuuteen liittyviä valmiuksia vähiten, mikä osaltaan johtunee myös kyseisen opiskelun tavoitteista ja luonteesta.

Opiskeluaiheiden vaikutusten väliset erot ovat silmämääräisesti arvioiden melko pieniä, vaikka ne ovatkin tilastollisesti erittäin merkittäviä keskiarvojen erojen suhteen ($F= 9.1, p = .000$). Vapaan sivistystyön opintojen voi siten nähdä tukevan aktiivisen kansalaisuuden kehittymistä lähes kautta linjan, riippumatta siitä mikä on opintojen aihe.

Kuvio 6. Opiskeluaiheen vaikutus aktiiviseen kansalaisuuteen

Kirjallisuus ja kulttuuriopinnot nousevat kärkeen myös hyvinvoinnin lisääjinä (kuvio 7), mitä selittää osaltaan naisvastaajien painottuminen tämältyyppisissä opinnoissa. Avointen vastausten analyysissä tulee myöhemmin esille, että naisilla korostuu opiskelun hyöty erityisesti työssä ja arjessa jaksamisena, ja sitä kautta hyvinvoinnin lisääntymisenä. Hyvinvointia lisäävät myös kädentaitojen opettelu, musiikki ja tanssi sekä liikuntaan liittyvät opintopiirit. Hyvinvoinnin lisääntymisen kohdalla on selkeä ero siirryttäessä ”koviin” aiheisiin eli esimerkiksi ammatillisiin opintoihin, kieliin ja atk:hon. Tätä selittää osaltaan erilaiset osallistumisyyt ja tavoitteet, sillä itseilmaisuun ja taiteisiin liittyviin opintoihin osallistutaan yleisemmin sosiaalisen vuorovaikutuksen ja arjen vaihtelun takia, kun taas ammatillisissa, akateemisissa ja harrastusopinnoissa painottuvat enemmän sisällölliset ja oppimiseen liittyvät motiivit, jolloin opinnoista ei välttämättä edes haeta arjessa tai työssä jaksamisen vastapainoa, saati henkisen tai fyysisen hyvinvoinnin lähdettä.

Kuvio 7. Opiskeluaiheen vaikutus hyvinvointiin

Työväenopiston seniorikirjoittajien kurssin osanottajat kertoivat ryhmähaastattelussa opiskelun vaikutuksista hyvinvointiin seuraavasti:

Tuottaa iloa, että saan olla täällä eläkeläisten joukossa.

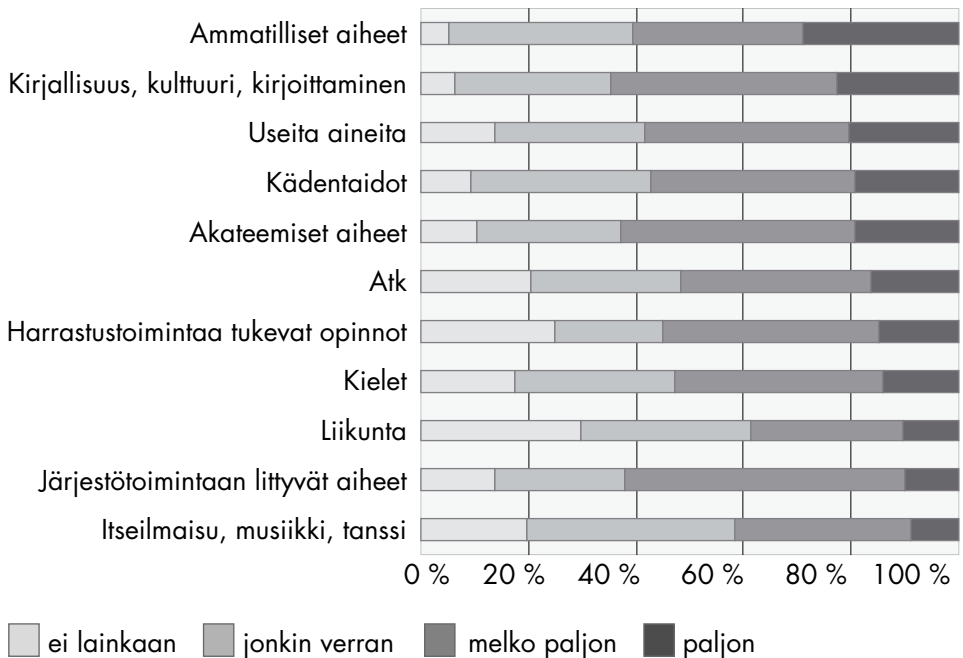
Se luovuuden lisääminen elämään on rikastuttanut. Kirjoittavien ihmisten tapaminen on valtavan tärkeä asia

olen kotona siedettävämpi ihminen

Se vaikutus tuntuu itsessään. On pirteämpi ja aktiivisempi. kokee mielihyvää. Ei sitä tarvii kenellekään kertoa. Se näkyy ja tuntuu.

Jo pienestä määrästä lainauksia nousee esiin mekanismeja, joiden kautta kulttuuri- ja kirjallisuusaiheisten opintojen voi olettaa vaikuttavan hyvinvointiin. Tällaisia ovat esimerkiksi sosiaalinen vuorovaikutus ja ryhmän merkitys yleensä sekä oman luovuuden kehittämisestä ja mielekkästä ajankäytöstä seuraava mielihyvä ja pirteys. Opiskelulla on myös lähipiiriin ulottuvia seurannaisvaikutuksia.

Osaamisen lisääntymisen (kuvio 8) kohdalla eri opiskeluaiheiden järjestys on käänteinen, mikä sekin selittyy opiskelun tavoitteilla. Oppiminen ja osaamisen lisääntyminen korostuu ammatillisissa aineissa eniten, mutta erot eri aiheiden kesken ovat varsin pieniä. Osaamisen kehittymistä tapahtuu vähintään jonkin verran 80 % kohdalla myös itseilmaisun, musiikin ja tanssin opinnoissa.

Kuvio 8. Opiskeluaiheen vaikutus osaamiseen

Vastaajilla on joissakin tapauksissa vaikea eritellä osaamisen lisääntymiseen liittyviä hyötyjä. Yksi yksilohaastatteluun osallistunut keramiikkakursseilla pitkään opiskellut nainen kuvasi opiskelun hyötyjä seuraavasti:

Toki siitä on paljon iloa. En osaa mieltää sitä etenemistä ja osaamista. Tää on mun oma juttu. Mun ekojen vuosien työt melkein parhaasta päästä jo. Olen saavuttanut lopputuloksia, jotka ovat enemmän kuin tyydyttäviä. Löytyi tämmöinen oma taiteen harrastamislaji. [...] Se on mun oma laji, keramiikkanteko. Iloa ja hyötyä on, että olen tehnyt kotiin käyttöesineitä ja kaunista tavaraa, jota ei saakaan kaupasta siinä muodossa, missä haluaa. Olen tehnyt valaisimia useita, seinäkoristeita, kynttilänjalkoja, keittiön astioita ja säilytyskulhoja. (Nainen 37 v.)

Selkeimmät erot ja ”pienimmät vaikutukset” löytyvät työhön ja toimeentuloon liittyvien hyötyjen eli toimeentulomahdollisuuksien ja työllistymismahdollisuuksien lisääntymisen kohdalla (kuvio 9). Hieman yli puolet akateemisia aiheita ja ammatillisia aiheita opiskelleista kokevat ainakin jonkin verran näitä vaikutuksia, ja myös järjestötoimintaan liittyviin opintoihin osallistuneilla on vaikutusta syntynyt ainakin jonkin verran joka toisella henkilöllä. Tulos kertoo siitä, että esimerkiksi avoimen yliopiston kurseja ja ammattiyhdistysopintoja voidaan hyödyntää myös työssä ja uralla etenemisessä, vaikka niiden suorittamisen motiivi saattaisikin olla ensisijaisesti yleisivistävä. Tässä analyysissä tulee esille eniten ”ei lainkaan” -vastauksia, mikä selittyy sillä, ettei opintojen tarkoitus alun perinkään ole ollut työhön liittyvien välineellisten tavoitteiden saavuttaminen (kuten harrastustoimintaan liittyvissä opinnoissa tai tanssiharrastuksessa), vaan jopa vastapaino työlle (esimerkiksi kädentaitojen kehittäminen, liikunta).

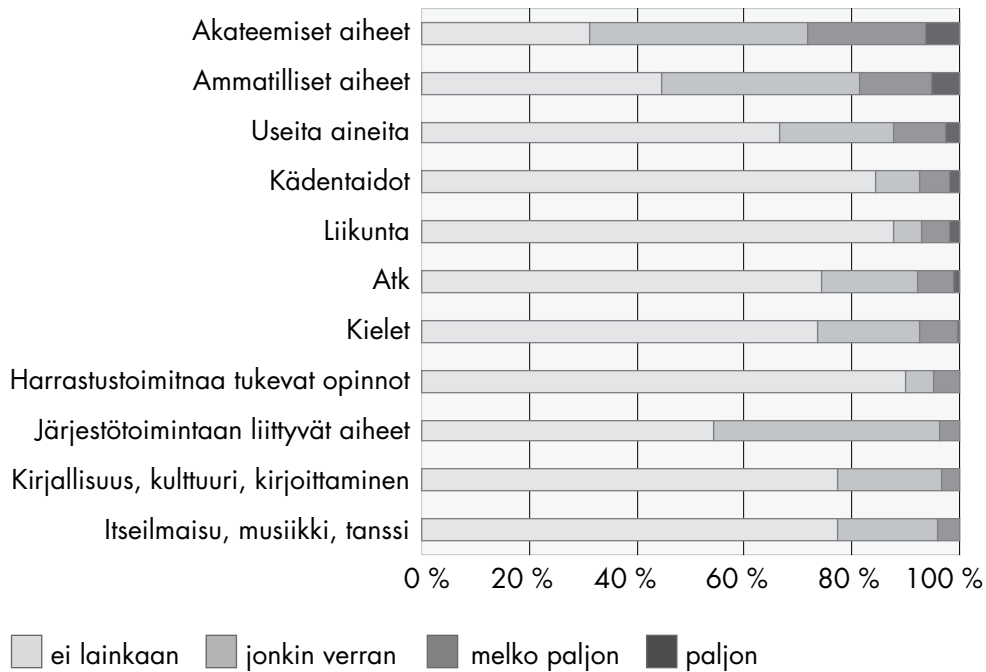
Useilla vastaajilla oli työhön liittyvien hyötyjen lisäksi myös laajempia vaikutuksia opiskelusta. Eräs akateemisia aiheita opiskellut henkilö toi asian esille seuraavasti avoimissa vastauksissa:

Oman työni kannalta paljon hyötyä ja myös yleissivistävää. Henkinen vireys kohtentunut, mukavaa 'aivovoimistelua' normaalityön täydennykseksi. (136, v. 1969 syntynyt sairaanhoitaja, nainen)

Mielenkiintoista tuloksissa on atk-opintojen vähäinen vaikuttavuus työhön ja toimeentuloon, vaikka edellisen kuvion kohdalla kävi ilmi atk-opintojen selkeä vaikutus osaamisen lisääntymiseen. Tulosta selittää se, että atk-opinnoista haettiin ammatillisen hyödyn sijasta omaan arkipäivään ja tietotekniikan kotikäyttöön liittyvää ymmärrystä ja osaamista, kuten seuraavat lainaukset osoittavat:

[..] Tietotekniikkakurssin avulla pystyn toivottavasti hyödyntämään tietokonettani (114, v. 1937 syntynyt eläkeläinen, nainen)

Laskujen maksu netissä Sähköpostia ja korttia lähettämään ym. (230, v. 1939 syntynyt kauppateknikko, nainen)

Kuvio 9. Opiskeluaiheen vaikutus työhön ja toimeentuloon

Kieliopinnojen merkitys työn kannalta näyttäisi olevan satunnainen mutta ei olema- ton. Suurella osalla kieliopinnojen suorittamisen motiivi on myös kiinnostus tai har- rastus välittömien työhön liittyvien hyötyjen sijasta. Yksilöhaastatteluissa vastaajat kuvaavat kieliopinnojen merkitystä työn kannalta seuraavasti:

Satunnaisia vaikutuksia, esim. pienimuotoista kielikylypyä päiväkodissa (opetellaan laulu espanjaksi, opetellaan lasten kanssa sanomaan kiitos ja ole hyvä espanjaksi). (nainen2 32 v.)

[..] halu oppia lukemaan työhön liittyvää kirjallisuutta ja raporteja. Kielitaito laajentaa työmahdollisuuksia. (nainen 47 v.)

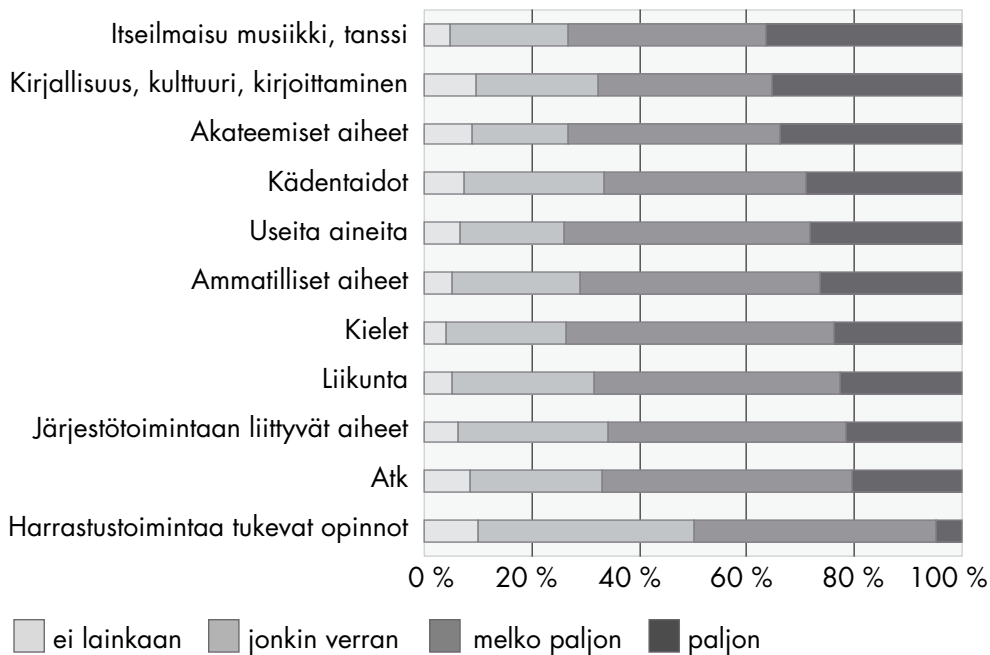
työssä pystyy ohjaamaan virolaisia potilaita (nainen 58 v.)

Ei juuri mitään, koska en tarvitse työssäni englantia. (nainen 26 v.)

Vastaavalla tavalla eräs unkarin kielen keskusteluryhmään osallistunut nainen kuvaa opiskelun työhön liittyviä hyötyjä ryhmähaastattelussa seuraavasti:

En suoranaisesti ole oppinut [työhön suoraan liittyviä asioita] mutta teen työtä xxxx: nä kielen kanssa, niin tämä unkarin kielen opiskelu on lisännyt kielen ymmärrystä, olkoon äidinkieli mikä vaan. Olen tässä kokenut oppijan näkökulman. Sitä voi työssä hyödyntää.

Opiskeluaiheella ei näyttäisi olevan erottelevaa merkitystä sen suhteen, miten paljon opiskelu lisää opiskeluinnostusta. Tulosten mukaan mikä tahansa vapaan sivistystyön puitteissa tapahtunut opiskelu lisää vähintäänkin jonkin verran opiskeluinnostusta. Opiskeluinnon lisääntyminen onkin kautta linjan selkein vaikutus, sillä opiskeluaiheesta riippumatta 50 - 70 % vastaajista kokee sen lisääntyneen melko paljon tai paljon (kuviot 10).

Kuvio 10. Opiskeluaiheen vaikutus innostukseen jatkaa opiskelua

Harrastustoimintaan liittyvien opintojen kohdalla vaikutus on tässä kohtaa ”heikoin” vaikka sekin on muiden opiskeluaineiden tapaan lisännyt erittäin hyvin opiskeluin- nostusta. Jakauman hänille sijoittumista selittää se, että harrastustoimintaa tukevissa opinnoissa varsinainen kiinnostuksen kohde on muu kuin opiskelu, jolloin tarvitta- van osaamisen hankkimisen jälkeen ajankäyttö saattaa kohdistua itse harrastukseen opintojen jatkamisen sijasta. Esimerkiksi saaristolaiivurikurssin suorittamisen jälkeen itse veneily vie ajan ja kiinnostuksen, eikä opiskelulle jää enää niin paljon aikaa, eikä välttämättä enää tarvettakaan.

5.3.3 Avointen vastausten analyysit

Avointen vastausten sisällönanalyysin toteutustapa kuvattiin jo edellä analyysimene- telmien esittelyn yhteydessä. Avoimista vastauksista nousi suhteellisen helposti esille tiettyjen pääteemojen alle sijoittuvia lausumia. Esimerkiksi seuraavista aineistoesi- merkeistä löytyy monenlaisia opiskelun vaikutuksia:

ON ollut hauska huomata, että vielä oppii uutta. Olen kesän aikana käynyt Virossa kielen jatkokurssilla. Suunnittelen rohkeammin vaatteita, koska kurssilla valmistamani työt ovat kelvanneet näyttelyihin. (21, 1947 toimistosihtööri, nainen, Kansalaisopisto)

Itsensä ilmaiseminen käsillä tekemällä tarjoaa täydellisen vastapainon omalle työlle, harrastaminen auttaa jaksamaan työssä, harrastukset irrottavat aja- tukset täysin työasioista ja poistavat stressiä, antavat muuta ajattelemisen aihetta ja tuottavat iloa itselle ja muillekin (15, 1967 suunnittelija nainen, Kan- salaisopisto)

Se, että huomaa oppivansa uutta, innostaa jatkamaan eteenpäin ja antaa roi- masti itseluottamusta, mikä edesauttaa myös henkistä hyvinvointia. Mahdolli- suus suorittaa yliopistoarvosana opiskeltavassa aineessa on mahdollistanut myös työmahdollisuuksien laajentamisen. (52, 1962 opettaja, nainen, Kesäyliopisto)

Eron jälkeinen henkinen hyvinvointi on parempi kurssin jälkeen. Tiedot ja tai- dot itseni ja parisuhteiden alalla on lisäntynyt huomattavasti. Sain kurssilta ystäviä ja sosiaalisiiin taitoihin se vaikutti paljon. (80, 1974 tutkija, nainen, Opintokes- kus)

Työssä jaksamiseen omalla harrastuksella on erittäin suuri positiivinen vaikutus. Laulaessa keho ja mieli elpyy, sitä voisi verrata sisäiseen voiteluun tai aromaatti- seen kylpyyn. Jokainen laulutunti tuo positiivista virettä roimasti. (123, 1948, lehtori, nainen, Opintokeskus)

Pystyn hallitsemaan hyvin monikuvioista ja vaativaa tehtäväkenttää. Luo- tan itseeni ja osaan tahtoa sen avun toiselta mitä itse en osaa. Jos en olisi osallis- tunut niihin koulutuksiin tuntisin olevani tavallaan ulkopuolella. (135, 1959, toiminnanjohtaja, nainen, Opintokeskus)

olen pirteämpi ja mieliala on kohentunut (1461, 1945 mies postinkäsittelijä, Kansalaisopisto)

on syntynyt **uusia elämäalueita ja elämä on tullut monipuolisemmaksi** (1422, 1951, asianajaja, mies, Kansalaisopisto)

Tiedot ja taidot englannin kielestä ovat karttuneet erittäin paljon. Oletan tämän myös auttavan **etenemistä uralla** eteenpäin. Hyvä opetus ja edistyminen opinnoissa ovat **innostaneet jatkamaan opintoja** muillakin aiheilla. (1081, 1975, insinööri, mies, Kansalaisopisto)

Tulokset oppimisen tuottamien hyötyjen osalta on kuvattu seuraavassa taulukossa. Pääteemojen lisäksi on kuvattu esimerkkilausumat, joiden pohjalta pääteemat on nimetty. Esimerkiksi teemaan ”tekeminen ja osaaminen” sijoittuu joka neljäs (25,7 %) lausuma, ja sen on maininnut yhtenä hyötynä joka kolmas vastaaja (33,7 %). Kolme ensimmäistä eli yleisintä pääteemaa liittyvät kaikki osaamisen, tietojen ja taitojen lisääntymiseen, mutta analyysissa on eritelty tietotekniikkaosaamisen ja kieli- ja kulttuurituntemuksen lisääntyminen muista taidoista ja tiedoista. Päätuloksia on, että yli puolet vapaan sivistystyön tuottamista välittömistä hyödyistä ovat erilaisten tietojen ja taitojen oppimiseen liittyviä asioita, oli kyse sitten tietotekniikan, kielten, muiden kulttuurien, käsillä tekemisen, musiikin, yhteiskuntatiedon tai kirjoittamisen hallinnasta. Vastaavasti puolet opiskelun tuottamista hyödyistä ovat hyvin moninaisia ”pehmeämpiä” ja välillisiä elämänlaatuun, terveyteen ja ylipäätään ”ihmisenä olemiseen ja kehittymiseen” liittyviä vaikutuksia.

Taulukko 8. Oppimisen tuottamat hyödyt

% vastaajista (N=1000)	% lausumista	n	Pääteemat (Mitä hyötyä näiden asioiden oppimisesta on ollut?)	Esimerkkilausuma
33,7	25,7	337	Tekeminen ja osaaminen (kädentaidot, laulu, musiikki, akateemiset valmiudet, teoretieto jne.)	Tyytyväisyys, että oppii uusia asioita ja hallitsee ne kun harjoittelee. Saan kotiin kunnostettuja huonekaluja, persoonallisen kodin.
19,2	14,7	192	Kv-kulttuuriosaaminen (kielitaito ja siihen usein liittyvä kulttuurien tuntemus, matkailu ja vuorovaikutus)	Englannin kielen taidon ylläpito on tärkeää nykyään työelämässä. Pyrin kehittämään ja ylläpitämään kielitaitoani.
14,2	10,8	142	Atk-osaaminen	Pysyä mukana tietokone/ internet asioissa
8,8	6,7	88	Fyysinen terveys	Liikuntaopetuksesta taas saa voimaa arjen jaksamiseen ja kunto kohoaa.

% vastaajista (N=1000)	% lausumista	n	Pääteemat (Mitä hyötyä näiden asioiden oppimisesta on ollut?)	Esimerkkilausuma
7,8	6,0	78	Yleissivistys	<i>On auttanut näkemään omassa ammatissa asioita monipuolisemmalta kantilta</i>
7,5	5,7	75	Henkinen hyvinvointi	<i>Kaikesta uudesta ja innostavasta on hyötyä! Jo se, että harrastaa ja on kiinnostunut asioista pitää mielen virkeänä ja innostuneena.</i>
5,6	4,3	56	Oppimisen ilo	<i>[monenlaista käytännön hyötyä ja] oppimisen hauskuutta yleensä.</i>
4,4	3,4	44	Itseluottamus	<i>Uskallusta tarttua esim. kynään on tullut lisää [...]</i>
4,2	3,2	42	Elämänsisältöä	<i>Ei ole helppoa jäädä eläkkeelle, kun on oikein työorientoitunut ja alastaan innostunut ihminen - tämä on elämän vaihtovaiheessa tosi 'siunattu' siirtymävaiheen apu... eli voi katsoa elämää eteenpäin.</i>
3,5	2,7	35	Jatko-opinnot	<i>Pyrin yliopistoon lukemaan yhteiskuntatieteitä, joten varsinkin historian tunteuksesta ja kirjoitustaidosta on varmasti paljon hyötyä.</i>
3,3	2,5	33	Työssä jaksaminen	<i>[..] Tämä puolestaan auttaa työssä jaksamisessa.</i>
2,6	2,0	26	Yhteiskunnallinen osallistuminen	<i>voin hyödyntää niitä [ryhmätyömenetelmät] yhdistystoiminnassa.</i>
0,7	0,5	7	Tukea työnhaakuun	<i>Toivottavasti auttavat työpaikan haussa.</i>
0,6	0,5	6	Itsensä toteuttaminen	<i>Minulle on avautunut aivan uusi tapa toteuttaa itseäni ja tuoda esiin näkemyksiäni [...]</i>
131 %	100 %	1310		

% vastaajista (N=1000)	% lausumista	n	Pääteemat (Mitä hyötyä näiden asioiden oppimisesta on ollut?)	Esimerkkilausuma
2,4	1,8	24	Sosiaalinen vuorovaikutus	<i>Olen tavannut opiskelun merkeissä uusia mielenkiintoisia ihmisiä. [...] ryhmällä ollut tärkeä merkitys taustatukena.</i>
2,2	1,7	22	Innostus oppimiseen	<i>uteliaisuus on kasvanut myös muita yhteiskunnallisia asioita kohtaan.</i>
2,1	1,6	21	Uusia virikkeitä	<i>Olen saanut uutta intoa yrittämiseen.</i>
2	1,5	20	Mielihyvä	<i>[‘Hyöty’ itsensä kehittämisen,] mielihyvän tunne [ja yleissivistyksen laajentaminen]</i>
1,6	1,2	16	Ajattelutapa & asennemuutos	<i>Olen saanut uudenlaista näköalaa omaan työhöni. Suhtautumiseni EU:hun ja työvoiman vapaaseen liikkuvuuteen on muuttunut.</i>
1,4	1,1	14	Uudet verkostot	<i>Opiskelun myötä olen saanut [...] uusia hyödyllisiä suhteita.</i>
1,1	0,8	11	Itsetunto	<i>[Oma fyysinen ja henkinen kunto ovat kohentuneet]. Myös itsetunto on pysynyt hyvänä.</i>
1,1	0,8	11	Itseilmaisutaidot ja luovuus	<i>[...] voi valmistaa juuri sellaisia esineitä ja asioita kun itse haluaa, voi päästää luovutensa valloilleen.</i>
1	0,8	10	Tiedonhakutaidot	<i>Tieto siitä mitä tietoa on saatavilla tarvittaessa.</i>

On syytä muistaa, että kyseessä on lyhyt vastaustila ja vastaajien spontaanisti esille tuomat päällimmäiset vaikutukset ja hyödyt. Esimerkiksi opiskelun tuottamaa mielihyvää ja itsetunnon kohenemista on saattanut esiintyä myös useammilla opiskelijoilla, mutta vastaajat eivät ole välttämättä kirjanneet näitä vastaukseensa. Vastaamiseen vaikuttaa paljon myös se, miten vastaaja on mieltänyt ”hyödyn” käsitteen, ja mitkä ovat olleet opiskelun tavoitteet ja motiivit. Esimerkiksi välineellisesti orientoitunut saaristolaisuuskurssilainen arvostaa kurssilla saatavaa navigointitaitoa ja diplomia, kun taas eläkkeelle siirtynyt kieltenharrastaja hyötyy enemmänkin ryhmän tarjoamasta sosiaalisesta vuorovaikutuksesta ja opiskelun tuomasta struktuurista.

Verkkokyselyn avoimissa kysymyksissä pyydettiin vastaajia arvioimaan opiskelun aikaansaamien hyötyjen lisäksi opiskelun (1) laajempia vaikutuksia ja (2) muita vaikutuksia. Kysymyssarjan tavoitteena oli kartoittaa laajasti opiskelun aikaansaamia vaikutuksia ja hyötyjä, erityisesti mahdollisia opiskelusta syntyviä seurannais-, sivu- ja lisävaikutuksia, kuten henkiseen hyvinvointiin ja elämäntilanteeseen liittyviä vaikutuksia.

Kaikki kolme kysymystä analysoitiin samalla periaatteella aineistolähtöisesti, eli pääteemat nostettiin esille kunkin kysymyksen vastauksista. Muutamat pääteemat toistuivat eri kysymysten kohdalla, jolloin käytettiin samaa pääteemaa eri analyyseissa. Esimerkiksi henkinen hyvinvointi tuli esille jo ensimmäisen, opiskelun hyötyjä kartoittavan kysymyksen kohdalla, jossa sen mainitsi 7,5 % vastaajista, ja uudelleen laajempien vaikutusten ja muiden vaikutusten kohdalla (15,1 % vastaajista). Osa vastaajista siis näkee henkisen hyvinvoinnin lisääntymisen välittömänä hyötynä, kun taas muut pitävät sitä enemmän osana laajempia tai muita vaikutuksia.

Seuraavassa taulukossa on kuvattu opiskelun ja oppimisen laajempia vaikutuksia käsittelevien vastausten analyysin pohjalta löytyneet pääteemat. Saturaatiopiste tässä analyysissä löytyi, kun oli käyty läpi 703 aikuisopiskelijan vastaukset. Yleisimmiksi vaikutuksiksi nousevat henkinen hyvinvointi, käytännön hyödyt, yhteisöön kuuluminen ja näkemysten laajentuminen.

Taulukko 9. Opiskelun ja oppimisen laajemmat vaikutukset

% vastaajista (N=703)	% lausumista	n	Pääteemat (Mitä laajempia vaikutuksia opiskelulla ja oppimisella on ollut?)	Esimerkkilausuma
15,1	13,9	106	Henkinen hyvinvointi	<i>Harrastaminen edistää henkistä hyvinvointia ja auttaa pitämään pään kasassa kaikin puolin, kun muu elämä stressaa.</i>
13,5	12,5	95	Käytännön hyöty	<i>työssä kehittymiseen ja ammatillisuuden laajentamiseen</i>

% vas- taajista (N=703)	% lau- sumista	n	Pääteemat (Mitä laajem- pia vaikutuksia opiskelulla ja oppimisella on ollut?)	Esimerkkilausuma
12,7	11,7	89	Yhteisöön kuulu- minen	<i>[...] ainakin toiminta muiden ihmisten kanssa, näköalojen avartuminen, ryhmytöt ja toiminta eri- laisten sekä erimielisten ihmisten kanssa [...]</i>
8,1	7,5	57	Näkemyksen laa- jentuminen	<i>Lisännyt eläytymiskykyä ja ymmärtämystä ympärillä sykkivään elämään.</i>
7,4	6,8	52	Elämisen laatu	<i>tuot elämään lisäsisältöä</i>
6,8	6,3	48	Osaamisen syven- tämisen halu	<i>Niinkuin ruokahalu kasvaa syödessä niin tiedonhalu- kin kasvaa opiskellessa.</i>
6,3	5,8	44	Elämänpiirin laa- jentuminen	<i>Esim. sähköposti ja tieto- jen löytäminen avartavat elinpiiriäni</i>
5,8	5,4	41	Itsevarmuus, itse- tunto	<i>Itsetuntoni on vahvistunut ja olen huomannut, että minullakin on kykyjä.</i>
5,3	4,8	37	Matkailu ja vieraat kulttuurit	<i>matkustaminen kielen oppimisen kautta haasteel- lisempaa</i>
4,8	4,5	34	Ystävä- ja tuttava- piiri	<i>Uusia ystäviä olen saanut</i>
3,8	3,5	27	Arjessa jaksami- nen	<i>[...] ja myös kotona voin paremmin.</i>
3,7	3,4	26	Työssä jaksaminen	<i>jaksan päivätyössäni paremmin lasten kanssa, kun saan itse välillä olla koulun penkillä ja tavata aikuisia ja puhua aikuisten kieltä</i>
3,0	2,8	21	Ajan tasalla pysy- minen	<i>yleisesti nykyhetkessä py- syminen</i>
2,6	2,4	18	Fyysinen hyvin- vointi	<i>parempi kunto</i>

% vastaajista (N=703)	% lausumista	n	Pääteemat (Mitä laajempia vaikutuksia opiskelulla ja oppimisella on ollut?)	Esimerkkilausuma
2,3	2,1	16	Luottamus omaan osaamiseen	<i>Luulen, että luottamus omaan selviämiseen kasvaa, [...] ja uskaltaa ottaa vastaan uusia haasteita.</i>
2,3	2,1	16	Oppimiskyvyn paraneminen	<i>[...] sekä kielten että tietotekniikan opiskelu laittaa aivot kunnolla käyttöön näin eläkkeelläkin.</i>
2,1	2,0	15	Välineellinen hyöty	<i>Tenttejä suorittamalla saan pisteitä pääsykokeisiin Lapin yliopistoon. Lisäksi suorittamani tenttejä ei tarvitse käydä uudelleen läpi, kun pääsen sisään.</i>
1,8	1,7	13	Osaamisen jakaminen	<i>Uskon, että pikkuhiljaa uusi osaamiseni / tietoni siirtyy myös käytännön työhön ja välittyy siten myös työyhteisölleni uuden oppimisena.</i>
0,6	0,5	4	Muiden innostaminen opiskeluun	<i>Olen pystynyt myös aktiivoimaan muita ja innostamaan uuden oppimiseen</i>
0,4	0,4	3	Tekemisen ilo ja hyöty	<i>Mielihyvän tunnetta laulamisesta.</i>
108,4 %	100 %	762		

Yhteisöön kuulumisen tunne nousee esille selvästi yhtenä opiskelun tuottamana hyötynä. Eräs vastaaja kuvaa sitä seuraavasti verkkolomakkeessa:

Kuuluminen ryhmään tasavertaisena edistää hyvää oloa ja terveyttä. Kaupungilla liikkeessa voi tervehtiä ja vaihtaa muutaman sanan. Tunne: on olemassa, minut nähdään. (569, perushoitaja, 68 v.)

Avoimissa vastauksissa opiskelun laajempia vaikutuksia tuodaan esille esimerkiksi seuraavilla tavoilla:

- huomaa oppivansa aivan uusiakin asioita näinkin 'vanhana' → innostus jatkaa opiskelua - sain uusia kontakteja, tapasin kiinnostavia henkilöitä → sos.verkostot

- aikaisemmat tietoni ko. maan kulttuurist, kielestä ja yht.kunnasta olivat olemattomat → yleissivistys (706, 1969 kuntotoitaja nainen, Kesäyliopisto)

Tiedon hankinta ja tietopääoman kasvu antavat tunteen paremmasta elämänhallinnasta, mikä vaikuttaa suoraan henkiseen hyvinvointiin. (721, 1961, sisällöntuottaja nainen, Kesäyliopisto)

Opiskelu on antanut minulle voimakasta motivaatiota elämiseen yleensä, koska olen joutunut jättämään työelämän vammautumisen seurauksena. Olen saanut opiskelujen kautta uutta sisältöä elämään sekä solminut antoisia kontakteja muihin ihmisiin. Opiskelu on edesauttanut henkistä kuntoutumistani suuresti. (748, 1962, nainen, Opintokeskus)

Koulutusten kautta olen saanut omaan työhöni liittyvistä asioista syvällisempää tietoa. Yleissivistykseni on parantunut ja siitä on hyötyä niin työssäni kuin yksityiselämässäkin. Sosiaaliset verkostoni on laajentunut myös oman ammattialani ulkopuolelle ja tätä verkostoa olisi ollut ilman koulutukseen osallistumista vaikea luoda. (41, 1968, aluetoimitsija mies, Kansanopisto)

Vapaan sivistystyön opintoihin osallistumisen muita vaikutuksia kuvaavissa vastauksissa nousee kärkeeseen elämämpiiriin sekä ystävä- ja tuttavapiiriin laajentuminen, yhteisöön kuuluminen, käytännön hyöty ja jälleen henkinen hyvinvointi. Saturaatiopiste löytyi 606 vastaajan vastausten läpikäynnin jälkeen.

Taulukko 10. Vapaan sivistystyön opintoihin osallistumisen muut vaikutukset

% vastaajista (N=606)	% lausumista	n	Pääteemat (Mitä muita vaikutuksia vapaan sivistystyön opinnoilla on ollut elämässäsi?)
11,7	15,8	71	Elämämpiiriin laajentuminen
10,6	14,3	64	Ystävä- ja tuttavapiiri
8,9	12,0	54	Yhteisöön kuuluminen
6,9	9,4	42	Käytännön hyöty
5,4	7,3	33	Henkinen hyvinvointi
4,8	6,5	29	Osaamisen syventämisen halu
3,8	5,1	23	Itsevarmuus, itsetunto
3,6	4,9	22	Näkemyksen laajentuminen
3,1	4,2	19	Elämisen laatu
2,5	3,3	15	Matkailu ja vieraat kulttuurit
2,5	3,3	15	Tekemisen ilo ja hyöty
1,8	2,4	11	Fyysinen hyvinvointi

% vastaajista (N=606)	% lausumista	n	Pääteemat (Mitä muita vaikutuksia vapaan sivistystyön opinnoilla on ollut elämässäsi?)
1,7	2,2	10	Työssä jaksamien
1,5	2,0	9	Arjessa jaksaminen
1,5	2,0	9	Ajan tasalla pysyminen
1,3	1,8	8	Välineellinen hyöty
1,2	1,6	7	Luottamus omaan osaamiseen
0,7	0,9	4	Muiden innostaminen opiskeluun
0,5	0,7	3	Osaamisen jakaminen
0,2	0,2	1	Oppimiskyvyn paraneminen
74,1 %	100 %	449	

Jatkoanalyysseissa samat pääteemat ja niiden frekvenssit on yhdistetty, eli esimerkiksi henkisen hyvinvoinnin maininneiden henkilöiden määrä on yhteensä 214 (hyötynä 75 + laajempuna vaikutuksena 106 + muuna vaikutuksena 33), mikä tarkoittaa että 28 % vastaajista on tuonut esille henkisen hyvinvoinnin lisääntymisen.

5.3.4 Opiskelun negatiivisia vaikutuksia

Muutamissa vastauksissa tuotiin esille myös aikuisopiskelun aiheuttamia negatiivisävytteisiä vaikutuksia, joista osa on mainittu asiayhteydestä ja tyylistä päätellen lähinnä huumorimielessä. Esimerkiksi atk-peruskurssille osallistunut kassaneiti mainitsee, että ”pää tavallista kipeämpi”.

Opiskelun vaatima aika ja vaiva nousevat esille useimmin. Sen voi olettaa liittyvän sellaisiin opintoihin, joihin liittyy suorituspainetta tai -velvoitteita:

Aikaa on kulunut lukemiseen paljon, mikä on jkv haitannut perhe-elämää. On kuitenkin kannattanut opiskella. Opiskelu on selvästi monipuolistanut näkökulmiani jo käytännön tilanteissa työelämässä. Samoin myös seuraan poliittista päätöksentekoa nyt suuremmalla mielenkiinnolla kuin aiemmin.

tuntuu olevan kovin rasittavaa tässä iässä olla työpäivän päälle vielä 2,5 tuntia opiskelemissa. Tavallisessa työssäkin olisi tarpeeksi. Tämä olisi oikeastaan saatava työajaksi.

Vapaa-aikaa on vähemmän, ja sekin vähä mikä on niin vietetään huonolla omalla tunnolla, kun koko ajan jyskyttää takaraivossa, että pitäisi opiskella :-)

Kiire on lisääntynyt.

Harrastustyyppisissä opinnoissa ajankäyttöä ei välttämättä nähdä samanlaisena ongelmana:

Pääsääntöisesti pelkäästään positiivisia. Ainoa negatiivinen vaikutus on, kun on niin innostunut, että aihe tahtoo viedä kaiken ajan.

Mielenkiintoinen harrastus sitoo ajatuksia ja vie aikaa, mikä vähentää riskiä täyttää aikaa huonompiin asioihin.

Kahdessa vastauksessa nostetaan esille perhe- ja parisuhteeseen liittyviä negatiivisia vaikutuksia:

yksi ilta poissa perheeltä ;(

On ollut vaarassa ajautua 'vaaralliseen suhteeseen' vastakkaisen sukupuolen kanssa.

Aikaisemmissa tutkimuksissa (Schuller ym. 2002) on todettu, että koulutukseen osallistumisen negatiivisia vaikutuksia voivat olla juuri opiskelustressin lisääntyminen ja opiskeluun mahdollisesti liittyvän identiteettikriisin (omaan minään ja elämän tavoitteisiin liittyvien asioiden uudelleenarviointi) aiheuttamat muutokset esimerkiksi perheen tai parisuhteen sosiaaliseen dynamiikkaan. Tässä tutkimuksessa tällaisia vakavampia negatiivisia vaikutuksia ei mainittu, päinvastoin opiskelun koettiin muutamissa tapauksissa parantaneen parisuhteen laatua (esim. yhdessä opiskelun kautta). Toisaalta tutkimuksen kysymyksenasettelu (mitä hyötyä opiskelusta on ollut?) on saattanut karsia mahdollisia negatiivisia vaikutuksia pois vastauksista.

Opiskelustressin lisääntyminen liittyy pääasiassa ammatilliseen ja tutkintotavoitteen aikuisopiskeluun, eikä ole varmaankaan vapaan sivistystyön omaehtoisten opintojen ongelma, vaikka muutama vastaaja tuokin kiireen lisääntymiseen ja ajankäyttöön liittyviä ongelmia esille edellä.

5.4 VAIKUTTAVUUDEN MALLINNUS

Verkkokyselyn avointen vastausten analyysia syvennettiin yhdistelemällä samansisältöisiä pääteemoja ja sijoittamalla ne uusien yläteemojen alle. Samansisältöisiä, eri kysymysten kohdalla esiin nousseita pääteemoja ovat esimerkiksi oppimisen tuottamisessa hyödyissä esille noussut ”elämänsisältö” ja laajempien vaikutusten kohdalla syntynyt pääteema ”elämisen laatu”. Myös ”itsevarmuus”, ”itsetunto” ja ”itseluottamus” on yhdistetty, samoin ”innostus oppimiseen” ja ”osaamisen syventämisen halu”.

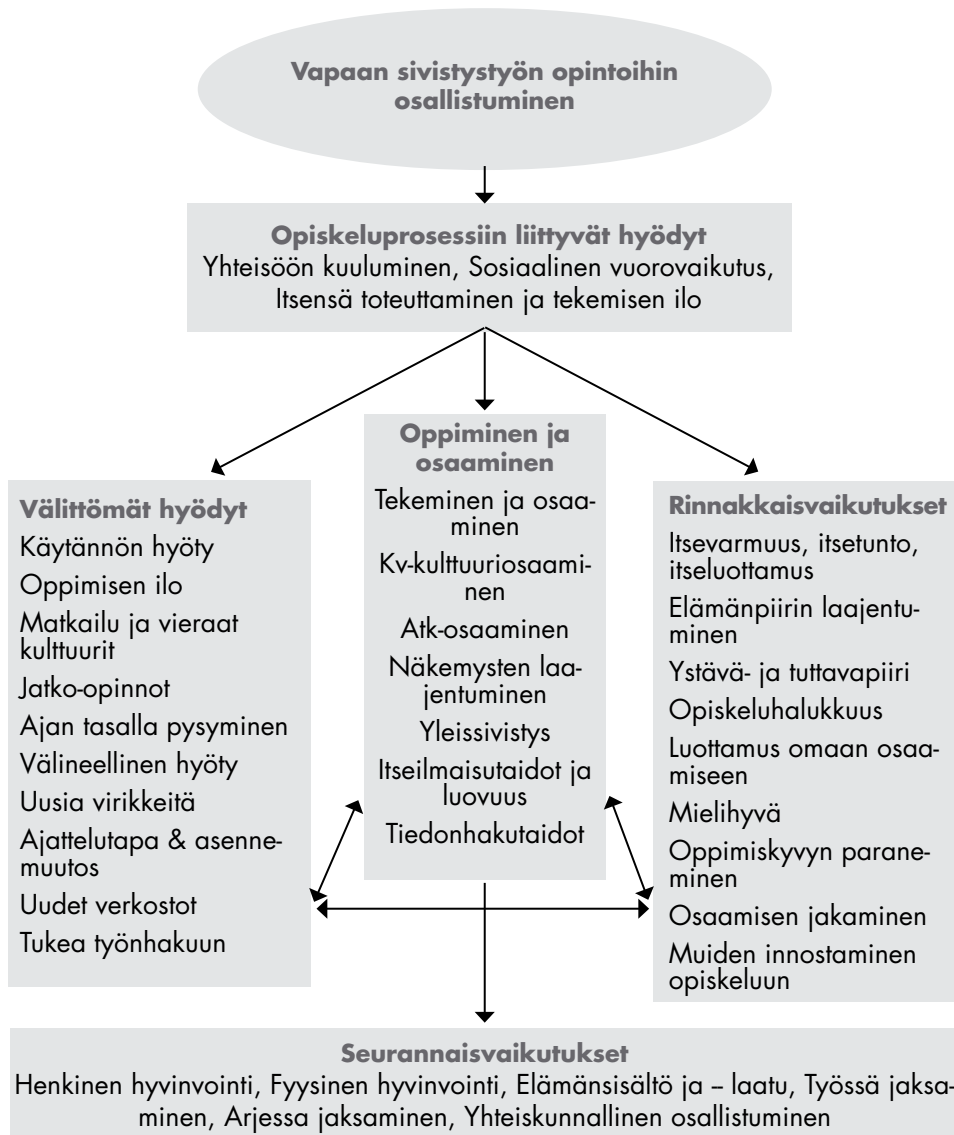
Pääteemat teemoiteltiin edelleen eräänlaisten yläteemojen alle. Esimerkiksi yläteema ”Oppiminen ja osaaminen” sisältää osaamisen lisääntymiseen ja oppimistuloksiin liittyviä pääteemoja kuten ”tekeminen ja osaaminen”, ”kv-kulttuuriosaaminen” ja ”atk-osaaminen”. Muita yläteemoja ovat koulutukseen osallistumisen aikaansaamat ”Välittömät hyödyt”, opiskeluryhmään kuulumisesta ja siellä tapahtuvasta sosiaalisesta vuorovaikutuksesta syntyvät ”Opiskeluprosessiin liittyvät hyödyt”, opiskelusta ja oppimisesta syntyvät ”Rinnakkaisvaikutukset” sekä ”Seurannaisvaikutukset”.

Taulukko 11. Avointen vastausten analyysin päätulokset

Yhdistettynä			Oppiminen ja osaaminen
% vastaajista	% lausumista	n	
33,7	25,7	337	Tekeminen ja osaaminen
19,2	14,7	192	Kv-kulttuuriosaaminen
14,2	10,8	142	Atk-osaaminen
11,7	12,4	79	Näkemyksen laajentuminen
7,8	6,0	78	Yleissivistys
1,1	0,8	11	Itseilmaisutaidot ja luovuus
1	0,8	10	Tiedonhakutaidot
			Välittömät hyödyt
20,4	21,8	137	Käytännön hyöty
5,6	4,3	56	Oppimisen ilo
7,7	8,2	52	Matkailu ja vieraat kulttuurit
3,5	2,7	35	Jatko-opinnot
4,5	4,8	30	Ajan tasalla pysyminen
3,5	3,7	23	Välineellinen hyöty
2,1	1,6	21	Uusia virikkeitä
1,6	1,2	16	Ajattelutapa & asennemuutos
1,4	1,1	14	Uudet verkostot
0,7	0,5	7	Tukea työnhakuun
			Opiskeluprosessiin liittyvät hyödyt
21,6	23,7	143	Yhteisöön kuuluminen
2,4	1,8	24	Sosiaalinen vuorovaikutus
12,5	4,2	24	Itsensä toteuttaminen ja tekemisen ilo
			Rinnakkaisvaikutukset
15,1	14,7	119	Itsevarmuus, itsetunto, itseluottamus
18,0	21,6	115	Elämänpöytä laajentuminen
15,4	18,7	98	Ystävä- ja tuttavapiiri
11,6	12,7	77	Opiskeluhaluus
3,4	3,7	23	Luottamus omaan osaamiseen

Yhdistettynä			Oppiminen ja osaaminen
% vastaajista	% lausumista	n	
			Rinnakkaisvaikutukset
2,4	2,3	17	Oppimiskyvyn paraneminen
2,3	2,4	16	Osaamisen jakaminen
1,2	1,4	8	Muiden innostaminen opiskeluun
			Seurannaisvaikutukset
28,0	27,0	214	Henkinen hyvinvointi
13,2	11,5	117	Fyysinen hyvinvointi
14,7	14,3	113	Elämänsisältö ja -laatu
8,6	8,2	69	Työssä jaksaminen
5,3	5,5	36	Arjessa jaksaminen
2,6	2,0	26	Yhteiskunnallinen osallistuminen
			2499

Tulokset voi kuvata myös mallin muodossa, kun huomioidaan yläteemojen väliset kausaalisuhteet (kuvio 11). Vapaan sivistystyön opintoihin osallistuva aikuisopiskelija saa jo opiskelutilanteessa välittömän hyödyn (itsensä toteuttamisen mahdollisuus, tunne yhteisöön kuulumisesta ja sosiaalisen vuorovaikutuksen mahdollisuus). Opiskelulla on myös välittömiä oppimiseen ja osaamisen lisääntymiseen liittyviä vaikutuksia (esimerkiksi atk-taitojen lisääntyminen). Oppimisesta on välittömiä hyötyjä (vaikkapa ajan tasalla pysyminen) ja rinnakkaisvaikutuksia (itseluottamus lisääntyy), ja kaikella tällä jonkinlaisia seurannaisvaikutuksia, esimerkiksi parantuneen henkisen hyvinvoinnin tai elämänlaadun muodossa. On syytä muistaa, että vaikutukset ovat hyvin yksilöllisiä ja eriytyvät aikuisopiskelijan henkilökohtaisen tilanteen, opiskelumotiivien ja taustan mukaan. Esimerkiksi työttömälle tai yksinäiselle eläkeläiselle yhteisöön kuulumisen tunne ja sosiaalisen vuorovaikutuksen mahdollisuus voi olla merkittävä osallistumissyys ja hyöty, kun taas kiireistä työtä ihmisten parissa tekeväälle esimerkiksi itsensä toteuttaminen voi olla luontevampi tavoite.

Kuvio 11. Vapaan sivistystyön opintojen vaikuttavuus

Itsensä toteuttaminen ja ryhmän merkitys tulee hyvin esille 52-vuotiaan naisen yksilöhaastattelussa:

Olen nuorena pyrkinyt 2 kertaa Ateneumin taidekouluun, jonne en päässyt. Pääsin yliopistoon. Nyt tavallaan toteutan sitä nuoruuden unelmaa. Tässä käsillä tekemisessä saa paljon onnistumisen kokemuksia. Kursseilla annetaan töistä kritiikkiä. Opettaja arvioi töitä ja neuvoa. Kritiikin sieto on kasvanut. Siinä kasvaa ihmisenäkin. Ryhmä kritikoi toisiaan epävirallisesti. Ryhmä on tärkeä. (nainen 52 v.)

Avoimista vastauksista nousevat teemat tulevat hyvin esille myös seuraavan keramiikkakurssille osallistuneen 37-vuotiaan naisen haastatteluvastauksessa:

Löytää sisältään pienen keraamikon. Tässä taideharrastuksessa pystyn toteuttamaan itseäni menestyksekkäästi.. Se on tyydyttävä harrastus. Ihan löytää itsestään sellaisia taitoja ja kykyjä pystyä tekemään keramiikasta hienoja töitä. Luovuuden löytäminen, ideoiden toteuttaminen haluamallaan tavalla. (nainen 37 v.)

Sama henkilö kuvaa opiskelun laajempia vaikutuksia seuraavasti:

Elämässä ja arjessa on hyötynä ja ilona nämä toteuttamisen teemat. Voi rakentaa haluamiaan tarve-esineitä, joita ei kaupasta saa. Ja edullisesti. Taideliikkeiden keramiikkahinnat on korkeita. Tuntuu, että ite pystyy tekemään parempaa ja hienompaa omien ideoiden pohjalta. Ja lahjan saaja arvostaa omatekoista. (nainen 37 v.)

Mallissa kuvatut kausaalisuhteet voidaan hyvin perustella aineistoesimerkeillä. Esimerkiksi opiskeluryhmän merkitys, taitojen lisääntymisen rooli ja aktiivisen kansalaisuuden lisääntyminen näiden kautta tulee hyvin esille seuraavasta lainauksesta:

Kun aloitin lausuntapiirissä, olin hiljattain muuttanut uutena asukkaana kuntaan. Ryhmän hyvä vastaanotto loi pohjaa muiden sosiaalisten kontaktien syntymiselle kunnassa. Esiintymistaitojen ja kontaktien karttuminen on vienyt minua myös muiden yhdistysten toimintaan mukaan. (439, 1967, kulttuurituottaja nainen, Kansalaisopisto)

Muita sivu- ja seurannaisvaikutuksia kuvaavat seuraavat lainaukset:

Samanhenkisten ja samaan pyrkivien kanssaihmiesten yhteiset pyrkimykset vaikuttavat sekä ruumiilliseen että henkiseen hyvinvointiin. Pystyn kotona hyödyntämään kurssilla opittuja taitoja. (471, 1943 eläkeläinen nainen, Kansalaisopisto)

Tietokoneen käytössä tiedot ja taito on karttunut. Yleissivistystä on tullut lisää sekä itsetunto ja itseluottamus omaan tietokoneen käyttöön on vahvistunut. (485, 1957, perushoitaja nainen, Kansalaisopisto)

Nousu sängyn pohjalta aktiiviseksi luovaksi ihmiseksi. Olen jopa saanut muotokuva-tilauksia. (559, 1945, pankkitoimihenkilö nainen, Kansalaisopisto)

Ilman kesäyliopistoa minulla ei olisi nykyistä työpaikkaani. Olisin ollut kesäisin ahdistunut ja vailla mielekästä tekemistä. Tapasin paljon erilaisissa elämäntilanteissa olevia eri ikäisiä ihmisiä ja tämä varmasti avasi maailmankuvaani. (597, 1975, tutkija nainen, Kesäyliopisto)

Mies- ja naisvastaajien välillä on jonkin verran eroa sen suhteen, kuinka avointen vastausten pohjalta määritetyt pääteemat painottuvat heidän kohdallaan. Käytännössä on siis kyse sukupuolen mukaan eriytyvistä aikuisopiskelun koetuista vaikutuksista. Suurimpia suhteellisia eroja pääteemojen painottumisen suhteen miesvastaajien (analysoituja tapauksia 264) ja naisvastaajien (analysoituja 1044) kesken on kuvattu seuraavassa taulukossa, johon on poimittu yli kahden prosenttiyksikön erot. Pääteemat, joissa korostuu miesvastaajien osuus, on tummennettu, ja naisvastaajilla korostuvat pääteemat on kursivoitu. Ensimmäisessä sarakkeessa olevan %-lukujen erotus kertoo kyseisen pääteeman maininneiden mies- ja naisvastaajien suhteellisen osuuden erotuksen. Esimerkiksi yläteemaan ”Oppiminen ja osaaminen” sijoittuvan atk-osaamisen on maininnut miehistä 17,4 %, mutta naisista vain 9,1 %.

Taulukko 12. Suurimmat erot miesten ja naisten kokemissa opiskelun vaikutuksissa

%	miehet		naiset		
	%	n	%	n	
					Oppiminen ja osaaminen
8,3	17,4	46	9,1	95	Atk-osaaminen
8,2	19,0	23	10,7	55	Näkemyksen laajentuminen
5,7	30,3	80	24,6	257	Tekeminen ja osaaminen
5,4	18,9	50	13,5	141	Kv-kulttuuriosaaminen
					Välittömät hyödyt
8,2	28,3	35	20,1	100	Käytännön hyöty
2,9	7,1	8	4,2	22	Ajan tasalla pysyminen
2,8	10,3	12	7,4	38	Matkailu ja vieraat kulttuurit
-2,5	1,8	2	4,3	21	Välineellinen hyöty
					Rinnakkaisvaikutukset
3,5	17,3	23	13,8	76	Opiskeluhalukkuus
-5,4	14,5	15	19,9	83	Ystävä- ja tuttavapiiri
-5,5	10,4	17	15,9	102	Itsevarmuus, itsetunto, itseluottamus
-6,9	16,0	16	22,9	98	Elämänpiirin laajentuminen
					Seurannaisvaikutukset
6,6	32,2	46	25,6	166	Henkinen hyvinvointi
-3,8	2,5	3	6,2	32	Arjessa jaksaminen
-3,9	11,2	15	15,2	98	Elämänsisältö ja -laatu
-4,4	8,0	15	12,5	102	Fyysinen hyvinvointi
-8,1	1,7	3	9,8	66	Työssä jaksaminen

Sukupuolten väliset selvimmät erot näkyvät siinä, että miehillä vastauksissa korostuvat konkreettisemmat ja välittömämmät oppimistulokset ja opiskelun tuottamat hyödyt (Oppiminen ja osaaminen: atk-aidot, näkemysten laajentuminen, tekeminen ja osaaminen, kv-kulttuuriosaaminen sekä Välittömät hyödyt: käytännön hyöty, ajan tasalla pysyminen, matkailu ja vieraat kulttuurit), kun taas naisilla painottuvat miehiä enemmän opiskelun aikaansaamat sivu- ja seurannaisvaikutukset. Nämä ovat ”pehmeämpiä”, elämisen laatuun, ystävyysuhteisiin ja hyvinvointiin liittyviä tekijöitä. Naisilla myös välineellinen hyöty (esim. lisäpisteet jatko-opintoihin pyrittäessä) korostuu enemmän, vaikka tällä kohtaa pääteeman maininneiden vastaajien määrät

ovatkin pieniä. Miehillä painottuvat rinnakkais- ja seurannaisvaikutuksissa vain opiskeluhaluuden lisääntyminen (naisilla se ilmeisesti on ollut jo alun perin kunnossa) ja hieman yllättäen henkisen hyvinvoinnin lisääntyminen. Pääteeman ovat tuoneet esille erityisesti eläkkeellä olevat miehet, joille (hieman yllättäen) atk-opinnot ovat tarjonneet myös henkisen hyvinvoinnin ylläpidon mahdollisuuden. Vastausesimerkit tästä ryhmästä kuvaavat hyvin, kuinka omaehtoinen atk-taitojen ylläpito ja opiskelu ylläpitää samalla myös henkistä hyvinvointia:

Henkinen vireys

piristänyt syksyn synkkyyttä

Olen aikaisemmin opiskellut opistossa useampiakin aineita. Olen huomannut, että tällainen vapaa opiskelu ilman tutkintoon pyrkimistä, on ollut erittäin virkistävää ja hyödyllistä ajanvietettä. Koska nuoruudessa ei ollut mahdollisuutta opiskeluun, on hyvä että on tällainen vapaamuotoinen aikuisopiskelu.

Vaikka olen nyt ollut eläkkeellä yli 4 vuotta, olen säilyttänyt aktiivisuuteni ja vireyteni myös henkisesti. En tiedä, mitä se olisi ilman tätä, mutta nyt olen vielä 'luomiskykyinen' (omasta mielestäni).

Vähäinenkin opiskelu on yksi niistä keinoista, joiden avulla pysyy henkisesti virkeänä.

Sukupuolten välisiä eroja voi tulkita osittain miesten ja naisten hieman erilaisten opintomotiivien ja opiskeluaiheiden näkökulmasta, mutta myös mahdollisilla erilaisilla vastaustavoilla. Naisilla saattaa olla helpompi ja luontevampaa tuoda esille vastauksissaan ”pehmeitä” vaikutuksia, kun taas miehet saattavat keskittyä konkreettisemmin välittömiin käytännön hyötyihin. Osallistumisissa naisilla painottuvat enemmän sosiaalinen vuorovaikutus ja opiskelun tarjoama vaihtelu arkeen, joten on luontevaa että naiset korostavat myös tämäntyyppisiä opiskelun aikaansaamia hyötyjä.

6 JOHTOPÄÄTÖKSIÄ JA POHDINTAA – VAPAA SIVISTYSTYÖ JA SEN MERKITYS

6.1 YHTENVETOA TULOKSISTA - VAPAAN SIVISTYSTYÖN OPINTOJEN VAIKUTUKSET

Tutkimuksessa arvioitiin vapaan sivistystyön piiriin kuuluvien opintojen vaikutuksia aikuisopiskelijoiden näkökulmasta. Vapaan sivistystyön oppilaitoksia ovat kansalais- ja työväenopistot, kansanopistot, kesäyliopistot, opintokeskukset ja liikunnan oppilaitokset. Yhteinen nimittäjä hieman erityyppisille opiskelumuodoille on omaehtoisuus, eli opiskelu on aikuisiällä toteutettua omiin intresseihin ja opiskelutavoitteisiin liittyvää toimintaa. Opiskelumotiiveissa korostuvat kiinnostavien asioiden oppiminen, sosiaalinen vuorovaikutus ja vaihtelunhalu, mutta opiskelulla voi olla myös ammatillisia tavoitteita, joilla on ollut vaikutusta osallistumiseen 60 % kohdalla osallistujista.

Tutkimusaineisto kerättiin aikuisopiskelijoiden teemahaastatteluiden (n = 19), opintoryhmien ryhmähaastatteluiden (12 ryhmää, 77 opiskelijaa) ja verkkokyselyn (n = 1744) avulla. Laadullisten haastatteluiden tavoitteena oli määrittellä aikuisopiskelun mahdollisia vaikutuksia ja merkityksiä haastateltavien elämäntilanteissa. Verkkokyselyssä näiden aineistosta nousevien vaikutusten ja aikaisempien tutkimusten (Schuller ym. 2002; Dehrman & Stacey 1997; Feinstein ym. 2003) pohjalta listattiin joukko mahdollisia koulutuksen vaikutuksia, joiden toteutumista omalla kohdallaan vastaajia pyydettiin arvioimaan. Verkkokyselyssä oli lisäksi runsaasti avoimia kysymyksiä, joihin annetut kirjalliset vastaukset muodostavat yhden keskeisen aineiston. Haastatteluiden ja avointen vastausten aineistolähtöisen sisällönanalyysin perusteella pystyttiin määrittelemään suuri määrä koulutuksen vaikutuksia.

Tutkimuksen aineistoa analysoitiin sekä tilastollisten monimuuttujamenetelmien että laadullisten sisällönanalyysimenetelmien avulla. Tilastollinen analyysi antaa tietoa vaikutusten määrällisestä jakautumisesta, laadullinen analyysi kertoo puolestaan syvällisemmin vaikutuksista ja niiden luonteesta vastaajien omasta näkökulmasta. Eri aineistonhankinta- ja analyysimenetelmillä saadut tulokset ovat yhteneviä ja tukevat siten aikuisopiskelun vaikutuksista tehtyjä johtopäätöksiä.

Aineiston kokonaistarkastelussa eli kaikki oppilaitostyypit kattavassa analyysissä nousevat kärkeen sellaiset vaikutukset kuin innostus jatkaa opiskelua, henkinen hyvinvointi, tietojen ja taitojen lisääntyminen, itsetunnon kehittyminen, jaksaminen, luovuus, itseluottamus ja yleissivistys, joiden kehittymiseen opiskelulla on ollut vaikutusta melko paljon tai paljon 50 – 78 % kohdalla. Vähiten ovat lisääntyneet uralaetenemis- ja toimeentulomahdollisuudet, mutta niidenkin kohdalla on tapahtunut ainakin jonkin verran 30 – 40 % kohdalla. Vapaan sivistystyön opintojen tavoitteena-

kaan ei aina ole työelämään liittyvien välillisten hyötyjen saavuttaminen. Opintojen aiheen mukaan tehty tarkempi analyysi osoittaa, että työhön ja toimeentuloon liittyviä vaikutuksia on akateemisilla aineilla (esimerkiksi kesäyliopistojen approbaturit), ammatillisilla aineilla (esimerkiksi matkailuoppaan peruskurssi) ja järjestötoimintaan liittyvillä kursseilla (järjestösihteeri ym.), joihin osallistuneista 50 – 70 % tuo esille tällaisia hyötyjä.

Tilastollisen aineiston pohjalta päätulos on, että aikuisopiskelu vaikuttaa vähintään jonkin verran innostukseen jatkaa opiskelua (93 % vastaajista), osaamiseen (84 %), hyvinvointiin (88 %) aktiiviseen kansalaisuuteen liittyvien taitojen ja ominaisuuksien kehittämiseen (81 %) ja työhön ja toimeentuloon (33 %).

Haastatteluissa (n = 19 opiskelijaa ja 12 ryhmähaastattelua) ja verkkokyselyn (n = 1744) avoimissa vastauksissa vastaajia pyydettiin arvioimaan, mitä he ovat oppineet viimeisen vuoden aikana vapaan sivistystyön opintoihin osallistuessaan, mitä hyötyä siitä on ollut, mitä laajempia vaikutuksia opiskelulla ja oppimisella on ollut, sekä mitä muita vaikutuksia vapaan sivistystyön opinnoilla on ollut heidän elämässään. Laadullinen aineistolähtöinen sisällönanalyysi tuotti yhteensä 35 pääteemaa, jotka kuvaavat erilaisia aikuisopiskelun vaikutuksia ja merkityksiä. Pääteemoista laskettiin myös niiden esiintymisen frekvenssit, jolloin voidaan arvioida niiden esiintymisen määrällistä painottumista aineistossa. Pääteemat sijoitettiin vielä toisiaan ajallisesti ja käsitteellisesti seuraaviin vaikutusluokkiin, jotka määriteltiin kausaalianalyysin perusteella vaikuttavuusmallin muotoon. Vaikuttavuusluokat ovat (1) opiskeluprosessiin liittyvät hyödyt, (2) oppiminen ja osaaminen, (3) välittömät hyödyt, (4) rinnakkaisvaikutukset ja (5) seurannaisvaikutukset.

Kuvitteellisen keskiverto-opiskelijan kohdalla aikuisopiskelu voi antaa esimerkiksi *yhteisöön kuulumisen tunteen ja sosiaalisen vuorovaikutuksen* mahdollisuuden (opiskeluprosessiin liittyvät hyödyt) ja tuottaa *kansainvälisyys- ja kulttuuriosaamista ja atk-taitoja* (oppiminen ja osaaminen), joiden avulla mahdollistuu *matkailu ja vieraisiin kulttuureihin tutustuminen* ja *ajan tasalla pysyminen* (välittömät hyödyt). Opiskelu ja uusi osaaminen *lisää itsevarmuutta ja itseluottamusta* ja *laajentaa elämänpiiriä* (rinnakkaisvaikutukset), mikä puolestaan lisää *henkistä hyvinvointia* ja tuo *uutta elämän-sisältöä* (seurannaisvaikutukset).

Frekvensseiltään yleisimmät pääteemat eli yleisimmin mainitut aikuisopiskelun vaikutukset olivat tekeminen ja osaaminen (34 % vastaajista), kansainvälisyysvalmiudet ja kulttuuriosaaminen (19 %), käytännön hyöty (20 %), yhteisöön kuuluminen (22 %), itsevarmuus/itsetunto/itseluottamus (15 %), elämänpiirin laajentuminen (18 %), ystävä- ja tuttavapiirin laajentuminen (15 %), henkinen hyvinvointi (28 %), elämänsisältö ja -laatu (15 %) ja fyysinen hyvinvointi (13 %). Prosenttiluvut kuvaavat niiden henkilöiden määrää, jotka ovat avoimissa vastauksissa spontaanisti maininneet kyseisen vaikutusteeman, eli niiden pohjalta ei voi tehdä varsinaisia päätelmiä kyseisen vaikutuksen määrällisestä esiintymisestä, toisin kuin verkkokyselyn tilastollisen analyysin tulosten pohjalta. Esimerkiksi ystävä- ja tuttavapiirin laajentumista vastaaja

ei välttämättä tuo itse esille haastattelussa tai avoimissa vastauksissa, vaikka sellaista olisi tapahtunutkin, mutta tunnistaa kuitenkin kyseisen vaikutuksen sitä erikseen esimerkiksi kyselylomakkeessa kysyttäessä.

Miesten ja naisten välillä on jonkin verran eroja sen suhteen, minkälaisia koettuja vaikutuksia he tuovat esille vastauksissaan. Miehillä vaikutuksen keskittyvät oppimiseen ja osaamiseen (esim. atk-osaaminen) sekä välittömiin hyötyihin (käytännön hyöty), naisilla puolestaan enemmän rinnakkaisvaikutuksiin (itsevarmuus, itsetunto) ja seurannaisvaikutuksiin (fyysinen hyvinvointi, elämänsisältö ja laatu).

6.2 VAPAAN SIVISTYSTYÖN MERKITYS

Tutkimustulokset vahvistavat aikaisempia tutkimustuloksia koulutuksen laajemmista vaikutuksista (esim. Hammond 2002; Schuller ym. 2002; Dehrman & Stacey 1997; Feinstein ym. 2003). Yksilötasolla tällaisia vaikutuksia ovat esimerkiksi fyysinen ja henkinen terveys, itsetunnon vahvistuminen. Vapaan sivistystyön opintoihin osallistumisella on selvästi myös sellaisia vaikutuksia, jotka aikaisemmissa tutkimuksissa on liitetty sosiaalisen pääoman (social capital) ja sosiaalisen yhteenkuuluvuuden (social cohesion) kehittymiseen (Schuller ym. 2002). Tällaisia ovat esimerkiksi yleiset aktiiviseen kansalaisuuteen liittyvät taidot ja asenteet, yhteisöön liittyminen ja yhteisöllisyys sekä verkostojen syntyminen.

Tutkimuksessa vaikutusten tarkastelu keskittyi yksilötason vaikutuksiin, mutta tulosten pohjalta voidaan tehdä johtopäätöksiä myös perheen, lähiyhteisöjen ja yhteiskunnan tason vaikutuksista. Esimerkiksi elämänsisällön ja -laadun, henkisen ja fyysisen hyvinvoinnin sekä arjessa ja työssä jaksamisen lisääntymisellä on varmasti heijastusvaikutuksia perheiden ja työyhteisöjen hyvinvointiin ja laajemmin myös yhteiskunnan tasolle, esimerkiksi vähentyneiden sosiaali- ja terveysmenojen muodossa. Vapaan sivistystyön opinnoilla on myös merkittävä rooli elinikäisen oppimisen valmiuksien lisääjänä ja periaatteiden toteuttajana, sillä tuloksissa tulee vahvasti esille opiskeluhaluuden lisääntyminen sekä aikuiskoulutukseen osallistumista tukeva itsetunnon ja itseluottamuksen vahvistuminen. Merkittävää on myös kansalaisyhteiskunnan kehittymistä tukevan aktiivisen kansalaisuuden taitojen kehittyminen. Avointen vastausten pohjalta nousee erityisesti esiin kansainvälistymisvalmiuksien ja kielitaidon kehittyminen sekä mahdollisuus tutustua vieraisiin kulttuureihin, millä voi olettaa olevan suuri merkitys, kun aikuisväestö pyrkii sopeutumaan globalisaation myötä lisääntyviin kansainvälisyyden ja monikulttuurisuuden haasteisiin.

Vaikuttavuustuloksia voidaan suhteuttaa myös vapaan sivistystyön opintoihin vuosittain osallistuvien aikuisten nettomäärään, joka vuonna 2005 koottujen tilastojen mukaan oli 1 066 932 henkilöä (Kumpulainen 2007). Oheisessa taulukossa on kuvattu esimerkinomaisesti tämän tutkimuksen tilastoaineistoon perustuvan päätuloksen osalta laskelma siitä, kuinka montaa aikuista opiskelusta saadut hyödyt koskevat vuosittain. Esimerkiksi innostus jatkaa opiskelua – elinikäisen oppimisen perusedellytys – on lisääntynyt tutkimuksen mukaan vähintään jonkin verran 93 % kohdalla vastaajista, mikä perusjoukkoon eli vapaan sivistystyön opintoihin osallistuneisiin suhteutettuna tarkoittaa lähes miljoonan ihmisen joukkoa.

Taulukko 13. Vapaan sivistystyön vaikutukset suhteutettuna vuosittaiseen opiskelijamäärään

Päävaikutukset	Vähintään jonkin verran kehitystä kokeneiden vastaajien osuus	Vaikutus suhteutettuna opiskelijamäärään
Innostus jatkaa opiskelua	93 %	992 247 henkilöä
Osaamisen kehittyminen	84 %	896 223 henkilöä
Hyvinvointi	88 %	938 900 henkilöä
Aktiivinen kansalaisuus	81 %	864 215 henkilöä
Työ ja toimeentulo	33 %	352 088 henkilöä

Vastaavalla tavalla voidaan arvioida, että esimerkiksi hyvinvointi on lisääntynyt samaten lähes miljoonan aikuisen kohdalla. Vaikka laskentaperusteeksi otettaisiin vain melko paljon tai paljon kehitystä tässä kokeneet (43 % vastaajista), tarkoittaa se lähes puolta miljoonaa aikuista (458 781 henkilöä). Hyvinvointimuuttujan piti sisällään väittämiä kuten jaksaminen, fyysinen terveydentila, henkinen hyvinvointi, luovuus ja itsetunto, joita voi pitää kaikin puolin tasapainoiseen aikuisuuteen liittyvinä osatekijöinä. Kun huomioidaan vielä aikuisopiskelijoiden lähipiiriin heijastuvat kerrannaisvaikutukset, voidaan arvioida että vapaan sivistystyön opintotarjonnalla on huomattavia kansanterveydellisiä vaikutuksia myös perheiden ja lähiyhteisöjen tasolla.

Vaikka vapaan sivistystyön tavoitteet ja myös opiskelijoiden omat intressit liittyvät ensisijaisesti ei-ammattillisiin teemoihin, tarjoaa omaehtoinen aikuisopiskelu myös merkittävän työelämän osaamistarpeita palvelevan toimintamuodon. Laskennallisesti työhön ja toimeentuloon liittyvää osaamista ja hyötyä on saanut 352.000 henkilöä vuositasolla. Eräs kansanopistossa opiskellut ajoneuvoasentaja kuvaa työhön liittyvää hyötyä seuraavasti:

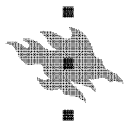
Muiden kurssilaisten kanssa on pidetty myös jälkeinpäin yhteyttä ja autettu toisiamme ongelmatilanteissa. Samalla taidot monipuolistuvat joten pystyn antamaan enemmän itsestäni omalla työmaalla. (1544, 1970, ajoneuvoasentaja, mies, Kansanopisto)

LÄHTEET

- Ahteenmäki-Pelkonen, L. 1993. Mezirowin käsitys aikuisopiskelijan itseohjautuvuudesta. Helsingin yliopisto, kasvatustieteellinen tiedekunta, kasvatustieteen laitos. Aikuiskasvatustieteen lisensiaatintutkimus.
- Alanen, A. 1985. Johdatus aikuiskasvatukseen. Helsinki: Yleisradio/Opetusohjelmat.
- Alasuutari, P. 1999. Laadullinen tutkimus. Tampere: Vastapaino.
- Behrman, J. & Stacey, N. 1997. The Social Benefits of Education, Ann Arbor: University of Michigan Press.
- Brookfield, S. 1983. Adult education and the democratic imperative: the vision of Eduard Lindeman as a contemporary charter for adult education. *Studies in Adult Education*. 15, 37-46.
- Brookfield, S. 1984. The contribution of Eduard Lindeman to the development of theory and philosophy in adult education. *Adult Education Quarterly* 34, 4, 185-196.
- Denzin, N. & Lincoln, Y. 1994 (Eds.) *Handbook of Qualitative Research*. London: Sage.
- Faure, E. & others, 1972. *Learning to be*. Paris: Unesco
- Feinstein, L., Hammond, C., Woods, L., Preston, J. & Bynner, J. 2003. The contribution of adult learning to health and social capital. *Wider Benefits of Learning Research Report No.8*. London: Institute of Education.
- Haapakorpi, A. 2002. Early Careers of Professionals in Finland. *International Journal of Contemporary Sociology* Vol 39, No. 1, April 2002
- Hammond, C. 2002. What is it about education that makes us healthy? Exploring the education-health connection. *International Journal of Lifelong Education*, 21(06), pp.551-571.
- Harva, U. 1983. *Inhimillinen ihminen Homo humanus*. Helsinki: WSOY.
- Holstein, J. A. & Gubrium, J. F. 1995. *The active interview*. London: Sage.
- Houle, C. O. 1961. *The inquiring mind*. Madison, WI: University of Wisconsin Press.
- Kidd, J. R. 1989/1961. Editor's preface to 1961 edition. In: E. Lindeman 1989. *The Meaning of Adult Education*. Oklahoma: Oklahoma Research Center for Continuing Professional and Higher Education.
- Kirkpatrick, D.L. 1994. *Evaluating Training Programs: The Four Levels*. San Francisco, CA: Berrett-Koehler.
- Knowles, M.S. 1984. *The adult learner: a neglected species*. Houston: Gulf Publishing Company.
- Knowles, M.S. (ed.) 1985. *Andragogy in action*. San Francisco: Jossey-Bass Publishers.
- Kumpulainen, T. (toim.) 2007. *Aikuiskoulutuksen vuosikirja. Tilastotietoja aikuisten opiskelusta 2005*. Opetusministeriön julkaisuja 2007:26
- Lincoln & Guba 1985. *Naturalistic inquiry*. Beverly Hills: Sage.
- Lindeman, E. 1989 (orig. 1926). *The Meaning of Adult Education*. Oklahoma: Oklahoma Research Center for Continuing Professional and Higher Education.

- Lindqvist, J. & Manninen, J. 1998. Asiantuntijat tulevaisuuden tekijöinä. Asiantuntijapalveluyritysten tulevaisuuskuva. Helsingin yliopiston Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus, raportteja ja selvityksiä no. 29.
- Longworth, N. & Davies, W. K. 1996. Lifelong learning. London: Kogan Page.
- Manninen, J. 1992. Aikuiskasvatuksen merkitystä etsimässä. *Aikuiskasvatus* 3/1992, 179-182.
- Manninen, J. 1993. Akateemiset työttömät työnhakijat - elämäntilanne ja työvoimakoulutus. Helsingin yliopisto, kasvatustieteen laitos, tutkimuksia 137.
- Manninen, J. 1996. Työllistymistä edistävän koulutuksen vaikuttavuuden arviointi. *Aikuiskasvatus* 3/1996.
- Manninen, J. 1998. Labour market training strategies in a late modern society. In: Walther, A. & Stauber, B. (eds.) *Lifelong learning in Europe / Lebenslanges lernen in Europa*, Vol. 1, Options for the integration of living, learning and working. Tübingen: Neulig Verlag.
- Manninen, J. 2006. Development of participation models. From single predicting elements to modern interpretation. in: *Participation in Adult Education. Theory, research, practice*. Mechelen: ERDI Consortium of European Research and Development Institutes for Adult Education.
- Manninen, J. & Kauppi, A. & Kontiainen, S. 1988. Koulutussuunnittelun lähtökohtia. Analyysi Knowlesin andragogiasta didaktisena lähestymistapana. Helsingin yliopisto, kasvatustieteen laitos, tutkimuksia 116.
- Manninen, J., Kauppi, A., Puurula, A. & Kontiainen, S. (toim.) 2003. *Aikuiskasvatus tutkijoiden silmin – tutkimusta 2000-luvun taitteessa*. Helsinki: Kansanvalitusseura.
- Manninen, J. & Luukannel, S. 2002. Humanistit työelämäpoluilla. Helsingin yliopistosta valmistuvien humanistien työelämäorientaatio, osaaminen ja työllistyminen. Helsingin yliopisto, humanistinen tiedekunta: Julkaisuja 1/2002.
- Manninen, J., Mannisenmäki, E, Luukannel, S. & Riihilä, S. 2004. Elinikäisen oppimisen tuska ja kurjuus? Aikuisten koulutusta ja oppimista koskevat mielikuvat. Raportteja ja selvityksiä 42. Helsinki: Palmenia –kustannus.
- Manninen, J. & Birke, B. 2005 (eds.) *Lifelong Learning and European reality - learning motivation of lower qualified workers. Qualitative study in eight European countries*. Pdf: www.motivation-LLL.net.
- Mezirow, J. 1981. A Critical Theory of Adult Learning and Education. *Adult Education* 32, 1, 3-24.
- Mezirow, J. 1990. *Fostering critical reflection in adulthood: A guide to transformative and emancipatory learning*. San Francisco: Jossey-Bass.
- Mezirow, J. 1995. Uudistava oppiminen: kriittinen reflektio aikuiskoulutuksessa. Helsinki: Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus.
- Moilanen, L. 1995. Ryhmähaastattelu työyhteisössä – tiedonkeruun ja vaikuttamisen väline. Helsinki: Työterveyslaitoksen julkaisu, MIKTOR
- Morgan, D. L. 1998. *The focus group guidebook. Focus Group Kit 1*. Thousand Oaks, CA: Sage.

- OPM 2008. Koulutusjärjestelmäkuvaus. www.minedu.fi/OPM/Koulutus/aikuis-koulutus_ja_vapaa_sivistystyoe/aikuiskoulutusjaerjestelmae/vapaa_sivistystyoe/?lang=fi).
- Putnam, R. 2000. *Bowling alone: The collapse and revival of American community*. New York: Simon & Schuster.
- Raivola, R. 2000. *Tehoa vai laatua koulutukseen?* Porvoo: WSOY.
- Rinne, R., Kivinen, O. & Ahola, S. 1992. Aikuisten kouluttautuminen Suomessa. Osallistuminen, kasautuminen ja preferenssit. Turun yliopisto, Koulutussosiologian tutkimusyksikkö, Tutkimusraportteja 10.
- Schuller, T., Brassett-Grundy, A., Green, A., Hammond, C. and Preston, J. 2002. *Learning, Continuity and Change in Adult Life, Wider Benefits of Learning Research Report No.3*. Centre for Research on the Wider Benefits of Learning. London: Institute of Education.
- Silverman, D. 1993. *Interpreting qualitative data. Methods for analysing talk, text and interaction*. London: Sage.
- Stewart, D. 1987. *Adult Learning in America: Eduard Lindeman and His Agenda for Lifelong Education*. Malabar: Krieger Publishing co.
- Tuomisto, J. 1992. Aikuiskasvatuksen perusaineksia. Tampereen yliopiston täydennyskoulutuskeskus. Julkaisusarja B 2/92.
- Valjakka, M. 2003. Yrittäjäkoulutuksen vaikuttavuus ja tarkoituksenmukaisuus. Pohdintaa. Työpapereita 2. Lappeenrannan teknillinen yliopisto, Lahden yksikkö, LIITU – Liiketoiminnan tutkimusyksikkö.

HELSINGIN YLIOPISTO
HELSINGFORS UNIVERSITET
UNIVERSITY OF HELSINKI

AIKUISOPISKELUN VAIKUTTAVUUS VAPAASSA SIVISTYSTYÖSSÄ HAASTATELULOMAKE

Oppilaitos:		Ikä:	☐ mies ☐ nainen
Yleissivistävä koulutus:		Ammatillinen koulutus:	
Ammatti:	☐ työssä ☐ työtön ☐ opiskelija ☐ kotona ☐ eläke ☐ muu, mikä:		
☐ ei lapsia ☐ on lapsia, ___ kpl	☐ naimisissa /avoliitossa ☐ eronnut ☐ naimaton		
harrastukset:			
Lisätietoja?			

2. Opiskeluhistoria: missä laajuudessa ja mitä olet opiskellut elämäsi aikana vapaan sivistystyön puolella?

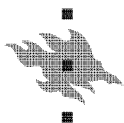
Aihe/sisältö	ajankohta	opiskelupaikka

3. Viimeisin opiskelu / kurssi (keväällä 2007)? Aihe, sisältö, opiskelumuoto/paikka?

Aihe/sisältö	opiskelupaikka

4. Meneillään oleva opiskelu: aihe, sisältö ja opiskelumuoto/paikka?

Aihe/sisältö	opiskelupaikka

HELSINGIN YLIOPISTO
HELSINGFORS UNIVERSITET
UNIVERSITY OF HELSINKI

Seuraavat kysymykset liittyvät keväällä 2007 tapahtuneeseen opiskeluun:

5. Opiskelumotiivit: miksi hakeutui koulutukseen?

Vaikutukset elämään

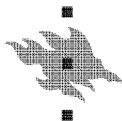
6. Avoin kysymys aluksi: mitä iloa ja hyötyä tästä opiskelusta on ollut?

7. (Annetaan ohjepaperi) Pyydän sinua seuraavaksi miettimään, mitä iloa ja hyötyä tästä opiskelusta sinulle on ollut työelämään liittyen (ammattillinen osaaminen, työ, ym.), yksilönä (sinä itse, kehittyminen, jaksaminen ym.) ja kansalaisena toimimiseen liittyen (esim. järjestötyö, asukastoiminta, ym).

Arvioi kunkin kohdan näkökulmasta mitä olet oppinut? Mitä hyötyä siitä on ollut? Mtä laajempia vaikutuksia opiskelulla ja oppimisella on ollut?

(hyötyjen purku taulukkoon)

	Mitä olet oppinut?	Mitä hyötyä siitä on ollut?	Mitä laajempia vaikutuksia opiskelulla on ollut?
Työelämään liittyen? <i>Työhön ja ammattiin liittyvät vaikutukset</i>			
Yksilönä? <i>Ihmisenä ja yksilönä kasvaminen ja kehittyminen</i>			
Kansalaisena? <i>Yhteisöön ja yhteiskuntaan osallistumisen erilaisiin rooleihin liittyvä vaikutukset</i>			

HELSINGIN YLIOPISTO
HELSINGFORS UNIVERSITET
UNIVERSITY OF HELSINKI

Mitä muita vaikutuksia tällä opiskelulla on ollut elämässäsi?

8. Minkälaiset opiskelumuodot ovat tuoneet eniten antia elämääsi?

10. Onko kommentteja, toiveita ja odotuksia?

Vapaan sivistystyön vaikuttavuuden arviointi

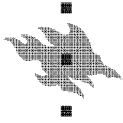
VSYS & Helsingin yliopisto, Koulutus- ja kehittämiskeskus Palmenia

Arvoisa haastateltava,

Tutkimuksen tavoitteena on arvioida laajasti ja monipuolisesti niitä hyötyjä ja vaikutuksia, joita ns. vapaan sivistystyön oppilaitoksissa opiskelu saa aikaan. Hyödyt ja oppiminen voivat liittyä työelämään ja ammattitaitoon, yksilön omaehtoiseen kehittymiseen ja kansalaisena toimimiseen (ns. aktiivinen kansalaisuus), eli esimerkiksi yhdistys- ja järjestötoimintaan liittyviin taitoihin. Pyydämme sinua arvioimaan viime kevään opintojasi ja niiden vaikutuksia mahdollisimman laajasti oheisen taulukon avulla.

Taulukossa on valmiina erilaisia esimerkkejä, mutta älä anna niiden rajoittaa tai ohjata omaa vastaustasi.

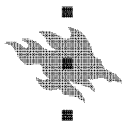
	Mitä olet oppinut?	Mitä hyötyä siitä on ollut?	Mitä laajempia vaikutuksia opiskelulla on ollut?
Työelämään liittyen? <i>Työhön ja ammattiin liittyvät vaikutukset</i>	<i>saksan kieltä</i>	<i>olen saanut töissä uusia tehtäviä</i>	<i>lisännyt itsevarmuutta myös muiden kielten käytössä</i>

HELSINGIN YLIOPISTO
 HELSINGFORS UNIVERSITET
 UNIVERSITY OF HELSINKI

Yksilönä? <i>Ihmisenä ja yksilönä kasvaminen ja kehittyminen</i>	<i>savenvalanta</i>	<i>kädentaitoni ovat kehittyneet</i>	<i>ystäväpiiri on laajentunut</i>
Kansalaisena? <i>Yhteisöön ja yhteiskuntaan osallistumisen erilaisiin rooleihin liittyvä vaikutukset</i>	<i>atk-taidot</i>	<i>asukasyhdistyksen pöytäkirjat ja kirjanpito</i>	<i>olen kiinnittänyt enemmän huomiota osallistumiseen ja lähialueeni viihtyisyyteen</i>

Mitä muita vaikutuksia tällä opiskelulla on ollut elämässäsi?

HELSINGIN YLIOPISTO
HELSINGFORS UNIVERSITET
UNIVERSITY OF HELSINKI

Vapaan sivistystyön opintojen vaikuttavuuden arviointi [1/3]

Kyselyn tavoitteena on arvioida niitä hyötyjä ja vaikutuksia, joita ns. vapaan sivistystyön oppilaitoksissa opiskelu saa aikaan. Hyödyt ja oppiminen voivat liittyä vapaa-aikaan ja ihmisenä kasvamiseen, työelämään ja ammattitaitoon, yksilön omaehtoiseen kehittymiseen tai kansalaisena toimimiseen.

Kysely on tarkoitettu sellaisille aikuisopiskelijoille, jotka ovat vuoden 2007 aikana osallistuneet vapaan sivistystyön piiriin kuuluviin opintoihin.

Pyydämme sinua muistelevaan viimeisen vuoden aikana vapaan sivistystyön oppilaitoksissa suorittamiasi opintoja ja arvioimaan niiden vaikutuksia elämässäsi seuraavien kysymysten avulla. Vastaaminen tapahtuu nimettömänä, eikä vastaajan henkilöllisyys tule esille missään vaiheessa.

Taustatiedot

Sukupuoli

Syntymävuosi

Peruskoulutus

Ammatillinen koulutus

Jos valitsit muu tutkinto, niin mikä?

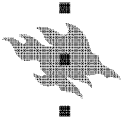
Ammattinimikkeesi?

Tämänhetkinen tilanteesi?

Muu, mikä?

naimisissa/avoliitossa naimaton eronnut

Siviilisäätö?

HELSINGIN YLIOPISTO
HELSINGFORS UNIVERSITET
UNIVERSITY OF HELSINKI

Opiskelu

Opiskelupaikka?

Kansalais- tai työväenopisto

Muu, mikä?

Arvioi, miten paljon seuraavat osallistumissyöt vaikuttivat siihen, että aloitit edellä mainitut opinnot?

ei lainkaan jonkin verran melko paljon paljon

Saan opinnoista todistuksen tai diplomin

Opinnoista on ammatissani hyötyä

Aihe itsessään on kiinnostava

Opintojen yhteydessä on mahdollisuus tavata muita aikuisopiskelijoita

Opiskelu on hyvää vaihtelua arkeen

Opinnoista on hyötyä siirtyessäni opiskelemaan muualle

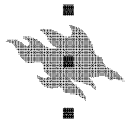
Mitä kursseja tai aineita olet opiskellut viimeisen vuoden aikana?

Empty text area for listing courses or subjects studied in the last year.

Mitä olet oppinut viimeisen vuoden aikana vapaan sivistystyön opinnoissa?

Empty text area for listing what was learned in free education courses during the last year.

Mitä hyötyä näiden asioiden oppimisesta on ollut?

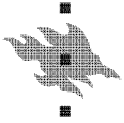
HELSINGIN YLIOPISTO
HELSINGFORS UNIVERSITET
UNIVERSITY OF HELSINKI

Mitä laajempia vaikutuksia opiskelulla ja oppimisella on ollut?

Arvioi, onko vapaan sivistystyön puitteissa tapahtunut opiskelu edistänyt seuraavia asioita sinun kohdallasi:

ei lainkaan edistänyt jonkin verran edistänyt melko paljon edistänyt paljon

Henkinen hyvinvointi	☐	☐	☐	☐
Fyysinen terveydentila	☐	☐	☐	☐
Tiedot	☐	☐	☐	☐
Taidot	☐	☐	☐	☐
Luovuus	☐	☐	☐	☐
Jaksaminen	☐	☐	☐	☐
Yleissivistys	☐	☐	☐	☐
Itsetunto	☐	☐	☐	☐
Sosiaaliset taidot	☐	☐	☐	☐
Sosiaaliset verkostot	☐	☐	☐	☐
Itseluottamus	☐	☐	☐	☐
Kriittinen ajattelu	☐	☐	☐	☐
Vastuuntunto	☐	☐	☐	☐

HELSINGIN YLIOPISTO
 HELSINGFORS UNIVERSITET
 UNIVERSITY OF HELSINKI

Yhteiskunnallinen osallistuminen	☐	☐	☐	☐
Urallaetenemismahdollisuudet	☐	☐	☐	☐
Innostus jatkaa opiskelua	☐	☐	☐	☐
Toimeentulomahdollisuudet	☐	☐	☐	☐

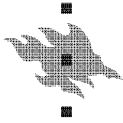
Jos valitsit yllä joissakin kohdissa "edistänyt paljon", kuvaile millä tavalla opiskelu on edistänyt näitä asioita, eli mitä käytännössä on tapahtunut?

Mitä muita vaikutuksia vapaan sivistystyön opinnoilla on ollut elämässäsi?

Lopuksi

Toiveita oppilaitoksellesi? Voit kirjoittaa alle toiveita opintojen sisältöihin, aiheisiin ja toimintamuotoihin liittyen:

Tietojen lähetyks

HELSINGIN YLIOPISTO
HELSINGFORS UNIVERSITET
UNIVERSITY OF HELSINKI

TUTKIMUSTIEDOTE VSY:N ORGANISAATIOILLE JA OPPILAITOKSILLE 22.11.2007

Arvoisa vapaan sivistystyön toimija!

Vapaan Sivistystyön Yhteisjärjestö VSY on tilannut oheisessa liitteessä kuvatun tutkimuksen vapaan sivistystyön piiriin kuuluvien opintojen vaikuttavuudesta ja hyödyistä. Tavoitteena on tukea vapaan sivistystyön piiriin kuuluvan aikuisopiskelun ”edunvalvontatyötä” toiminnan vaikuttavuuden arvioinnin avulla. Tutkimuksen aineisto kerätään ryhmä- ja yksilöhaastatteluilla sekä liitteessä kuvatulla verkkokyselyllä, josta tiedottamiseen pyydämme nyt apuanne.

Tavoitteena on, että mahdollisimman moni vapaan sivistystyön oppilaitosten toimintaan vuoden 2007 aikana osallistunut aikuisopiskelija vastaisi kyselyyn. Sen vuoksi pyydämme teitä välittämään tietoa verkkokyselystä mahdollisimman pian ja monipuolisesti opiskelijoiden ulottuville. Tämä voi tapahtua esimerkiksi seuraavilla tavoilla:

- välittämällä oheista opiskelijoille tarkoitettua sähköpostiviestiä edelleen oppilaitoksillenne ja/tai opiskelijoille erilaisten käytössänne olevien sähköpostilistojen avulla
- tiedottamalla kyselystä oheisen esitteen avulla oppilaitoksen verkkosivuilla
- tulostamalla ja kopioimalla esitettä opiskelijoille (esim. ilmoitustauluille, luokkiin, ryhmiin)
- kannustamalla oppilaitoksia ja opiskelijoita vastaamaan kyselyyn
- tukemalla verkkokyselyyn vastaamista (esim. tietokoneen käyttömahdollisuuden tarjoaminen, neuvonta ja tuki), erityisesti vähäisemmän Internetin käyttökokemuksen omaavien opiskelijaryhmien kohdalla.

Vastausaikaa on tammikuun 2008 loppuun asti. Lisätietoja saa allekirjoittaneelta.

Jyri Manninen
KT, dos., tutkimusjohtaja
Helsingin yliopisto, Koulutus- ja kehittämiskeskus Palmenia
jyri.manninen@helsinki.fi, 050-5958972
Liite 4: Tiedote verkkokyselystä aikuisopiskelijoille

TUTKIMUS AIKUISOPISKELUN VAIKUTTAVUUDESTA JA HYÖDYISTÄ

Hyvä aikuisopiskelija!

22.11.2007

Pyydämme sinua osallistumaan tutkimukseen, jossa arvioidaan niitä hyötyjä ja vaikutuksia, joita ns. vapaan sivistystyön oppilaitoksissa opiskelu saa aikaan. Tällaisia oppilaitoksia ovat kansalais- ja työväenopistot, kansanopistot, opintokeskukset, kesäyliopistot ja liikunnan koulutuskeskukset. Luonteenomaista näille kaikille on, että ne tarjoavat aikuisopiskelijoille omaehtoisen mahdollisuuden opiskella itseä kiinnostavia aiheita ja aineita vapaasti omista lähtökohdista käsin.

Tutkimuksen tavoitteena on arvioida tällaisen opiskelun hyötyjä ja vaikutuksia. Hyödyt ja oppiminen voivat liittyä esimerkiksi vapaa-aikaan ja ihmisenä kasvamiseen, työelämään ja ammattitaitoon, yksilön omaehtoiseen kehittymiseen tai kansalaisena toimimiseen. **Kysely on tarkoitettu sellaisille aikuisopiskelijoille, jotka ovat vuoden 2007 aikana osallistuneet vapaan sivistystyön piiriin kuuluviin opintoihin.**

Vastaaminen kyselyyn tapahtuu Internetissä ns. verkkolomakkeella, joka löytyy osoitteesta <https://kampela.it.helsinki.fi/elomake/lomakkeet/6680/lomake.html>

Vastaamiseen menee aikaa vain noin 10 - 20 minuuttia. Lomakkeessa on muutamia avoimia kysymyksiä, joihin vastaamista helpottaa, jos mietit etukäteen tutkimuksen teemaan liittyviä asioita. Lomakkeessa pyydämme sinua muistelemaan viimeisen vuoden aikana vapaan sivistystyön oppilaitoksissa suorittamiasi opintoja ja arvioimaan niiden vaikutuksia elämässäsi muutamien kysymysten avulla. Voit valmistautua vastaamiseen miettimällä, mitä olet vapaan sivistystyön puitteissa oppinut viimeisen vuoden aikana? Mitä hyötyä siitä on ollut sinulle? Mitä laajempia vaikutuksia opiskelullasi on ollut?

Vastaaminen tapahtuu nimettömänä, eikä vastaajan henkilöllisyys tule esille missään vaiheessa. Tavoitteena on, että mahdollisimman moni vapaan sivistystyön piirissä vuoden aikana opiskellut aikuisopiskelija vastaisi kyselyyn, joten levitä tietoa kyselystä opiskelutovereillesi ja omassa oppilaitoksessasi. Aikaa kyselyyn vastaamiseen on tammikuun 2008 loppuun asti.

Tutkimuksen tilaajana on Vapaan Sivistystyön Yhteisjärjestö VSY, ja sen toteuttaa Helsingin yliopiston Koulutus- ja kehittämiskeskus Palmenia. Lisätietoja saat allekirjoittaneelta.

Jyri Manninen

KT, dos., tutkimusjohtaja

Helsingin yliopisto, Koulutus- ja kehittämiskeskus Palmenia

[jyri.manninen@helsinki.fi](mailto: jyri.manninen@helsinki.fi), 050-5958972